

TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU VE STATÜ SAHİPLERİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU ARAŞTIRMASI

ANA RAPOR

Doç. Dr. Mehmet Ali ERYURT (*Proje Koordinatörü*)

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uyrulama ve Araştırma
Merkezi (HUGO)

Mayıs 2019

İçindekiler

Bölüm 1. Giriş: Kapsam ve Yöntem - <i>Mehmet Ali ERYURT</i>	3
Bölüm 2. Hanehalkı Nüfusu ve Konut Özellikleri - <i>Mehmet Ali ERYURT</i>	10
Bölüm 3: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Temel Özellikleri ve İşgücü Profilleri - <i>İlhan Can ÖZEN</i>	32
Bölüm 4: Uluslararası Koruma ve Başvuru Sahiplerinin Çalışma Koşulları, Çalışma Yaşamıyla İlgili Haklara Yönelik Bilgi Sahibi Olma Eğilimleri, Mesleki Eğitim Alma Durumları ve İş Kurma Planları – <i>Ali BERKER</i>	51
Bölüm 5: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Göç ve Yerleştirilme Süreçleri – <i>Saime ÖZÇÜRÜMEZ</i>	72
Bölüm 6: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Yaşam Koşulları ve Gelecek Planları – <i>Sema BUZ</i>	85
Bölüm 7. Sonuç ve Politika Önerileri – <i>Mehmet Ali ERYURT/Sema BUZ/Ali BERKER/Saime ÖZÇÜRÜMEZ/İlhan Can ÖZEN</i>	98

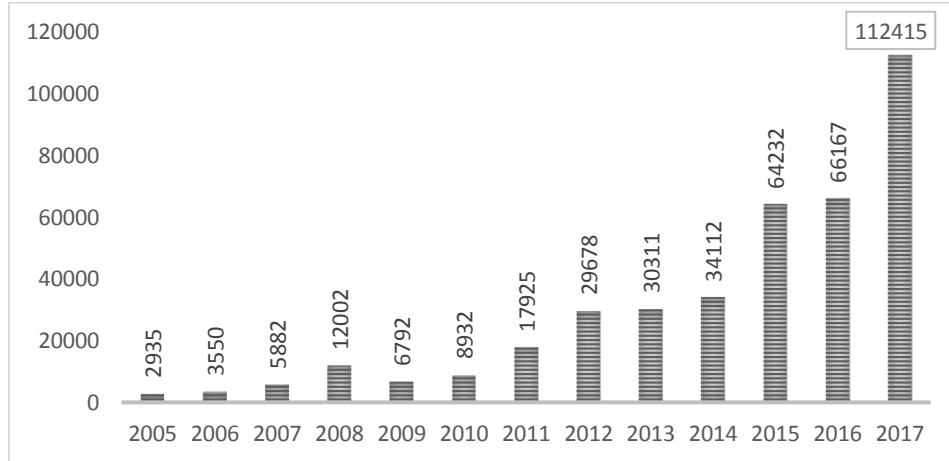
Bölüm 1. Giriş: Kapsam ve Yöntem

Mehmet Ali Eryurt

1.1. Konu, Kapsam

Dünya genelinde ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkelerini terk ederek başka ülkelerde uluslararası koruma arayışına giren sığınmacı ve mülteci nüfusun sayısı giderek artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre dünyadaki sığınmacı ve mülteci nüfusun büyüklüğü 22,5 milyonu aşmış ve tarih boyunca kaydedilen en yüksek düzeye çıkmıştır¹. Türkiye, savaş, şiddet ve zulüm nedeniyle yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalan ve uluslararası koruma arayan milyonlarca kişiye kucak açarak önemli bir sorumluluk üstlenmiştir. 2015 yılından beri dünyada en çok mülteci ve sığınmacı barındıran ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan üç buçuk milyonu aşkın Suriyelinin yanı sıra dünyadaki mülteci ve sığınmacı nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan Irak, Afganistan, İran ve Somali uyruklu sığınmacılar yoğun bir şekilde Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunmaktadır. GiGM verilerine göre Suriyeli olmayan sığınmacı nüfusun başvuru sayısı her yıl artış göstermiş (Şekil 1) ve 2017 sonu itibarı ile toplam sayı 462 bini aşmıştır. 2017 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan sığınmacıların yüzde 95'i Irak, Afganistan ve İran uyrukludur.

Şekil 1.1. 2005-2017 Döneminde Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı

Uluslararası koruma başvurularındaki artış ve bölge ülkelerindeki savaş, iç çatışma ve siyasi istikrarsızlıkların devam etmesi nedeniyle önümüzdeki süreçte daha da artacak gibi görünmesi göçmen nüfusun önemli oranda Türkiye'de kalma eğilimini güçlendirmekte, uyum politikalarını çok daha önemli

¹ UNHCR (2017). 2016 Global Trends, UNHCR.

hale getirmektedir. Uyum politikaları açısından göçmen nüfusun istihdama katılımının sağlanması özel bir önem taşımaktadır.

Uluslararası koruma hukukuna ilişkin en temel hukuki kaynaklar 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol'dür. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesini coğrafi kısıtlama ile imzalaması Avrupa ülkeleri dışından gelen yabancılara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmiştir. Türkiye'de göç alanı yönetimine yönelik en kapsamlı düzenleme 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olmuştur. 11.04.2013 tarihli 28615 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan YUKK o zamana kadar yönetmelik hükümleri çerçevesinde yürütülen çalışmalara hukuki bir zemin kazandırmış ve uluslararası göç alanında çok önemli kazanımlara yol açmıştır. Kanun uyarınca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. Kanunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler için üç statü türü bulunmaktadır: mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma. 6458 sayılı kanunda da coğrafi kısıtlama muhafaza edilmiş, 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre mülteci kriterlerini taşıyan ve Avrupa dışından gelen kişiler "şartlı mülteci" kapsamına alınmış olup üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek uluslararası hukuk teamüllerine uygun bir koruma sağlamaktadır. Mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak 6458 sayılı Kanunun 63. maddesi kapsamında olanlara ikincil koruma statüsü verilir. Bu çerçevede ikincil koruma statüsü, coğrafi kısıtlama altında değerlendirilmemektedir. 6458 sayılı kanunun ardından 15.01.2016 tarihinde Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 26.04.2016 tarihinde ise Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmeliklerle birlikte uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacılara Türkiye'de 6 ay ikamet ettikten sonra çalışma hakkı tanınmıştır. 13.08.2016 tarihinde uluslararası işgücü açısından önemli bir kanun olan 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu çıkmış ve kanun uyarınca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇŞGB) bünyesinde Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Türkiye'de uluslararası koruma başvuru sahipleri Valiliklere müracaat ettikten sonra başvuruları hakkında karar verilene kadar İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen 62 uydu kentten birinde geçici olarak ikamet etmektedirler. Bu şehirlerde açık ikamet prensibi uygulanmaktadır. Uluslararası koruma başvuru sahipleri belirli aralıklarla yerleşilen ilin Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'ne gidip imza atmakla yükümlüdürler. Uydu kentleri izinsiz terk etmelerine müsaade edilmemektedir.

Şekil 1.2. Uydu kentler

Uluslararası koruma kapsamında olan sığınmacıların Türkiye’deki durumlarına, uyum süreçlerine, işgücü profillerine ilişkin olarak yapılmış oldukça az sayıda araştırma ve akademik çalışma bulunmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından geliştirilen ve Çalışma Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü’nün temel faydalanıcısı olduğu “Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Yabancıların Sosyo-Ekonomik Durumu Araştırması” kapsamında temel amaç seçilen uydu kentlerde yaşayan, uluslararası koruma kapsamında olan sığınmacı ve mültecilerin sosyo-ekonomik durumlarına, işgücü profillerine ilişkin kapsamlı bir veri seti oluşturulması ve Suriyeli olmayan sığınmacıların istihdama katılımlarına yönelik çalışmalara yol göstermesidir.

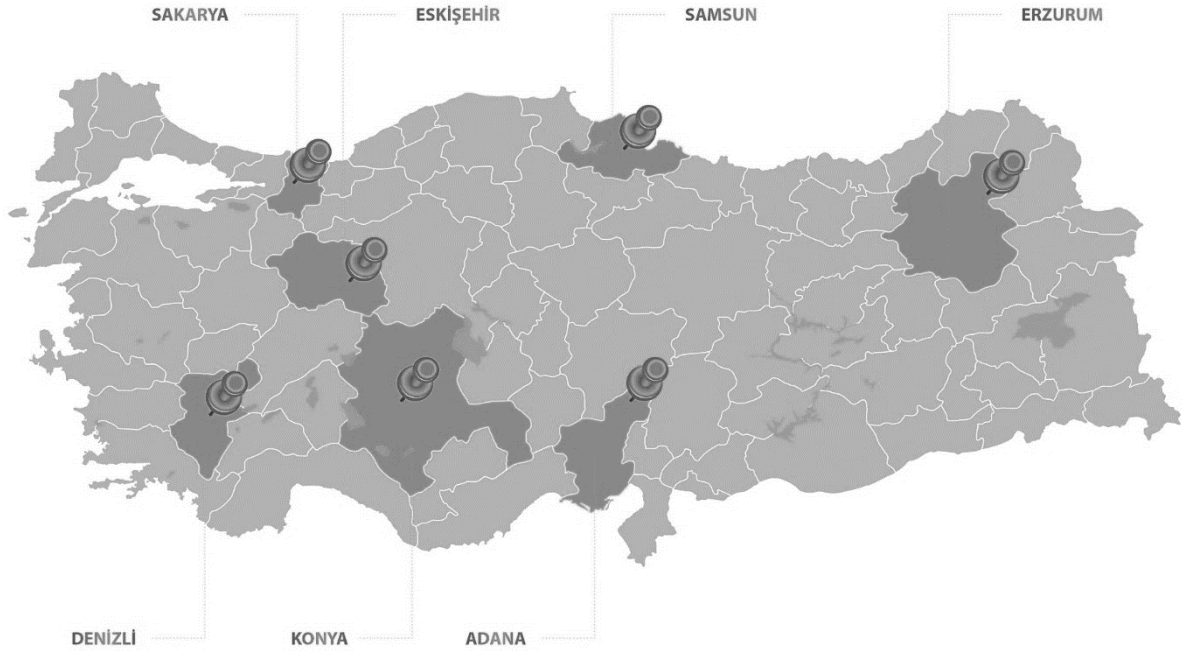
1.2. Araştırma Yöntemi

1.2.1. Örneklem Seçimi, SoruKağıdı Tasarımı, Öndeneme

“Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Yabancıların Sosyo-Ekonomik Durumu Araştırması” kapsamında yedi coğrafi bölgeden belli kriterlere göre seçilen 7 ilde (Adana, Denizli, Eskişehir, Erzurum, Konya, Sakarya ve Samsun) yüz yüze görüşme tekniği ile niceliksel bir saha çalışması gerçekleştirmiştir. Araştırma, bir hane halkı araştırması olarak planlanmıştır. Araştırmanın hedef örneklem büyüklüğü 1000 hanehalkı olarak planlanmış, ancak cevapsızlık oranlarının yüksek olacağı öngörülerek iki katı bir örneklem seçilmiştir. Örneklem seçiminin ilk aşamasında Türkiye’de bulunan 62 uydu kent arasından 7 araştırma ili seçilecektir. İllerin seçiminde 7 coğrafi bölgeden en az bir il olması, illerdeki mülteci ve sığınmacı nüfusun uyruklarına göre dağılımı, Türkiye’ye uzun süre önce göç eden sığınmacıların ve yakın dönemde göç eden sığınmacıların farklı özelliklerinin araştırmaya yansıtılması amacıyla eski uydu kentlerin ve yeni uydu kentlerin seçilen iller arasında olması gibi kriterler göz

önünde tutulmuştur. Araştırma illeri belirlendikten sonra ikinci aşamada her bir araştırma ilinde kaç hane ile görüşme yapılacağı, seçilen illerdeki toplam hane sayısının ne kadarının o ilde bulunduğu gözetilerek, orantısal bir şekilde belirlenmiştir. Her bir ilde hangi hanelerle görüşme yapılacağı sistematik tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Üçüncü aşamada hanehalkı soru kağıdındaki hanehalkı listesi kullanılarak 15-64 yaşlarında kişi görüşmesi yapılacak kadın ve erkekler belirlenmiştir. 15-64 yaş aralığı çalışma çağı nüfusunu oluşturduğu için belirlenmiştir. Bu aşamada öncelikle hanehalkı listesinde bulunan 15-64 yaşları arasındaki erkek ve kadınlar en yaşlısına 1 değeri verilerek sıralanmış, sonrasında hane numarası ve hanedeki 15-64 yaşlarındaki kişi sayısı bilgileri kullanılarak Kish Yöntemi ile görüşülecek olan en fazla 1 erkek ve 1 kadının seçim işlemi gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1.3. Araştırma illeri

Saha araştırmasında iki tip sorukağıdı kullanılmıştır. Bunlardan ilki, hanehalkı üyelerinin sosyo-demografik özelliklerini, göç statülerini, işgücü profillerini, yaşanan konutun özelliklerini, hanehalkının ekonomik durumunu belirlemeye ve görüşülecek 15-64 yaşları arasındaki kişilerin seçimini sağlamaya yönelik olarak tasarlanan **Hanehalkı Sorukağıdı**; ikincisi ise kişilerin temel özelliklerini, göç sürecini, çalışma durumuna ilişkin detayları, çalışmıyorsa çalışmama nedenlerini, göç öncesi sosyo-demografik ve ekonomik durumlarını, Türkiye'deki yaşam koşullarını ve geleceğe ilişkin planlarını almak üzere tasarlanan **Kişi Sorukağıdı**'dır. Saha çalışmasında kullanılacak taslak sorukağıtları proje ekibi tarafından hazırlandıktan sonra bir ödeneme çalışması gerçekleştirilmiştir. Ödeneme sonrasında sorukağıtlarında bazı değişiklikler yapılmış ve hazırlanan sorukağıtları Arapça ve Farsça dillerine

çevrilmiştir. Arapça ve Farsça sorukağıtları için ayrı bir öndeneme yapıldıktan sonra sorukağıtlarına nihai hali verilmiştir. Araştırmada bilgisayar veya tabletin kullanıldığı bir görüşme tekniği olan bilgisayar-destekli kişi görüşmesi (computer-assisted personel interviewing (CAPI)) tekniği uygulanmıştır. Araştırma sorularının tablet bilgisayarlar aracılığıyla sorulup kaydedilmesine olanak verecek bir yazılım hazırlanmış, yazılıma sorular arası mantık kontrolleri ve çeşitli soru atlamalarının yanı sıra, zorunlu alanları boş bırakmama gibi özellikler eklenmiştir. CAPI yazılımı hazırlandıktan sonra, yazılım için de ayrı bir öndeneme yapılmıştır.

1.2.1. Saha Çalışması

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUGO), projeyi Hacettepe Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi bünyesinde dış destekli uluslararası proje olarak yürütmüştür. Saha araştırmasında görev alacak saha personeli alımı için HUGO'nun internet sitesinde ve farklı platformalarda duyuru yapılmış, başvuru formları ön incelemeden geçirilerek uygun adaylar mülakata çağrılmış ve mülakatlar neticesinde saha personeli adayları belirlenmiştir. Saha personelinin seçiminde dikkat edilen unsurlardan biri dil olmuştur. Her adayın akıcı bir şekilde Türkçe ve İngilizce bilmesinin yanı sıra Arapça ve Farsça gibi Türkiye'deki sığınmacıların yaygın olarak konuştukları dillerden en az birini bilmesi koşulu aranmıştır. Başvuru formlarının ön elemesinin ardından 65 aday yüz yüze mülakata çağrılmış, aralarından 35 kişi saha araştırması eğitimine davet edilmiştir.

Mülakat sonucunda başarılı bulunan adaylar 4 günü sınıf içi teorik eğitim, 1 günü pilot saha uygulaması olmak üzere, devam zorunluluğu olan 5 tam günlük bir eğitime tabi tutulmuşlardır. Saha eğitimi 17-22 Aralık 2018 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Eğitim için proje ekibi tarafından araştırmanın soru kağıdını detaylı olarak tanıtan, görüşme sırasında dikkat edilmesi gereken hususları içeren bir görüşmecisi el kitabı hazırlanmıştır. Eğitim programı, saha personelinin uluslararası koruma kapsamında bulunan kişilerin durumlarını anlamaları ve konuya ilişkin farkındalıklarını artırmalarını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Eğitim programında, sahada görev yapacak ekiplere etik ve güvenlik konusunda nasıl davranacakları ve gerektiği durumlarda destek mekanizmalarını nasıl kullanacakları konusunda da bilgi verilmiştir. Eğitim programına ILO ve UIGM'den gözlemciler de katılmışlardır. Eğitim sonunda başarılı bulunan saha personeli sahaya çıkmadan önce araştırmada toplanacak her tür bilgiyi gizli tutacaklarına ve üçüncü kişi ve kurumlarla paylaşmayacaklarına dair bir belge imzalamışlardır. Eğitime katılan 30 aday arasından 25 kişi seçilmiş ve saha araştırması ekiplerine dahil edilmişlerdir.

Saha çalışması belirlenen yedi ilde 18 Ocak – 11 Şubat 2019 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırma kapsamındaki yedi ilin her biri için ayrı bir ekip oluşturulmuştur. Ekipler bir ekip başı ve ortalama olarak

üç görüşmeciden oluşmuşlardır. Saha araştırması boyunca saha koordinatörü saha uygulamasını takip etmiş, HUGO proje ekibi ve ILO personelleri saha görüşmelerini yerinde gözlemlemek ve denetlemek üzere illere ziyaretler düzenlemişlerdir.

Saha araştırması sonucunda illere ve uyruklara göre tamamlanan hanehalkı ve kişi görüşmesi sayıları tablo X'te sunulmaktadır. Araştırma sonucunda 1192 hanehalkı görüşmesi başarılı bir şekilde tamamlanmış ve bu hanelerde yaşayan 6275 hanehalkı üyesine dair "Hanehalkı Sorukağıdı" aracılığı ile kapsamlı bilgi toplanmıştır. Görüşme yapılan hanehalklarının yüzde 61'i Irak, yüzde 25'i Afganistan, yüzde 12'si ise İran uyrukludur. Görüşme yapılan hanehalklarında yaşayan ve Kish yöntemi ile seçilen 15-64 yaşlarındaki 1877 kişi ile de daha detaylı "Kişi Sorukağıdı" doldurulmuştur. Bu kapsamda 1140 erkek ve 737 kadın ile görüşme yapılmıştır.

Tablo 1.1. Araştırmanın Saha Çalışmasında Görüşülen Hanehalkı ve Kişi Sayıları

Araştırma İlleri	HANEHALKI		UYRUK			BİREY GÖRÜŞMESİ		
	Hanehalkı Sayısı	Hanehalkı Toplam Üye Sayısı	Irak	İran	Afganistan	Erkek	Kadın	Toplam
ADANA	105	609	105		0	74	30	104
DENİZLİ	158	477	0	118	40	154	87	241
ERZURUM	141	701	0		141	141	112	253
ESKİŞEHİR	236	1380	164	23	49	231	139	370
KONYA	161	855	82	0	79	161	131	292
SAMSUN	191	1148	191	0	0	180	85	265
SAKARYA	200	1105	200	0	0	199	153	352
Toplam	1192	6275	742	141	309	1140	737	1877

1.3. Ana Rapor Planı

Saha çalışması bittikten sonra toplanan veri, veri kalitesine ilişkin iç tutarlılık testleri yapılarak veri analizi için hazır hale getirilmiştir. Bu çalışma 7 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde projenin amacı, kapsamı ve araştırma yöntemi sunulmaktadır. İkinci bölümde araştırma verisi kullanılarak hanehalkı nüfusunun sosyo-demografik özellikleri, çalışma durumu, yaşanan konutun özellikleri ve hanenin sosyo-ekonomik durumu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümden itibaren araştırmanın "Kişi Sorukağıdı" ile toplanan veri analizi sonuçları paylaşılmaktadır. Üçüncü bölümde araştırma kapsamında görüşülen bireylerin temel özelliklerine ve işgücü profiline ilişkin sonuçlar sunulmaktadır. Dördüncü bölümde uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin çalıştıkları işlerin özellikleri, çalışma koşulları, çalışma yaşamıyla ilgili haklara yönelik bilgi sahibi olma eğilimleri, mesleki eğitim alma

durumları ve iş kurma planları ortaya konulmaktadır. Beşinci bölümde uluslararası koruma kapsamında Türkiye'ye göç eden bireylerin göç ve yerleştirilme süreçleri değerlendirilmektedir. Altıncı bölümde araştırma kapsamında görüşülen bireylerin yaşam koşulları ve geleceğe yönelik planları incelenmektedir. Yedinci ve son bölümde ise araştırma bulguları doğrultusunda uluslararası koruma kapsamında göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarına, işgücü profillerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmakta ve bazı politika önerileri geliştirilmektedir.

Bölüm 2. Hanehalkı Nüfusu ve Konut Özellikleri

Mehmet Ali Eryurt

Bu bölümde “Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahiplerinin Sosyo-Ekonomik Durumu Araştırması” kapsamında görüşülen Irak, Afganistan ve İran uyruklu hanehalklarından elde edilen bilgiler sunulmaktadır. Sunulan bilgiler arasında hanehalkı üyelerinin uyrukları ayrımında yaş ve cinsiyet yapısı, eğitim durumları, çalışma durumları, hanehalkının sosyo-ekonomik durumu, sosyal yardımlardan yararlanma düzeyi, yaşanan konutların özellikleri, hanehalkı üyelerinin doğdukları ülkeler ile Türkiye’ye gelmeden önce yaşadıkları ülkeler ve Türkiye’ye geliş nedenleri gibi konular yer almaktadır. Bölümde sunulan araştırma bulguları hanehalkı sorukağıdı aracılığıyla toplanan veriden elde edilmiştir. Hanehalkı kavramının mahiyeti araştırmadan araştırmaya farklılık gösterebilmektedir. Bu araştırmada hanehalkı, aynı evde birlikte yaşayan, evdeki eşyaları ve olanakları paylaşan ve bir kişiden veya akraba olan ya da akrabalık bağı bulunmayan kişilerden meydana gelen sosyal bir birim olarak ele alınmıştır. Bu hali ile hanehalkı, üyelerinin tamamının arasında akrabalık bağı bulunma zorunluluğu olan aile kavramından farklılaşmaktadır. Araştırmada kullanılan hanehalkı tanımı uyarınca üç kriterin karşılanması beklenmiştir: (1) Tek bütçe, (2) Tek kazan, tek sofraya ve (3) Ortak ikamet, tek çatı. Ziyaret sırasında o evde bulunsun ya da bulunmasın, genellikle o evde yaşayan kişiler hanehalkı üyesi olarak listelenmiş ve bütün hanehalkı üyeleri hakkında hanehalkı sorukağıdı aracılığı ile kapsamlı bilgi toplanmıştır.

2.1. Hanehalkı Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

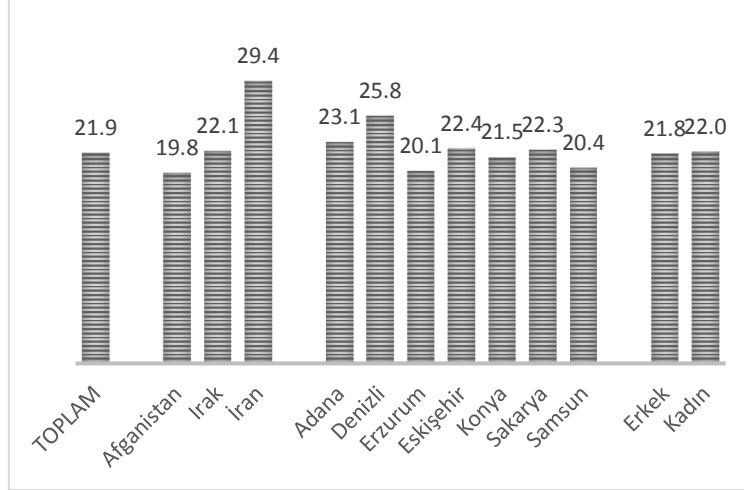
Tablo 2.1’de araştırma nüfusunun yaş yapısı toplam nüfusa, uyruğa, araştırma illerine ve cinsiyete göre sunulmaktadır. Yaş bilgisi tamamlanmış/bitirilmiş yaş olarak toplanmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri oldukça genç bir yaş yapısına sahiptir. Araştırma nüfusunun yüzde 42’si 15 yaşın altında, yüzde 56’sı çalışma çağında (15-64 yaş) iken sadece yüzde 2’si ise 65 yaş üzerindedir. Uyruklara göre yaş yapısı incelendiğinde, İran uyruklularda 15 yaş altı nüfusun payı yüzde 21 seviyesinde olsa da, Afganistan ve Irak uyruklularda 15 yaş altındaki nüfusun payının yüzde 40’ın üzerinde olduğu görülmektedir (sırasıyla yüzde 46 ve yüzde 42). Hanehalkı nüfusunda, çalışma çağı (15-64 yaş grubu) nüfusunun payı özellikle İran uyruklularda oldukça yüksektir (yüzde 77), Irak ve Afganistan uyruklularda da çalışma çağı nüfusunun payı yüzde 50’nin üzerindedir. Yaşlı nüfusun payı (65 yaş üzeri) oldukça düşüktür, bütün uyruklularda yüzde 2’yi geçmemektedir. İller temelinde incelendiğinde, o ilde hangi uyruktan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yaşadığına bağlı olarak yapısının farklılaştığı görülmektedir. Afganistan uyrukluların çoğunlukta olduğu Erzurum ilinde veya Irak uyrukluların çoğunlukta olduğu Samsun ilinde 15 yaş

altındaki nüfusun payı oldukça yüksek iken İran uyrukluların çoğunlukta olduğu Denizli ilinde 15 yaş altı nüfusun payı daha az, çalışma çağı nüfusunun ise payı daha fazladır. Yaş yapısı cinsiyete göre ise küçük farklılıklar göstermektedir.

Tablo 2.1. Uyruklara, Araştırma İllerine ve Cinsiyete Göre Hanehalkı Nüfusunun Yaş Dağılımı					
	Yaş Aralığı			Toplam	Sayı
	0-14	15-64	65+		
TOPLAM	42.0	56.2	1.8	100.0	6269
Afganistan	45.8	52.9	1.3	100.0	1562
Irak	42.4	55.7	1.9	100.0	4360
İran	21.3	76.7	2.0	100.0	347
Adana	35.5	63.5	1.0	100.0	606
Denizli	30.5	67.6	1.9	100.0	476
Erzurum	44.7	54.2	1.1	100.0	701
Eskişehir	42.6	55.1	2.3	100.0	1379
Konya	43.3	55.0	1.8	100.0	855
Sakarya	41.7	55.6	2.7	100.0	1105
Samsun	47.5	51.4	1.0	100.0	1147
Erkek	42.3	56.1	1.6	100.0	3141
Kadın	41.8	56.2	2.0	100.0	3127

Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde yaşayan kişilerin ortalama yaşı 21.9 olarak bulunmuştur, yani uluslararası koruma kapsamında Türkiye’de bulunan göçmenlerin yarısı 22 yaşından küçüktür (Şekil 2.1). Türkiye nüfusunda 2018 itibarı ile ortalama yaşı 32 olduğu düşünülecek olursa uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin ne kadar genç bir yaş yapısına sahip oldukları daha iyi anlaşılacaktır. Uyruklara göre incelendiğinde, en düşük yaş ortalaması 19.8 yaş ile Afganistan uyruklularda, en yüksek yaş ortalaması ise 29.4 yaş ile İran uyruklularda gözlenmiştir. Ortalama yaş, illere göre 20.1 ile 25.8 arasında değişmekte, cinsiyete göre ise önemli bir farklılaşma göstermemektedir.

Şekil 2.1. Uyruklara, Araştırma İllerine ve Cinsiyete Göre Hanehalkı Nüfusunun Ortalama Yaşı

Türkiye’deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin cinsiyet dağılımı incelendiğinde erkek ve kadın oranın yaklaşık olarak aynı seviyede olduğu görülmektedir (Tablo 2.2). Cinsiyet dağılımı uyruklara göre incelendiğinde Afganistan uyruklularda erkeklerin payının biraz daha yüksek olduğu (yüzde 53) diğer uyruklarda ise yaklaşık aynı seviyede olduğu görülmektedir. İllere göre cinsiyet dağılımına bakıldığında ise Denizli’de erkeklerin payının yüksek olduğu (yüzde 54), Samsun’da ise kadınların payının yüksek olduğu (yüzde 53) dikkati çekmektedir. Cinsiyet dağılımı 15 yaş altı nüfusta ve çalışma çağı nüfusunda yaklaşık aynı seviyede iken, 65 yaş üzeri nüfusta kadınların payı erkeklerinkinden daha yüksektir (yüzde 55.4).

Tablo 2.2. Uyruklara, Araştırma İllerine ve Yaşa Göre Hanehalkı Nüfusunun Cinsiyet Dağılımı

	Cinsiyet			Sayı
	Erkek	Kadın	Toplam	
TOPLAM	50.1	49.9	100.0	6,269
Afganistan	53.3	46.7	100.0	1,562
Irak	48.9	51.1	100.0	4,360
İran	50.4	49.6	100.0	347
Adana	50.7	49.3	100.0	606
Denizli	54.4	45.6	100.0	476
Erzurum	51.5	48.5	100.0	701
Eskişehir	49.5	50.5	100.0	1,379
Konya	51.2	48.8	100.0	855
Sakarya	49.8	50.2	100.0	1,105
Samsun	47.5	52.5	100.0	1,147
0-14	50.4	49.6	100.0	2,636
15-64	50.1	49.9	100.0	3,521
65+	44.6	55.4	100.0	112

2.2. Hanehalkı Kompozisyonu

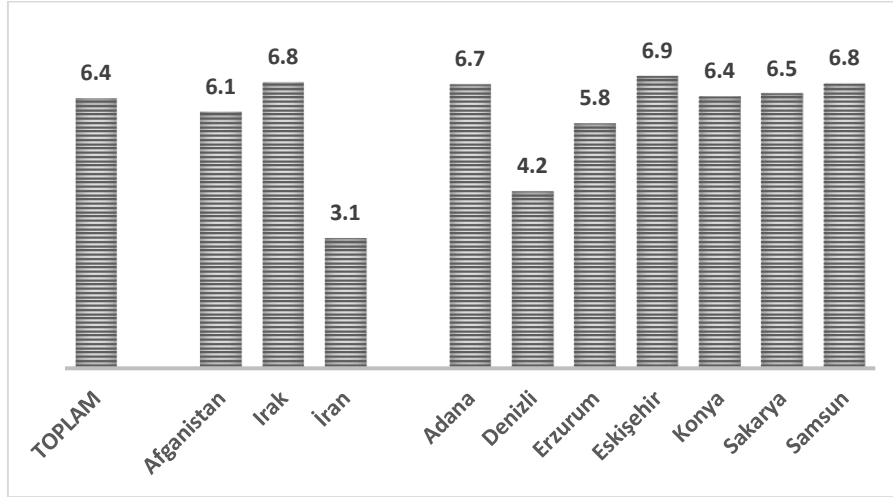
Hanehalkı kompozisyonu ve ortalama hanehalkı büyüklüğü hanehalkının yaşam koşulları, geliri, tüketim kalıpları açısından oldukça önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında ziyaret edilen hanehalklarının, hanehalkı kompozisyonları incelendiğinde oldukça kalabalık hanelerde yaşadıkları dikkati çekmektedir. Toplam araştırma nüfusunun sadece yüzde 10'u 3 veya daha az sayıda kişinin yaşadığı hanelerde yaşamaktadır, yüzde 22'si 9 veya daha fazla kişinin yaşadığı hanelerde yaşamaktadır (Tablo 2.3). Uyruklara göre değerlendirildiğinde İran uyrukluların daha az kişilik hanelerde yaşadığı, yüzde 12'sinin tek kişilik, üçte ikisinin 3 veya daha az kişilik hanelerde yaşadığı görülmektedir. Irak ve Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri daha kalabalık hanelerde yaşamakta, Irak uyruklu her dört kişiden birisi 9 veya daha fazla kişinin bulunduğu hanelerde yaşamaktadır. İllere göre hanehalkı kompozisyonu değerlendirildiğinde ise büyük çoğunlukla İranlıların yaşadığı Denizli ili hariç tüm illerde oldukça kalabalık hanehalklarının olduğu görülmektedir.

Tablo 2.3. Uyruklara ve Araştırma İllerine Göre Hanehalkı Büyüklüğünün Yüzde Dağılımı

	Hanehalkı Büyüklüğü									Toplam	Sayı
	1	2	3	4	5	6	7	8	9 ve üzeri		
TOPLAM	1.4	2.7	6.0	10.4	16.6	16.2	14.6	10.5	21.7	100.0	6,269
Afganistan	1.7	2.2	6.9	10.2	19.2	20.4	14.8	10.8	13.9	100.0	1,562
Irak	0.4	1.8	3.1	9.4	16.5	15.8	15.6	11.2	26.2	100.0	4,360
İran	12.4	15.6	38.3	24.2	5.8	1.7	2.0	-	-	100.0	347
Adana	0.7	3.3	2.0	5.9	14.0	24.8	12.7	15.8	20.8	100.0	606
Denizli	9.5	9.7	23.3	20.2	12.6	11.3	5.9	1.7	5.9	100.0	476
Erzurum	0.9	2.6	9.0	13.1	19.3	21.4	13.0	11.4	9.4	100.0	701
Eskişehir	0.5	2.0	5.9	7.8	15.6	11.7	11.2	14.5	30.7	100.0	1,379
Konya	1.8	2.6	3.2	10.3	17.5	14.7	19.6	8.4	21.9	100.0	855
Sakarya	0.8	1.6	4.6	12.7	16.7	16.8	15.8	7.2	23.6	100.0	1,105
Samsun	0.2	1.4	2.6	8.0	18.3	16.2	19.5	10.5	23.3	100.0	1,147

Araştırma nüfusunun ortalama hanehalkı büyüklüğü 6.4 kişidir (Şekil 2.2). Irak ve Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri daha kalabalık hanehalklarında yaşamaktadırlar (sırasıyla 6.8 ve 6.1 kişi). İran uyrukluların ortalama hanehalkı büyüklüğü diğer uyruktakilerin yarısı kadardır (3.1 kişi). Araştırma illerine göre ortalama hanehalkı büyüklükleri incelendiğinde ise ortalama hanehalkı büyüklüğünün en az olduğu ilin 4.2 kişi ile Denizli, en kalabalık ilin ise 6.9 kişi ile Eskişehir olduğu görülmektedir.

Şekil 2.2. Uyruklara ve Araştırma İllerine Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

Hanehalkı üyelerinin referans kişiye olan yakınlık derecelerinin dağılımı araştırma nüfusunun hanehalkı kompozisyonuna ilişkin bilgiler sağlamaktadır (Tablo 2.4). Buna göre araştırma kapsamında görüşülen cevaplayıcı (referans) kişinin kendisi, eşi ve oğullarının/kızlarının toplamı hanehalklarında yaşayan kişilerin yüzde 88'sine denk gelmektedir. Referans kişinin anne/baba ve kayınvalide/kayınpederlerinin hanehalkı üyeleri arasında düşük oranlarda gözlenmesi yaşlı kişilerin göç sürecine daha az katıldıklarına, göç sürecinin ailelerin dağılmasına ya da küçülmesine neden olduğuna işaret etmektedir. Uyruklara göre yakınlık derecelerinin dağılımı incelendiğinde Irak ve Afganistan uyruklu kişilerin hanehalkı kompozisyonlarının benzeştiği, İran uyruklularda ise oğul ve kızların payının daha az olduğu görülmektedir, bu durum İran uyruklularda çocuksuz çekirdek ailelerin diğer uyruklara göre daha yaygın olduğu şeklinde yorumlanabilir.

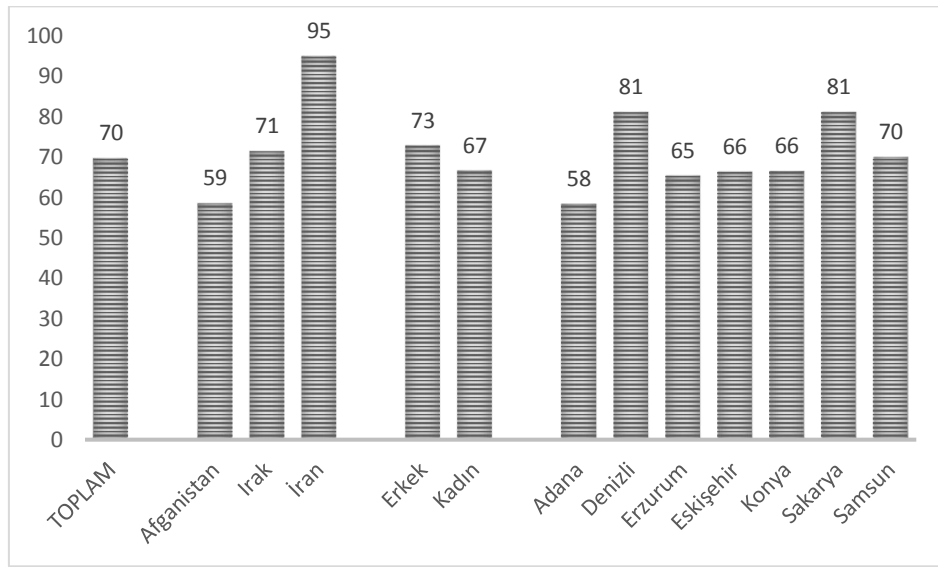
Tablo 2.4. Hanehalkı Üyelerinin Referans Kişiye Yakınlık Derecelerinin Uyruklara Göre Yüzde Dağılımı

Referans Kişiye Yakınlık	TOPLAM	Uyruk		
		Afganistan	Irak	İran
Oğlu/Kızı	54.4	56.2	55.6	32.3
Referans Kişi	19.1	19.9	17.0	40.6
Eşi	14.6	15.6	13.9	19.9
Diğer Akrabalar	3.0	1.6	3.6	1.2
Kardeşi	2.6	2.9	2.6	2.0
Torunu	2.4	1.1	3.0	0.6
Damadı/Gelini	1.4	0.8	1.7	0.9
Babası/Annesi	1.3	0.7	1.5	1.4
Kayınpederi/Kayınvalidesi	0.6	0.5	0.7	-
Akraba Olmayanlar	0.5	0.6	0.5	1.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	6,269	1,562	4,360	347

2.3. Hanehalkı Üyelerinin Eğitim Durumu

Araştırma kapsamında görüşülen hanehalkı nüfusunun eğitim durumlarına bakıldığında, beş yaş ve üzerindeki hanehalkı üyelerinin yüzde 70'inin okuryazar olduğu görülmektedir (Şekil 2.3). Okur-yazarlık oranları açısından en dezavantajlı grup olarak Afganistan uyruklular ön plana çıkmaktadır. Afganistan uyruklularda okur-yazarlık oranı en düşük (yüzde 59), İran uyruklularda ise en yüksektir (yüzde 95). Erkeklerin okuryazarlık düzeyi, kadınlardan daha yüksektir (sırasıyla yüzde 73 ve yüzde 67). Araştırma illerine göre okur-yazarlık oranları değerlendirildiğinde, en düşük okur-yazarlık oranı Adana'da, en yüksek okur-yazarlık oranı ise Denizli ve Sakarya illerinde gözlenmiştir.

Şekil 2.3. Altı Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Nüfusunda Okur-Yazarlık Durumu

Hanehalkı nüfusunun eğitim düzeylerine bakıldığında, 5 yaş ve üzerindeki uluslararası koruma başvuru statü sahiplerinin yarısının (yüzde 52) en son gittiği okulun ilkokul olduğu görülmektedir (Tablo 2.5). Ortaokul ve liseye gidenlerin her ikisi de yüzde 19 seviyesinde iken üniversite veya lisansüstü eğitim alanların oranı yüzde 9 seviyesindedir. Uyruk detayında örüntüler okuryazarlık örüntüsüne oldukça benzerdir. Afganistan ve Irak uyruklularda ilkokula gidenlerin oranı yüzde 55'in üzerinde iken, İran uyruklularda ilkokula gidenlerin oranı yüzde 15, üniversiteye gidenlerin oranı yüksek lisans eğitimi alanlarla birlikte yüzde 24 seviyesindedir. Cinsiyet ayrımında bakıldığında ilkokula gidenler arasında kadınların payının erkeklerden daha yüksek olduğu, üniversite ve üzeri eğitim alanlar arasında ise erkeklerin payının kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu, araştırma illerine göre değerlendirildiğinde, Adana ve Samsun illerinde hanehalkı nüfusunun yoğunlukla ilkokul düzeyinde eğitim aldıkları, Denizli, Sakarya ve Eskişehir illerinde ise ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir.

Tablo 2.5. Altı Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Nüfusunun Eğitim Durumunun Uyruklara, Cinsiyete ve Araştırma İllerine Göre Yüzde Dağılımı

	En Son Gidilen Okul						Bilmiyor	Toplam	Sayı
	İlkokul (5 Yıl)	Genel Ortaokul, Mesleki Veya Teknik Ortaokul Ve İlköğretim (8 Yıl)	Genel Lise	Mesleki Veya Teknik Lise	Üniversite	Lisansüstü (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)			
TOPLAM	52.3	19.3	16.5	2.9	8.2	0.6	0.1	100.0	3,820
Afganistan	56.5	18.6	14.8	3.6	5.6	0.7	0.1	100.0	770
Irak	55.1	20.1	15.5	1.2	7.5	0.4	0.2	100.0	2,736
İran	15.3	14.1	30.0	16.6	21.7	2.2	-	100.0	314
Erkek	48.0	20.9	17.3	3.9	9.1	0.7	0.1	100.0	2,004
Kadın	57.1	17.6	15.5	1.8	7.2	0.6	0.2	100.0	1,816
Adana	72.4	10.8	12.6	0.9	2.7	0.6	-	100.0	329
Denizli	26.5	17.0	25.1	14.7	15.6	1.2	-	100.0	349
Erzurum	52.4	21.7	14.7	7.0	4.0	-	0.2	100.0	385
Eskişehir	47.4	23.0	19.5	0.3	8.7	1.0	0.1	100.0	796
Konya	57.8	20.3	10.4	2.3	8.5	0.8	-	100.0	495
Sakarya	47.6	20.3	18.8	1.5	11.2	0.3	0.3	100.0	775
Samsun	61.8	17.0	13.8	1.0	5.7	0.5	0.3	100.0	691

Araştırmanın hanehalkı soru kağıdında 5-24 yaşlarındaki hanehalkı üyeleri için halen okula devam edip etmedikleri sorulmuştur. Tablo 2.6'da okullaşma oranları yaş gruplarına ve cinsiyete göre sunulmaktadır. Okullaşma oranları beklendiği üzere yaşla birlikte azalmaktadır, ilkökul çağında yüzde 94 olan okullaşma oranı, ortaokul ve lise çağında yüzde 55'e, üniversite çağında ise yüzde 12'ye düşmektedir. Okullaşma oranları cinsiyete göre önemli bir farklılaşma göstermemektedir, erkeklerde yüzde 60, kadınlarda yüzde 61 seviyesindedir.

Tablo 2.6. Hanehalkı Nüfusunun Yaş ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranı

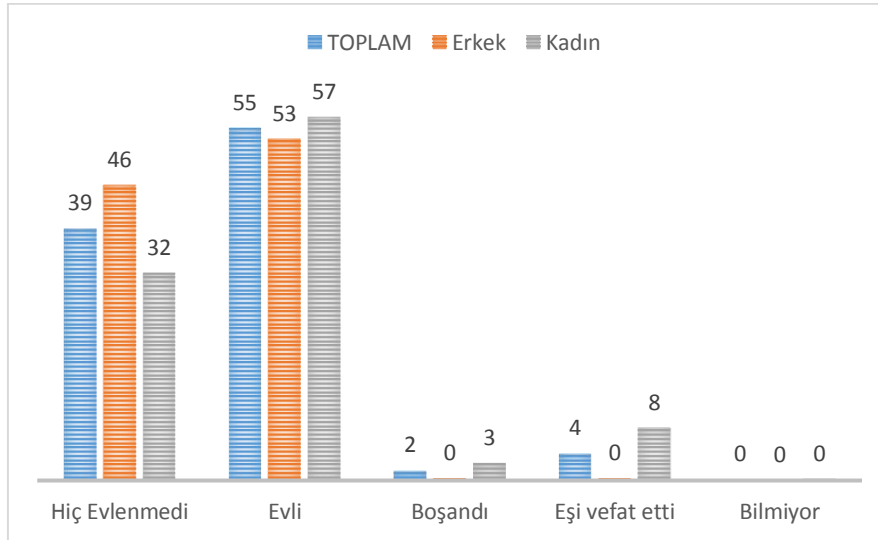
	Okullaşma Oranı	Sayı
TOPLAM	60.5	1369
5-12	94.2	950
13-17	55.3	345
18-24	11.7	74
Erkek	59.8	696
Kadın	61.2	673

**Hanehalkında 5-24 yaş arasındaki tüm bireylere okula devam edip etmedikleri sorulmuş ve "evet" cevabı alınan bireyler baz alınarak hesaplama yapılmıştır.*

2.4. Hanehalkı Üyelerinin Medeni Durumu

Medeni duruma ilişkin sorular araştırmanın hanehalkı soru kağıdında yaşı 12 veya daha büyük olan tüm hanehalkı üyeleri için sorulmuştur. Araştırmada evlilik kavramı, resmi evlilik (nikah) ile sınırlandırılmamıştır, dini nikahı (imam nikahı) olanlar, resmi evlilik olmaksızın karı-koca olarak yaşayanlar da kişinin beyanına göre evli olarak nitelendirilmişlerdir. 12 yaş üzerindeki hanehalkı nüfusunun yüzde 55'i araştırma tarihinde evli, yüzde 39'u bekar, yüzde 2'si boşanmış, yüzde 4'ünün ise eşi vefat etmiştir (Şekil 2.4). Kadınlar arasında halen evli olanların oranı erkeklerden daha yüksektir (sırasıyla yüzde 57 ve 53). Medeni durum açısından cinsiyete göre en önemli farklılaşma eşi vefat etmiş olanlarda görülmektedir, bu oran erkeklerde yüzde 1'in altında iken, kadınlarda yüzde 8 seviyesindedir. Bu kadınların ülkelerindeki savaşta eşlerini kaybettikleri ve travma yaşadıklarını düşündürmektedir.

Şekil 2.4. Hanehalkı Nüfusunun Medeni Durumunun Yaşlara ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

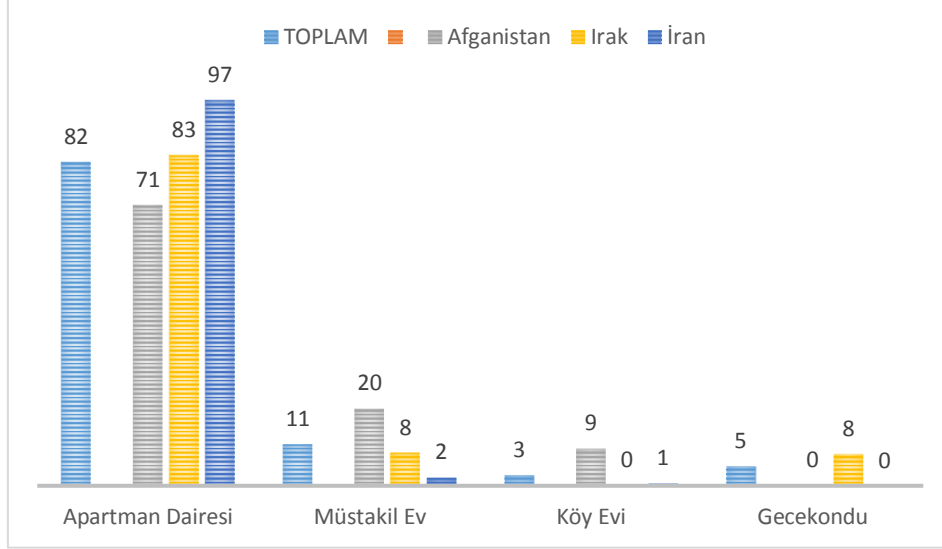
2.5. Konut Özellikleri

Konut özellikleri ile ilgili sorular, oturulan konutun sağlık koşullarını etkileyebilecek özellikler açısından durumunu ve hanehalkının sosyo-ekonomik durumu, refah düzeyi gibi konularda bilgi sağlamakta, uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin barınma konusunda karşılaştıkları sorunlar hakkında fikir vermektedir.

Araştırma nüfusunun yüzde 82'si apartman dairesinde, yüzde 11'i müstakil evlerde yaşamakta, yüzde 8'i ise altyapı sorunlarının gündeme gelebileceği köy evlerinde ve gecekondularda yaşamaktadır (Şekil 2.5). Uyruklara göre bakıldığında apartman dairesinde yaşayanların oranı Afganistan uyruklularda en düşük (yüzde 71) İran uyruklularda ise en yüksek (yüzde 97) seviyededir. Köy evinde yaşama oranının

en yüksek olduğu grup Irak uyruklular iken (yüzde 9), gecekonduda yaşama oranının en fazla olduğu grup Irak uyruklulardır (yüzde 8).

Şekil 2.5. Konut Tipinin Uyruklara Göre Yüzde Dağılımı

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yüzde 7'si yaşadığı konutu başka ailelerle de paylaşmaktadır (Tablo 2.7). Konutların ortak kullanımı bu hanehalklarının konut bulmakta ve konutun maliyetini karşılamakta zorlandıklarına işaret etmektedir. Oturulan konutun ortak kullanımının en yüksek olduğu grup Irak uyruklulardır (yüzde 9).

Yatak odası başına düşen kişi sayısı yaşanan konutun hijyenik koşullarına işaret eden bir göstergedir. Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde yatak odası başı ortalama 2.7 kişi düşmektedir. Bu sayı, İranlı uyruklularda en düşük iken (1.7 kişi), Irak ve Afganistan uyruklularda sırasıyla 2.9 ve 2.8 kişidir. Konutların yüzde 20'sinde ayrı mutfak, yüzde 11'inde ayrı banyo, yüzde 6'sında elektrik bulunmadığı beyan edilmiştir. Elektrik olmayan konutlarda yaşayanların oranının en yüksek olduğu grup Afganistan uyruklulardır (yüzde 11).

Tablo 2.7. Konutun Başka Ailelerle Ortak Kullanım Durumunun ve Bazı Konut Özelliklerinin Uyruklara Göre Yüzde Dağılımı

	Toplam	Afganistan	Irak	İran
Ortak kullanım	6.7	2.7	8.5	6.4
Yatak Odası Başına Düşen Kişi Sayısı	2.7	2.8	2.9	1.7
Ayrı Mutfak Bulunma Durumu	80.1	90.6	78.0	68.1
Ayrı Banyo Bulunma Durumu	89.2	92.3	86.0	97.9
Konutta Elektrik Olma Durumu	94.3	88.6	96.9	94.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	1,110	297	672	141

2.6. Hanehalkının Sahip Olduğu Dayanıklı Tüketim Malları

Araştırma nüfusunun yaşadıkları konutta sahip oldukları dayanıklı tüketim malları hanehalklarının refah düzeyine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi hanehalklarının yüzde 86'sında buzdolabı, yüzde 76'sında televizyon, yüzde 73'ünde ise çamaşır makinesi bulunmaktadır (Tablo 2.8). Görüşülen hanehalklarının buzdolabı ve çamaşır makinesi gibi en temel tüketim mallarına sahip olma düzeyleri Türkiye'deki hanehalklarına göre daha düşüktür (sırasıyla yüzde 99 ve yüzde 96; HÜNEE, 2014). Hanehalklarının yüzde 92'sinde cep telefonu bulunurken, yüzde 61'inin evinde internet bağlantısı, yüzde 16'sında bilgisayar bulunmaktadır. Uyruklara göre dayanıklı tüketim mallarına sahip olanların yüzdeleri karşılaştırıldığında net bir örüntü görülmemekle birlikte buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi gibi temel dayanıklı tüketim mallarına en az sahip olanların Afganistan uyruklular olduğu, en fazla oranda sahip olanların ise İran uyruklular olduğu görülmektedir. Bu farklılık bilgisayar sahipliği ve internet bağlantısında çok daha belirgindir.

Tablo 2.8. Hanehalkının Sahip Olduğu Dayanıklı Tüketim Mallarının Uyruklara Göre Dağılımı				
Dayanıklı Ev Aletleri	TOPLAM	Uyruk		
		Afganistan	Irak	İran
Cep Telefonu	91.6	93.6	89.3	98.6
Buzdolabı	85.7	73.7	88.7	96.5
Televizyon	75.7	71.0	75.3	87.2
Çamaşır Makinesi	72.1	56.6	75.1	90.1
İnternet Bağlantısı	60.8	41.1	63.2	90.8
Gazlı/Elektrikli Fırın	58.6	56.9	51.2	97.9
Ütü	38.4	44.8	31.8	56.0
Elektrik Süpürgesi	33.2	31.3	23.4	83.7
Bilgisayar	16.1	10.8	12.9	42.6
Bulaşık Makinesi	7.7	6.7	6.8	13.5
Sayı	1,110	297	672	141

2.7. Hanehalkı Refahı

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yaşadıkları hanehalklarının sosyo-ekonomik durumlarına, refah düzeylerine ilişkin çok sayıda soru araştırmanın hanehalkı soru kağıdında yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki hanelerin refah düzeyine aylık gelir seviyeleri temelinde bakıldığında, hanehalklarının yüzde 24'ünün aylık 750 TL'nin altında gelire, yüzde 41'inin 750-1500 TL aralığında gelire, yüzde 29'unun 1500-2500TL aralığında gelire, yüzde 6'sının ise 2500 TL gelire sahip olduğu görülmektedir (Tablo 2.9). Aylık gelir seviyesinin uyruklara göre nasıl farklılaştığına bakıldığında en düşük gelir seviyesinde bulunanların oranının Afganistan uyruklularda daha yüksek olduğu, en

yüksek gelir seviyesinde bulunanların oranının ise Afganistan uyruklularda en düşük olduğu görülmektedir. İran uyruklu hanelerin gelir seviyesi diğerlerine göre biraz daha yüksektir.

Hanenin maddi durumunun temel ihtiyaçların karşılanması için yeterli olup olmadığına yönelik sorunun analizi görüşülen hanelerin çok azının maddi durumlarının temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli veya oldukça yeterli olduğunu ortaya koymuştur (yüzde 9). Hanelerin yüzde 35’i maddi durumlarının ancak yeterli olduğunu, yüzde 56’sı ise yetersiz olduğunu beyan etmiştir. Hanehalkının maddi durumunun yetersiz olduğunu en yüksek oranda beyan eden grup Irak uyruklulardır (yüzde 70), onları yüzde 42 ile İran uyruklular, yüzde 32 ile Afganistan uyruklular takip etmektedir. Hanenin maddi durumunun çevredeki diğer hanelere göre nasıl olduğu şeklindeki soruya verilen cevaplar da benzeri sonuçlar ortaya koymaktadır. Sadece yüzde 11’i maddi durumlarının yaşadıkları çevredeki diğer hanelerden daha iyi olduğunu beyan ederken yüzde 40’i aynı olduğunu, yaklaşık yarısı ise (yüzde 47) daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Maddi durumunun çevredeki hanelerden daha kötü olduğunu en yüksek oranda beyan eden grup yine Irak uyruklulardır. Türkiye’deki yaşam koşulları ile Türkiye’ye göç etmeden önce yaşanan ülkedeki yaşam koşullarını karşılaştırmak amacıyla sorulan hanenin yaşam koşullarının önceki yaşanan yere göre nasıl olduğuna yönelik soruya yüzde 29’u daha iyi, yüzde 36’sı aynı, yüzde 34’ü ise daha kötü şeklinde cevap vermişlerdir. Uyruklara göre değerlendirildiğinde daha iyi cevabını verenler arasında Afganistan uyruklular (yüzde 49)i daha kötü cevabın verenler arasında ise İran uyruklular ön plana çıkmaktadır (yüzde 66).

Hanelerin hangi alanlarda geçim sıkıntısı çektiklerini öğrenmek amacıyla son 12 ayda belirli harcamaları ödemekte zorlanıp zorlanmadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin ciddi maddi sıkıntı içerisinde olduğunu teyit etmiştir. Görüşme yapılan hanelerin yüzde 80’inden fazlası kira ödemeleri yapmakta ve gıda masraflarını karşılamakta zorlandığını beyan etmiştir. Hanelerin yüzde 65’i giyecek masraflarını, yüzde 64’ü sağlık masraflarını, yüzde 54’ü yakacak masraflarını ve yüzde 42’si eğitim masraflarını karşılamakta zorlandıklarını belirtmiştir. Araştırma nüfusunun toplamı için geçerli olan bu sonuçlara uyruk bazında bakıldığında da, tüm uyruklar için belirtilen alanlar zorluk yaşama durumunun yaygın olduğu görülmektedir, Irak uyruklular belirtilen alanlarda zorlandıklarını diğer uyruklara göre biraz daha yüksek oranda beyan etmişlerdir. Bu sonuçlar, uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi nüfusun yaşadığı hanelere, belediyeler/valilikler/sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları sosyal yardımlara rağmen bu desteklerin yeterli olmadığını, görüşme yapılan hanelerin ciddi oranda geçim sıkıntısı çektiklerini göstermektedir.

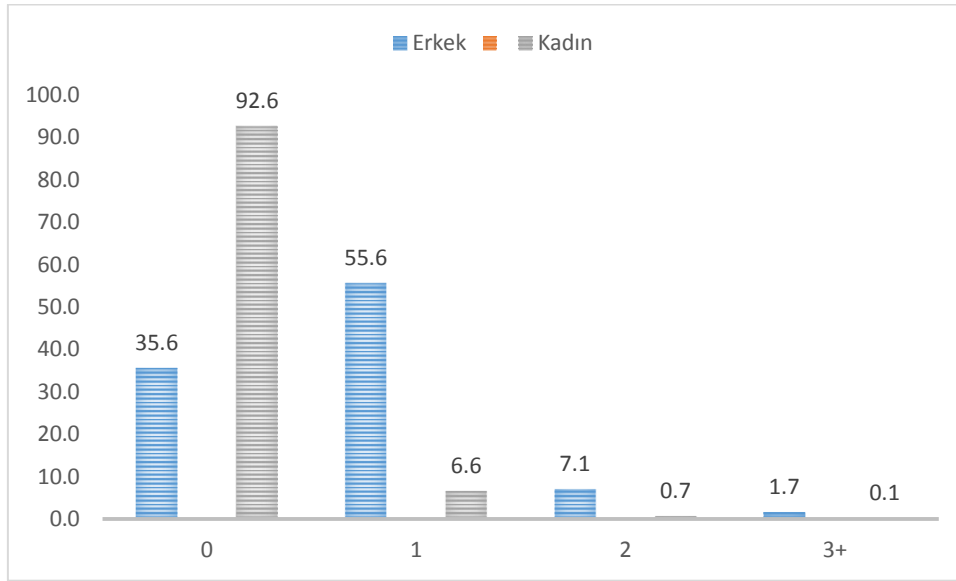
Tablo 2.9. Uyruklara Göre Hanelerin Aylık Gelir Seviyesi, Hanenin Maddi Durumunun Temel İhtiyaçları Karşılama Durumuna/Çevredeki Diğer Hanelere Göre Durumuna/Hanenin Önceki Yaşanılan Yere Göre Durumuna İlişkin Öznel Değerlendirme, Son 12 Ayda Ödemekte Zorlanılan Harcamaların Yüzde Dağılımı

Aylık Gelir Seviyesi (TL)	TOPLAM	Uyruk		
		Afganistan	Irak	İran
0-750	23.7	30.6	22.3	15.6
750-1500	40.6	36.0	42.0	44.0
1500-2500	29.5	29.6	28.4	34.0
>2500	6.2	3.7	7.3	6.4
Hanenin Maddi Durumunun Temel İhtiyaçları Karşılama Durumu				
Oldukça Yeterli	0.8	0.7	1.0	-
Yeterli	7.7	13.8	5.5	5.0
Ancak Yeterli	35.2	53.5	23.5	52.5
Yetersiz	56.0	31.6	69.8	41.8
Diğer	0.3	0.3	0.1	0.7
Hanenin Maddi Durumu Çevredeki Diğer Hanelere Göre Durumu				
Daha İyi	11.2	19.2	9.1	4.3
Aynı	40.0	41.8	36.8	51.8
Daha Kötü	47.3	38.4	52.2	42.6
Diğer	1.5	0.7	1.9	1.4
Hanenin Yaşam Koşulları Önceki Yaşanılan Yere Göre Durumu				
Daha İyi	29.4	48.8	24.9	9.9
Aynı	36.3	36.0	39.0	24.1
Daha Kötü	34.3	15.2	36.2	66.0
Hanenin Son 12 Ayda Ödemekte Zorlandığı Harcamalar				
Fatura Ödemelerini (Elektrik, Su, Vb.)	85.0	71.0	91.5	83.7
Kıra Ödemeleri	81.2	61.3	89.0	85.8
Gıda Masrafları	80.3	66.0	85.9	83.7
Giyecek Masrafları	65.3	55.9	67.4	75.2
Sağlık Masrafları	63.8	55.6	68.6	58.2
Yakacak Masrafları	54.1	51.9	57.9	41.1
Eğitim Masrafları	41.8	37.4	47.8	22.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	1,110	297	672	141

2.8. Hanede Çalışan Kişi Sayısı

Araştırma kapsamında görüşülen uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi göçmenlerin yaşadıkları hanehalklarının sosyo-ekonomik durumlarını, istihdama dahil olarak çalışma hayatına entegre olup olmadıklarını öğrenmek amacıyla hanede kaç kişinin gelir getiren bir işte çalıştığı cinsiyet ayrımında sorulmuştur. Görüşme yapılan hanelerin yüzde 36'sında hiç çalışan erkek yokken, yüzde 93'ünde hiç çalışan kadın yoktur (Şekil 2.6). Sonuçlar kadınların oldukça dezavantajlı durumda olduğunu göstermektedir. Hanelerin yüzde 64'ünde en az bir erkek, yüzde 7'sinde ise en az bir kadın çalışmaktadır.

Şekil 2.6. Hanelerde Gelir Getiren Bir İşte Çalışan Erkek ve Kadın Sayısının Yüzde Dağılımı

Uyruk bazında bakıldığında hiç çalışmayan erkek oranının Irak ve İran uyruklularda, Afganistan uyruklularda göre yüksek olduğu, hiç çalışmayan kadın oranının ise Afganistan ve Irak uyruklularda, İran uyruklularda göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 2.10).

Tablo 2.10. Hanelerde Gelir Getiren Bir İşte Çalışan Kadın ve Erkek Sayısının Uyruğa Göre Yüzde Dağılımı

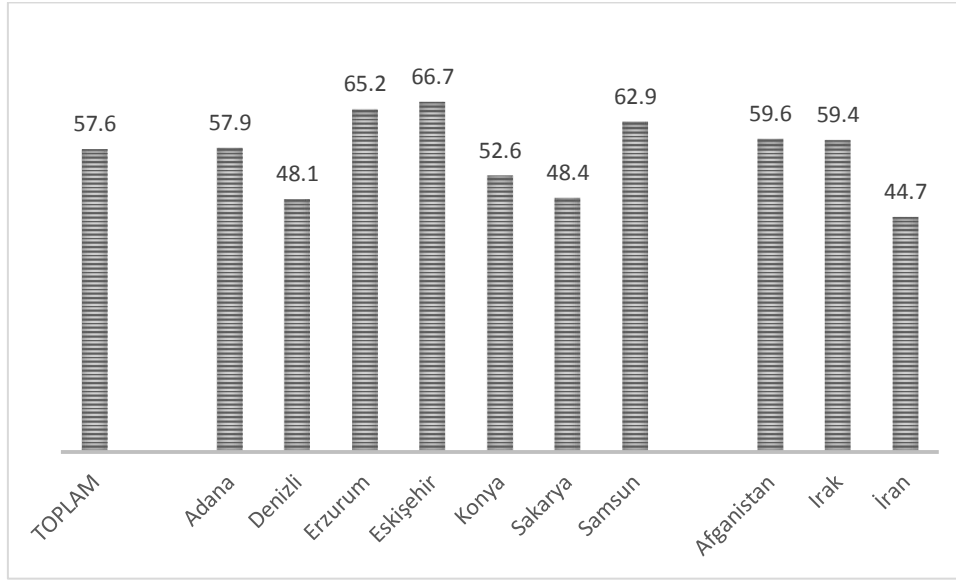
Çalışan Kişi Sayısı	Uyruk		
	Afganistan	Irak	İran
Erkek			
0	18.5	41.8	41.8
1	74.4	47.5	54.6
2	6.1	8.5	2.8
3 veya daha fazla	1.0	2.1	0.7
Kadın			
0	94.9	95.2	75.2
1	5.1	4.0	22.0
2	-	0.7	2.1
3 veya daha fazla	-	-	0.7
Toplam	100.0	100.0	100.0
Sayı	297	672	141

2.9. Hanenin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumu

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi nüfusun ekonomik sıkıntılarının giderilmesinde, acil ihtiyaçlarının karşılanmasında farklı kuruluşlar ve devlet kurumları tarafından sağlanan sosyal yardımlar oldukça önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen hanehalklarının yüzde 58'i sosyal yardım

almıştır (Şekil 2.7). Araştırma illeri bazında bakıldığında Erzurum, Eskişehir ve Samsun illerindeki hanehalkları yüzde 60'ın üzerinde bir oranla sosyal yardımlardan yararlandıklarını belirtirken, Denizli ve Sakarya illerindeki hanehalkları yüzde 50'nin altında bir oranla sosyal yardım aldıklarını beyan etmişlerdir. Sosyal yardımlardan yararlanma durumuna uyruklar temelinde bakıldığında Afganistan ve Irak uyruklu hanelerin çok benzer oralarda (yaklaşık yüzde 60) sosyal yardımlardan yararlandıkları, İran uyruklu hanelerin ise onlara göre daha düşük oranda (yüzde 45) sosyal yardımlardan yararlandıkları görülmektedir.

Şekil 7. Hanelerin Sosyal Yardım Alma Durumlarının Yüzde Dağılımı

Sosyal yardım alan hanehalklarının bu yardımı nereden aldıklarına bakıldığında, yüzde 79'unun Dünya Gıda Programı ve Kızılay'dan, yüzde 24'ünün Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), Belediyeler gibi kamu kurumlarından, yüzde 9'u Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nden (SGDD), yüzde 6'sı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden (BMMYK) sosyal yardım aldıklarını beyan etmişlerdir (Tablo 2.11). Sosyal yardımların kaynağı illere ve uyruklara göre farklılaşmaktadır. DGP/Kızılay'dan sosyal yardım alanların oranı Adana, Samsun illerinde en yüksek iken, SYDV/Belediyeler'den sosyal yardım olanların oranı Denizli ve Konya illerinde daha yüksektir. Uyruklar bazında bakıldığında DGP/Kızılay'ın sosyal yardımlarından Irak uyruklular en yüksek oranda, İran uyruklular en düşük oranda faydalanırken, SYDV/Belediyelerin sosyal yardımlarından faydalandıklarını Afganistan uyruklular en yüksek oranda, Irak uyruklular en düşük oranda beyan etmişlerdir. SGDD'nin sosyal yardımlarından en yüksek oranda faydalandığını belirten grup ise İran uyruklulardır.

Tablo 2.11. Hanelerin Aldıkları Sosyal Yardımın Kaynağının İllere ve Uyruğa Göre Yüzde Dağılımı

	Sosyal Yardımın Kaynağı**								Sayı
	KAMU (SYDV/BELEDİYELER)	ÖZEL	STK	BMMYK	DGP/KIZILAY	UNICEF	SGDD	DİĞER	
TOPLAM	23.6	6.9	4.1	6.2	78.9	0.8	9.0	1.0	640
Adana	5.5	5.5	-	-	90.9	-	-	1.8	55
Denizli	33.3	-	-	18.7	49.3	-	20.0	-	75
Erzurum	26.7	-	4.4	4.4	71.1	-	14.4	1.1	90
Eskişehir	27.5	15.9	1.4	5.1	85.5	1.4	2.2	7.2	138
Konya	36.6	7.3	14.6	7.3	79.3	2.4	4.9	1.2	82
Sakarya	15.9	3.4	1.1	6.8	83.0	-	17.0	2.3	88
Samsun	15.2	8.0	6.3	0.9	91.1	0.9	8.9	8.0	112
Afganistan	42.4	7.9	9.0	5.1	73.4	2.3	9.0	0.6	177
Irak	15.0	6.5	2.5	4.3	87.5	0.3	7.3	5.8	400
İran	25.4	4.8	-	19.0	46.0	-	23.8	-	63

*Tablodaki oranlar sosyal yardım aldığını belirtenlerin oranını göstermektedir.

**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Sosyal yardım aldığını belirten hanehalklarının aldıkları sosyal yardımların türleri incelendiğinde en yaygın sosyal yardım türünün nakdi yardım (yüzde 85) olduğu görülmektedir (Tablo 2.12). Nakdi yardımların dışında, yüzde 21 ile yakacak yardımı, yüzde 17 ile gıda yardımı, yüzde 14 ile giyecek yardımı en çok faydalanılan sosyal yardım türleridir. Eğitim, sağlık, ev eşyası yardımlarından da yüzde 10-12 oranında faydalanılmaktadır. Faydalanılan sosyal yardım türlerinin oranları araştırma illerine göre farklılık gösterse de hiç bir ilde nakdi yardımlardan faydalandıklarını belirtenlerin oranı yüzde 70'in altına düşmemektedir. Erzurum'da yakacak yardımından faydalandığını belirtelerin oranı diğer illere göre daha yüksek iken, Eskişehir'de gıda yardımlarından faydalandıklarını belirtenlerin oranı diğer illerden daha yüksektir. Uyruklara göre faydalanılan sosyal yardımların türü incelendiğinde bütün uyruklarda nakdi yardımların oranının yüksek olduğu, yüzde 76'nın altına düşmediği, yakacak yardımından faydalandığını belirtelenlerin oranının Afganistan uyruklular arasında yüksek olduğu, eğitim yardımından faydalandığını belirtenlerin oranının İran uyruklular arasında yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2.12. İllere ve Uyruğa Göre Hanelerin Aldığı Sosyal Yardımın Türünün Yüzde Dağılımı

	Sosyal Yardımın Türü**									Sayı
	Nakdi Yardım	Gıda Yardımı	Gıycek Yardımı	Ev Eşyası Yardımı	Eğitim Yardımı	Sağlık/İlaç Yardımı	Yakacak Yardımı	Ulaşım Yardımı	Diğer	
GENEL	84.8	16.6	14.3	9.9	11.8	11.9	21.2	0.5	0.9	640
Adana	91.1	8.9	8.9	3.6	1.8	3.6	3.6	1.8	-	56
Denizli	83.8	5.4	4.1	4.1	16.2	4.1	16.2	1.4	-	74
Erzurum	71.1	11.1	12.2	4.4	4.4	8.9	45.6	1.1	-	90
Eskişehir	87.7	31.2	30.4	23.2	23.2	22.5	27.5	-	4.3	139
Konya	91.4	17.3	14.8	8.6	12.3	14.8	13.6	-	-	81
Sakarya	92.1	13.5	1.1	-	4.5	20.2	11.2	-	-	89
Samsun	79.1	16.4	15.5	13.6	10.9	1.8	19.1	-	-	111
Afganistan	75.7	16.4	15.8	11.9	11.9	14.7	51.4	0.6	2.3	179
Irak	89.0	18.3	14.8	9.3	9.8	11.0	10.3	0.3	-	399
İran	82.9	6.5	6.5	8.1	24.2	9.7	4.8	1.6	3.2	62

*Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

2.10. Hanehalkı Üyelerinin Göç Statüsü

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi hanehalkı üyelerinin doğdukları ülkeler incelendiğinde, yüzde 65'inin Irak'ta, yüzde 21'inin Afganistan'da, yüzde 7'sinin İran'da, Yüzde 6'sının Türkiye'de, yüzde 1'inin ise diğer ülkelerde doğduğu görülmektedir (Tablo 2.13). İran ve Irak uyruklular çok büyük oranda kendi ülkelerinde doğarken (sırasıyla yüzde 96 ve yüzde 94), Afganistan uyrukluların yüzde 9'u İran'da doğmuştur. Türkiye'de doğanların oranı Afganistan uyruklularda yüzde 8, Irak uyruklularda yüzde 5, İran uyruklularda ise yüzde 3'tür. Bu durum Türkiye'de kalma süresi ve doğurganlık seviyesine bağlı olarak farklılaşmaktadır.

Hanehalkı nüfusunun Türkiye'ye göç etmeden hemen önce yaşadıkları ülke bilgisi incelendiğinde İran uyrukluların tamamının, Irak uyrukluların ise yüzde 95'inin doğrudan kendi ülkelerinden geldikleri görülmektedir. Afganistan uyrukluların ise yüzde 72'si Afganistan'dan gelirken, yüzde 26'sı İran'dan gelmiştir. Türkiye'de yaşayan Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yüzde 26'sının Türkiye'ye gelmeden önce İran'da yaşıyor olmaları, yüzde 9'unun İran'da doğmuş olması Afganistan ve İran arasında 1970'li yıllardan itibaren süregelen göç sürecinin sonucudur.

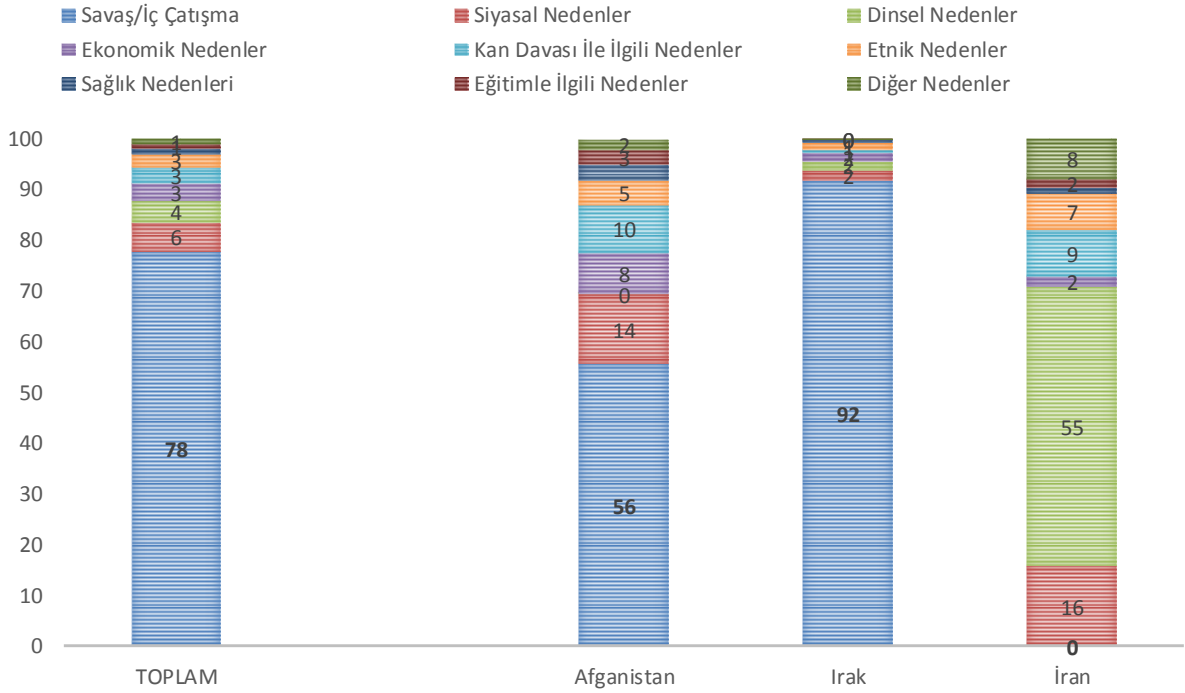
Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi nüfusun yüzde 83'ü bir yıldan uzun süredir, yüzde 55'i iki yıldan uzun süredir, yüzde 10'u ise 6 yıldan uzun süredir Türkiye'de yaşamaktadır. İran uyrukluların yüzde yüzde 66'sı, Irak uyrukluların ise yüzde 58'i iki yıldan uzun süredir Türkiye'de yaşamaktadır.

Afganistan uyruklular arasında bir yıldan kısa süredir Türkiye’de bulunanların oranının diğer uyruklara göre yüksek olması (yüzde 27) Afganistan’dan Türkiye’ye yönelik göçün yoğun bir şekilde yaşanmaya devam ettiğini göstermektedir. Afganistan uyrukluların Türkiye’ye göçünün mazisinin eski olmasından kaynaklı olarak 6 yıldan uzun süredir Türkiye’de bulunanlar arasında da Afganistan uyrukluların payı yüksektir (yüzde 13).

Tablo 2.13: Hanehalkı Üyelerinin Doğdukları ve Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Ülkelerin, Türkiye'de Kalma Sürelerinin Uyuşma Göre Yüzde Dağılımı				
	TOPLAM	Uyruk		
		Afganistan	Irak	İran
Doğduğu Ülke				
Irak	65.3	-	93.9	-
Afganistan	20.5	82.2	-	0.6
İran	7.4	8.6	-	95.7
Türkiye	5.7	8.1	5.1	2.6
Diğer	1.0	1.1	1.0	1.2
Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşanılan Ülke				
Irak	66.6	-	95.2	-
Afganistan	17.5	72.0	-	-
İran	12.1	26.1	-	100
Diğer	3.8			
Türkiye'de Kalma Süresi (yıl)				
1	17.0	26.8	13.6	15.3
2	28.4	30.7	28.3	19.0
3	15.2	18.3	14.1	15.3
4	16.0	7.2	18.9	18.7
5	13.6	3.6	16.2	26.2
6 ve daha fazla	9.8	13.4	8.9	5.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	6,269	1,562	4,360	347

Türkiye’ye göç nedenleri incelendiğinde yüzde 77 ile en önde gelen göç nedeni savaş veya iç çatışmadır (Şekil 2.8). Irak uyrukluların yüzde 92’si savaş/iç çatışma nedeniyle göç ettiğini beyan ederken, Afganistan uyrukluların yüzde 56’sı savaş/iç çatışma nedeniyle göç ettiğini belirtmiştir. İran uyruklular arasında ise hiç kimse bu nedenle göç ettiğini ifade etmemiştir. İran uyruklular arasında ön planda gelen göç nedenleri arasında dinsel nedenler (yüzde 55) ve siyasal nedenler (yüzde 16), kan davası ile ilgili nedenler (yüzde 9) ve etnik nedenler (yüzde 7) yer almaktadır. Afganistan uyruklularda ise savaş/iç çatışmanın yanı sıra, siyasal nedenler (yüzde 14) ve kan davası ile ilgili nedenler (yüzde 10) temel göç etme nedenleri arasındadır.

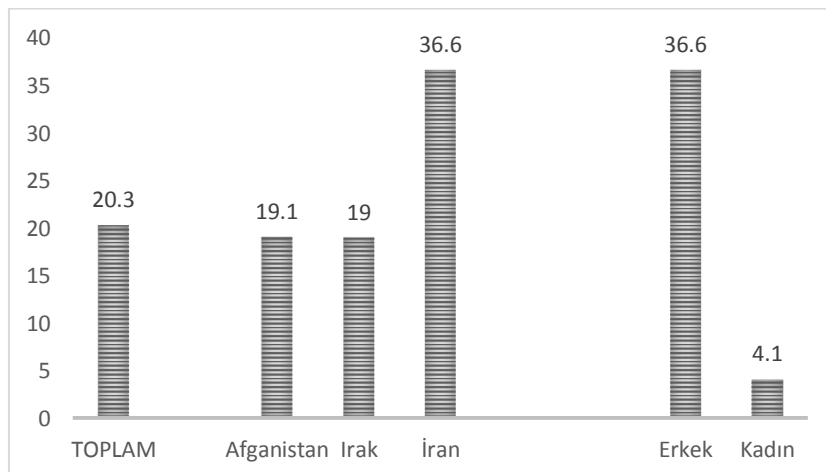
Şekil 2.8. Türkiye'ye Göç Etme Nedeninin Uyruklara Göre Yüzde Dağılımı

2.11. Hanehalkı Üyelerinin Çalışma Durumu ve Çalışma Koşulları

Hanehalkı soru kağıdında, 15 yaşından büyük hanehalkı üyelerinin tamamı için çalışma durumuna ilişkin kapsamlı bilgiler toplanmıştır. Araştırma sonuçları, Türkiye’de yaşayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sadece beşte birinin çalıştığını ortaya koymuştur. Cinsiyet ayrımında bakıldığında erkeklerin üçte birinin (yüzde 37) kadınların ise sadece yüzde 4’ünün çalıştığı görülmektedir (Şekil 2.9). Uyruk ayrımında incelendiğindeyse Afganistan ve Irak uyruklularda çalışanların oranının yüzde 19 seviyesinde olduğu, İran uyruklularda ise bu oranın yüzde 37’ye yükseldiği görülmektedir.

Şekil 2.9. On beş Yaş Üzerindeki Hanehalkı Üyelerinin Çalışma Durumlarının Yüzde Dağılımı

Hanehalkı üyeleri arasından çalıştığı belirtilen kişiler için ekonomik faaliyet alanı, sosyal güvenlik kapsamında çalışıp çalışmadığı, işteki pozisyonu, işyeri mekanı gibi konularda da bilgi toplanmıştır. Ekonomik faaliyet alanları incelendiğinde çalışanların yarısından fazlasının (yüzde 53) nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştığı dikkati çekmektedir (Tablo 2.14). Uyruk bazında değerlendirildiğinde Afganistan uyrukluların büyük oranda nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları (yüzde 68), ikinci sırada nitelikli tarım, ormancılık ve ürünleri alanında çalıştıkları (yüzde 13); Irak uyruklularda yine ilk sırada nitelik gerektirmeyen işlerin olduğu (yüzde 45), ikinci sırada hizmet ve satış alanının geldiği (yüzde 9); İran uyruklularda diğer uyruklularda olduğu gibi ilk sırada nitelik gerektirmeyen işlerin olduğu (yüzde 65) ikinci sırada ise profesyonel meslek alanlarının geldiği (yüzde 19) görülmektedir. Cinsiyet ayrımında bakıldığında erkeklerde nitelsiz işleri (yüzde 53) profesyonel mesleklerin (yüzde 7) ve hizmet, satış elemanlarının (yüzde 7) takip ederken, kadınlar da yine en yüksek oranda çalışılan alan nitelik gerektirmeyen işlerdir (yüzde 59), ikinci sırada profesyonel meslekler (yüzde 13), üçüncü sırada ise sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar (yüzde 11) gelmektedir.

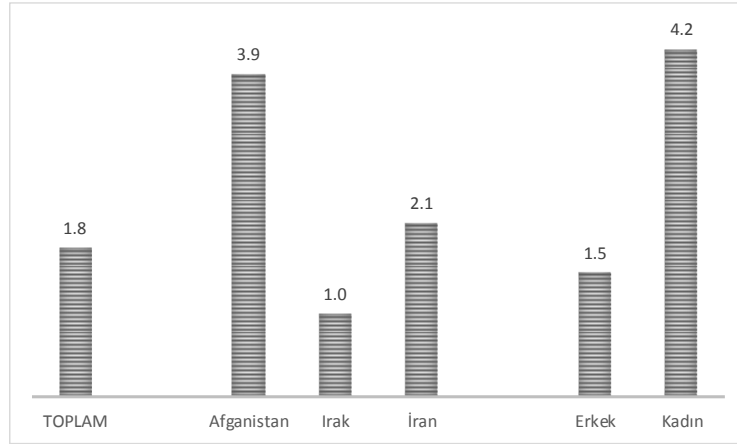
Tablo 2.14: On beş Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Üyelerinin Ekonomik Faaliyet Alanlarının Uyruga, İllere ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

Ekonomik Faaliyet Alanı	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		Afganistan	Irak	İran	Erkek	Kadın
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	53.4	67.5	45.4	65.0	52.6	59.2
Profesyonel Meslek Mensupları	7.9	3.9	7.0	18.6	7.3	12.5
Hizmet Ve Satış Elemanları	6.7	2.6	9.4	1.4	6.5	7.5
Sanatkarlar Ve İlgili İşlerde Çalışanlar	5.5	3.9	5.5	8.6	4.8	10.8
Nitelikli Tarım, Ormancılık Ve Ürünleri Çalışanları	4.6	13.0	2.3	0.7	5.1	0.8
Teknisyenler, Teknikerler Ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	4.1	2.6	4.8	3.6	4.3	2.5
Tesis Ve Makine Operatörleri Ve Montajcılar	2.9	1.7	4.0	-	3.3	0.0
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	1.9	1.7	2.2	1.4	1.9	2.5
Silahlı Kuvvetlerle İlgili Meslekler	0.3	-	0.5	-	0.2	0.8
Yöneticiler	0.2	-	0.3	-	0.1	0.8
Bilmiyor	12.4	3.0	18.7	0.7	13.8	2.5

Çalışanlar çok büyük oranda sosyal güvencesiz bir şekilde çalışmaktadırlar, sosyal güvenceli bir şekilde çalışanların oranı sadece yüzde 2 seviyesindedir (Şekil 2.10). Afganistan uyrukluların yüzde 4'ünün, Irak uyrukluların yüzde 1'inin, İran uyrukluların ise yüzde 2'sinin sosyal güvenceli bir şekilde çalıştığı

belirtilmiştir. Erkeklerde sosyal güvenceli olarak çalışanların oranı yüzde 2'nin altında, kadınlarda ise yüzde 4 seviyesindedir.

Şekil 2.10. On beş Yaş Üzerindeki Hanehalkı Üyeleri Arasından Sosyal Güvenceli Bir İşte Çalışanların Yüzde Dağılımı

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi nüfustan işgücü pazarına dahil olmayı başaranların büyük çoğunluğu yevmiyeli, mevsimlik veya geçici işlerde çalışmaktadır (yüzde 44), yüzde 30'u ücretli işçi olarak çalışırken, yüzde 13'ü işveren olarak, yüzde 8'i ise kendi hesabına, düzensiz işlerde iş buldukça çalışmaktadır (Tablo 2.15). Uyrak ve cinsiyet bazında bakıldığında bütün uyraklarda, erkeklerde ve kadınlarda yevmiyeli işler ilk sırada gelmektedir. Erkeklerde ücretli işçi olarak çalışanların oranı kadınlardan daha yüksek iken, Kadınlarda kendi hesabına, düzensiz iş buldukça çalışanların oranı erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 2.15. On beş Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Üyelerinin İşteki Durumlarının Uyrak, İllere ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

İşteki Durumu	TOPLAM	Uyrak			Cinsiyet	
		Afganistan	Irak	İran	Erkek	Kadın
Yevmiyeli (Mevsimlik, Geçici)	43.9	45.5	38.4	65.0	43.3	47.9
Ücretli, İşçi (Düzenli)	30.3	15.2	38.9	17.9	31.7	20.2
İşveren (10+ Çalışan)	13.3	32.5	8.3	3.6	13.9	9.2
Kendi Hesabına (Düzensiz, İş Buldukça)	7.7	0.9	10.9	5.0	6.5	16.0
İşveren (1-9 Çalışan)	2.3	1.7	1.0	8.6	2.2	2.5
Kendi Hesabına (Düzenli)	0.6	0.4	0.8	-	0.6	0.8
Maaşlı, Memur (Düzenli)	0.4	0.9	0.3	-	0.2	1.7
Ücretsiz Aile İşçisi	0.2	0.4	0.2	-	0.1	0.8
Diğer	0.6	1.3	0.5	-	0.7	-
Bilmiyor	0.7	1.3	0.7	-	0.7	0.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	974	231	603	140	855	119

Çalışanların çalıştıkları işyerlerinin tipine bakıldığı yaklaşık olarak her 10 çalışandan 9'unun (yüzde 89) özel sektörde, yüzde 4'ünün kamu sektöründe çalıştıkları görülmektedir (Tablo 2.16). Uyruk ayrımında özel sektörde çalışanların oranı tüm uyruklarda yüksek iken İran uyruklular arasında kamu sektöründe çalışanların oranı diğerlerinden bir nebze daha düşüktür. İşyeri tipi açısından cinsiyete göre önemli bir farklılaşma görülmemektedir.

Tablo 2.16. On beş Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Üyelerinin İşyeri Tiplerinin İllere ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

İşyeri Tipi	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		Afganistan	Irak	İran	Erkek	Kadın
Özel	88.5	93.1	84.4	98.6	88.2	90.8
Kamu	4.3	3.5	5.3	1.4	4.2	5.0
Diğer (Vakıf, Dernek, Kooperatif, Siyasi Parti, Sivil Toplum Kuruluşu, Uluslararası Örgüt, Elçilik Vb.)	0.5	1.3	0.3	-	0.4	1.7
Bilmiyor	6.7	2.2	10.0	-	7.3	2.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	974	231	603	140	855	119

Çalışılan işyerinin mekanı değerlendirildiğinde yaklaşık yarısının (yüzde 44) fabrika, büro, mağaza gibi düzenli bir işyerinde çalıştığı, üçte birinin ise (yüzde 31) seyyar veya sabit olmayan bir işyerinde çalıştığı görülmektedir (Tablo 2.17).

Tablo 2.17. On beş Yaş ve Üzerindeki Hanehalkı Üyelerinin Çalıştıkları İşyeri Mekanlarının Uyuğa, İllere ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

İşyeri Mekanı	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		Afganistan	Irak	İran	Erkek	Kadın
Düzenli İşyeri (Fabrika, Büro, Mağaza, Vb.)	46.3	33.3	43.3	80.7	43.6	65.5
Seyyar veya Sabit Olmayan İşyeri	30.8	29.4	35.7	12.1	33.7	10.1
Pazar Yeri	6.7	7.4	7.8	0.7	7.1	3.4
Tarla, Bahçe	5.2	14.3	3.0	-	5.7	1.7
Evde (Kendi veya Başkasının Evi)	3.1	1.3	3.0	6.4	1.1	17.6
Diğer	1.2	3.9	0.5	-	1.4	-
Bilmiyor	6.7	10.4	6.8	-	7.4	1.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	974	231	603	140	855	119

Tablo 2.17'ye uyruk bazında bakıldığında Irak uyruklularındaki örüntünün Türkiye ortalamasına benzer olduğu, İran uyruklularının yüksek oranda düzenli işyerinde çalıştığı (yüzde 81), Afganistan uyruklularının ise tarım sektöründe istihdama dahil olabilmeleri nedeniyle tarla, bahçe'de de çalışanların oranının (yüzde 14) diğer uyruklara göre daha yüksek olması dikkati çekmektedir. Cinsiyet ayrımında ise

erkeklerin seyyar veya sabit olmayan işyeri, pazar yeri, tarla-bahçe gibi işyeri mekanlarında kadınlara göre daha yüksek oranlarda, kadınların ise işyeri mekanı olarak düzenli işyeri ve evde erkeklere göre daha yüksek oranlarda çalıştıkları görülmektedir. İşgücü pazarına dahil az sayıda kadın daha güvenilir gördükleri düzenli işyerlerinde ve evde çalışmayı tercih etmektedirler.

Bölüm 3: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Temel Özellikleri ve İşgücü Profilleri

İlhan Can Özen

Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde, 15-64 yaşlarındaki bir kadın ve bir erkek *Kish yöntemi* ile tesadüfî bir şekilde belirlenmiş ve belirlenen kişilerle “Kişi Sorukağıdı” doldurulmuştur. Bu bölümde araştırmada kapsamında yüzyüze görüşme yapılan ve “Kişi Sorukağıdı” doldurulan 15-64 yaşlarındaki kişilerin temel özelliklerine ve işgücü profillerine dair bulgular sunulmaktadır.

3.1. Yaş Dağılımı

İran uyrukluların 15-24 yaş grubunda daha az bir nüfusa sahip oldukları görülmektedir (Tablo 3.1). Bu yaş grubunun Afganistan, Irak uyruklu cevaplayıcılar arasında yüksek oranda olması, bu gruplarda genç nüfusun ve eğitim/işgücü piyasası arasında kalmış grubunun daha önemli bir nispi büyüklüğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Hanehalkı nüfusu büyük oranda erken çalışma çağı (15-34 yaş grubu) nüfusundan oluşmaktadır, 3 uyruk arasında en fazla erken çalışma çağı nüfusu Afganistan uyruklularda bulunmaktadır. Yaşlı nüfusun payı, genel olarak tüm uyruklar arasında oldukça düşüktür. İran uyruklu çalışma çağındaki nüfusun daha büyük grubu 35 ve daha yaşlı nüfustan gelmektedir.

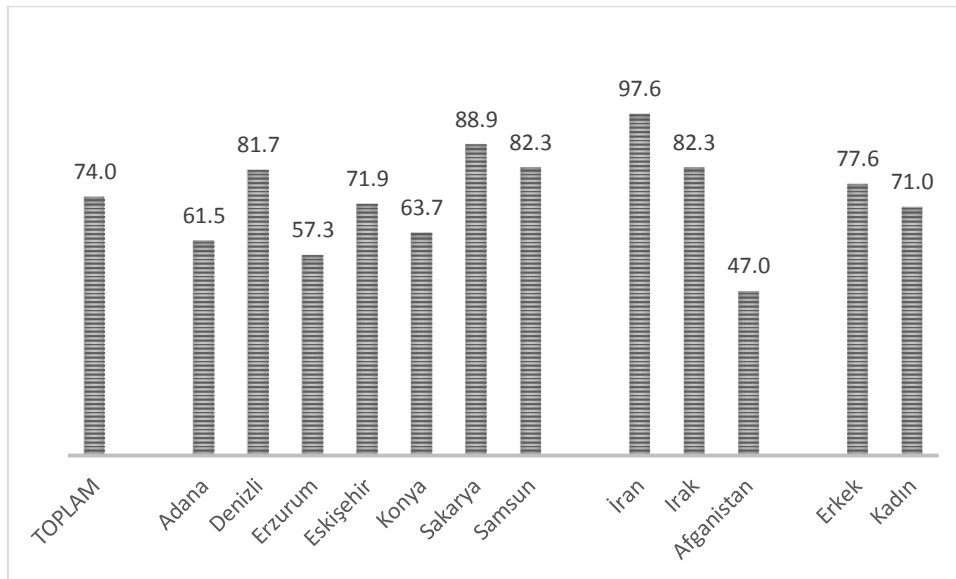
Tablo 3.1. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yaşlarının Yüzde Dağılımı										
	15-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-64	Toplam	Sayı
GENEL	21.1	16.6	19.0	16.4	11.3	6.5	4.9	4.3	100.0	1,877
Adana	35.6	15.4	8.7	9.6	18.3	6.7	4.8	1.0	100.0	104
Denizli	10.4	17.8	24.1	22.0	12.0	8.3	2.9	2.5	100.0	241
Erzurum	25.3	19.4	19.0	15.8	9.5	4.0	2.4	4.7	100.0	253
Eskişehir	20.5	13.0	19.5	17.0	11.6	6.2	5.7	6.5	100.0	370
Konya	27.4	20.2	12.0	15.8	8.2	5.5	6.8	4.1	100.0	292
Sakarya	22.7	16.2	21.6	15.3	12.2	4.5	4.3	3.1	100.0	352
Samsun	12.8	14.7	22.3	15.5	11.3	11.3	6.8	5.3	100.0	265
İran	8.2	11.5	29.3	26.0	11.5	9.1	1.9	2.4	100.0	208
Irak	21.5	15.1	18.0	15.3	12.1	7.4	6.2	4.4	100.0	1,137
Afganistan	25.4	21.6	17.1	14.8	9.4	3.6	3.4	4.7	100.0	532
Erkek	19.4	13.4	19.2	17.8	12.4	7.6	5.6	4.7	100.0	860
Kadın	22.5	19.3	18.9	15.1	10.3	5.6	4.3	3.9	100.0	1,017

Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde çalışma çağındaki kişilerin ortalama yaşlarının 33.7 olması, göçün genç yaş grupları arasında daha çok tercih edildiğini göstermektedir. En yüksek yaş ortalaması 35.2 yaş ile İran uyruklularda gözlenmiştir. Bir başka önemli saptama, Türkiye'ye çalışma çağına gelen nüfuslarda kadınların ortalama yaşının (32.8) erkeklerden (34.7) kaydadeğer bir şekilde daha genç olmasıdır (yaklaşık 2 yıllık bir fark).

3.2. Eğitim Durumu

Araştırmada kapsanan uluslararası koruma nüfusunun eğitim durumu incelendiğinde, çalışma çağındaki nüfusta her 4 kişiden 3'ünün okuryazar olduğu görülmektedir (Şekil 3.1). Cinsiyet ayrımında erkeklerin okuryazarlık düzeyinin kadınlardan (sırasıyla yüzde 77.6 ve yüzde 71), uyruk ayrımında ise İran uyrukluların okuryazarlık düzeyinin (yüzde 97.6) diğer gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Irak uyruklular okuryazarlık ve eğitim düzeyinin yüksekliği açısından İranlıları takip etmektedir. Çalışma çağındaki her 10 Iraklıdan 8'inden fazlası okuryazardır. En düşük okuryazarlık düzeyi Afganistan uyruklu hanehalkı üyelerine aittir (yüzde 47).

Şekil 3.1. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Okur-Yazarlık Durumu

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi çalışma çağındaki nüfusun eğitim düzeyi incelendiğinde, grubun yüzde 39'unun en son gittiği okulun ilkokul olduğu görülmektedir (Tablo 3.2). İşgücü piyasası ve sosyal entegrasyon sıkıntılarını en az en yüksek eğitim seviyesine sahip olan üniversiteye giden nüfusun yaşayacağı düşünülebilir. İller arasındaki üniversiteye gitmiş nüfus arasında en büyük fark Denizli (%24.7) ve Adana (%1.6) arasında bulunmaktayken, uyruklar arasında en büyük fark İran

(%28.4) ve Afganistan (%10.1) uyruk grupları arasında bulunmaktadır. Burada bütün grupların, benzer yaş gruplarında Türkiye vatandaşlarının üniversiteye katılım oranlarının (~%30) altında kaldığını not edip, Türk ortalamasına en yakın grubun İran uyruklu grup olduğunun altını çizmek gerekir.

Tablo 3.2. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklarına ve Cinsiyete Göre Okuryazarlık Durumlarının ve Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı

	En son gidilen okul						Toplam	Sayı
	İlkokul (5 Yıl)	Genel Ortaokul, Mesleki Veya Teknik Ortaokul Ve İlköğretim (8 Yıl)	Genel Lise	Mesleki Veya Teknik Lise	Üniversite	Lisansüstü (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)		
TOPLAM	39.0	22.4	18.5	4.9	14.6	0.6	100.0	1,408
Adana	71.4	19.0	7.9	-	1.6	-	100.0	63
Denizli	11.6	13.6	37.4	11.1	24.7	1.5	100.0	198
Erzurum	38.7	26.0	16.7	12.7	6.0	-	100.0	150
Eskişehir	33.5	21.9	25.3	0.4	17.8	1.1	100.0	269
Konya	36.6	26.3	18.3	3.8	14.5	0.5	100.0	186
Sakarya	42.2	27.8	9.6	3.8	16.3	0.3	100.0	313
Samsun	58.1	18.3	10.5	3.5	9.2	0.4	100.0	229
İran	5.4	11.3	40.7	11.3	28.4	2.9	100.0	204
Irak	45.9	25.0	13.2	2.8	12.9	0.2	100.0	956
Afganistan	39.9	21.4	20.6	7.7	10.1	0.4	100.0	248
Erkek	31.8	23.8	20.4	6.8	16.5	0.7	100.0	673
Kadın	45.6	21.1	16.7	3.1	12.9	0.5	100.0	735

Önemli bir başka veri çalışma çağındaki koruma altındaki nüfusun çoğunluk amacının bu uyruk grubunda Türkiye'nin eğitim sistemine entegre olmak yerine, işgücü piyasasına entegre olmaya gelmiş olmalarıdır. Bahsedilen nüfusun yalnızca %1.3'ü Türkiye'de son okullarına gitmiş durumdadırlar (Tablo 3.3), nüfusun büyük çoğunluğunun (özellikle İran'da eğitim alan Afgan uyruklu nüfusu çıkarırsak) son mezun oldukları okulun kendi ülkesi olduğu (İran nüfusu için %99.5, Irak nüfusu için %97.5) hatırlanmalıdır.

Tablo 3.3. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Son Mezun Oldukları Okulun Bulunduğu Ülkenin Yüzde Dağılımı

	Son mezun oldukları okulun bulunduğu ülke					Toplam	Sayı
	İran	Irak	Afganistan	Türkiye	Diğer		
GENEL	16.8	66.2	14.8	1.3	1.0	100.0	1,408
Adana	-	98.4	-	-	1.6	100.0	63
Denizli	88.9	-	10.6	0.5	-	100.0	198
Erzurum	8.7	-	88.0	2.0	1.3	100.0	150
Eskişehir	14.1	76.6	6.7	1.9	0.7	100.0	269
Konya	4.3	73.7	19.9	0.5	1.6	100.0	186
Sakarya	-	96.2	-	2.2	1.6	100.0	313
Samsun	0.4	98.7	-	0.4	0.4	100.0	229
İran	99.5	-	-	0.5	-	100.0	204
Irak	0.4	97.5	-	1.0	1.0	100.0	956
Afganistan	11.7	-	83.9	2.8	1.6	100.0	248
Erkek	17.4	63.7	17.7	0.7	0.4	100.0	673
Kadın	16.2	68.4	12.1	1.8	1.5	100.0	735

Yine üniversiteli ve üniversite mezunu alt kümeye bakıldığında (toplam verinin %15.2'si) koruma altındaki nüfusun en büyük bölümünün Türkiye işgücü piyasasında en fazla talep gören mühendis ve mühendislik işleri alanında uzmanlaştı görülmektedir (Tablo 3.4). Ancak bu alanda da uyruk grupları arasında önemli farklar bulunmakta, İran uyruklu nüfus en yüksek mühendislik ve mühendislik işleri (%23) ortalamasına sahipken, Afganistan uyruklu nüfus (%6.7) en düşük ortalamaya sahiptir.

Tablo 3.4. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Son Mezun Oldukları Okulda Hangi Bölümden Mezun Olduklarının Yüzde Dağılımı

Mezun olunan bölüm	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		İran	Irak	Afganistan	Erkek	Kadın
Mühendislik Ve Mühendislik İşleri	15.8	23.0	13.6	6.7	22.6	5.7
Eğitim	15.2	3.4	10.4	53.6	14.6	15.6
İş Ve Yönetim	11.5	10.3	14.3	4.4	7.9	16.4
Diller	8.4	5.7	11.0	4.4	4.3	13.9
Sanat	7.3	16.1	4.5	-	3.7	12.3
Bilişim Ve İletişim Teknolojileri	6.6	10.3	6.5	-	9.1	3.3
Sosyal Bilimler Ve Davranış Bilimleri	5.9	1.1	7.8	8.9	6.1	5.7
Hukuk	4.5	4.6	4.5	4.4	4.9	4.1
Beşeri Bilimler	4.2	5.7	3.9	2.2	3.0	5.7
Matematik Ve İstatistik	3.8	3.4	4.5	2.2	4.9	2.5
Sağlık	3.8	2.3	4.5	4.4	2.4	5.7
Biyoloji, Çevre Ve İlgili Birimler	2.8	2.3	3.2	2.2	1.2	4.9
İmalat Ve İşleme	2.8	-	5.2	-	4.9	-
Mimarlık Ve İnşaat	2.4	4.6	1.3	2.2	3.7	0.8
Tarım, Ormancılık Ve Balıkçılık	1.7	1.1	1.3	4.4	3.0	-
Refah (Sosyal Hizmetler)	1.0	1.1	1.3	-	1.2	0.8
Fiziki Bilimler	0.7	2.3	-	-	-	1.6
Güvenlik Hizmetleri	0.7	-	1.3	-	1.2	-
Gazetecilik Ve Enformasyon	0.3	-	0.6	-	0.6	-
Kişisel Hizmetler	0.3	1.1	-	-	-	0.8
İş Sağlığı Ve Ulaştırma Hizmetleri	0.3	1.1	-	-	0.6	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	286	87	154	45	164	122

* Üniversite ve üstünde mezuniyeti olan kişilere sorulmuştur. Baz değeri 30'un altında olan değerlerin istatistiksel olarak anlamlılığı yoktur.

3.3. Anadil, İkinci Dil, Türkçe Kursuna Gitme Durumu ve Türkçe Dil Seviyesi

Araştırma kapsamında, başvuru ve statü sahibi kişilere ana dilleri ve ana dilleri dışında bildikleri diller sorulmuştur. Tablo 3.5'te görüldüğü gibi, bütün uyruk grupları ana dilleri açısından önemli bir çeşitliliğe sahiptir. Afganistan uyruklu kişilerin 36.3'ünün ana dili Darice, yüzde 36.7'sinin Farsça ve yüzde 25.8'inin Özbekçe'dir. İran uyruklu kişilerin ise yüzde 84.6'sının ana dili Farsça, yüzde 3.4'ünün Kürtçe ve yüzde 5.3'ünün Azerice'dir. Iraklılar arasında en yaygın iki dil yüzde 74 ile Arapça ve yüzde 24.4 ile Türkmençe'dir.

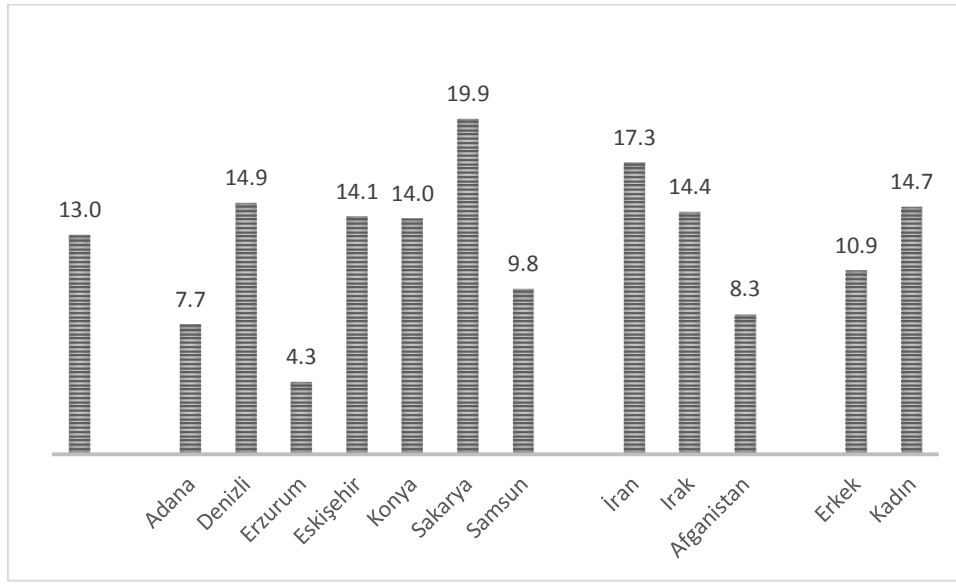
Tablo 3.5. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Ana Dillerin ve İkinci Dil Olarak Türkçe Bilenlerin Yüzde Dağılımı						
Ana dil	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		İran	Irak	Afganistan	Erkek	Kadın
Arapça	45.0	1.9	73.9	-	42.0	47.5
Farsça	19.8	84.6	-	36.7	21.5	18.3
Türkmençe	15.1	-	24.4	1.1	14.4	15.6
Peştuca/Darice	10.5	1.9	0.1	36.3	11.6	9.6
Özbekçe	7.4	0.5	0.1	25.8	8.3	6.7
Kürtçe	1.1	3.4	1.2	-	1.0	1.2
Azerice	0.6	5.3	-	-	0.7	0.5
Fransızca	0.1	-	-	0.2	0.1	-
Diğer	0.5	2.4	0.4	-	0.3	0.6
İngilizce	-	-	-	-	-	-
Almanca	-	-	-	-	-	-
İtalyanca	-	-	-	-	-	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	1,877	208	1,137	532	860	1,017
İkinci dil olarak Türkçe bilenlerin oranı	51.9	74.5	47.8	51.9	61.7	43.6
Sayı	1,877	208	1,137	532	860	1,017

Görüşme yapılan kişilerin ana dilleri hangi dil olursa olsun Türkçe bilme durumları Türkiye’deki yaşamları açısından, ve farklı alanlardaki entegrasyon başarıları bakımından önemlidir. Araştırma sonuçları Afganistan ve İran uyruklu bireyler arasında Türkçe bilenlerin oranının daha fazla olduğuna (sırasıyla yüzde 51.9 ve 74.5) ancak Irak uyruklular arasında Türkçe bilenlerin oranının daha sınırlı olduğuna (yüzde 47.8) işaret etmektedir.

VI.Hanehalkı Nüfusunun Türkçe Kursuna Gitme Durumu, Bu Kursun Hangi Kurumun Organize Ettiği ve Türkçe Dil Seviyesi

Uluslararası koruma talep eden kişilerin sağlık, eğitim, sosyal yardım hizmetlerinden yararlanmaları ya da iş yaşamına atılmalarında en önemli engellerden birisi de dil bariyeridir. Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin sadece yüzde 13’ü Türkçe kursuna katılmışlardır (Şekil 3.2). Bu eğitim hizmetinin önemli bir kısmı Halk Eğitim Merkezleri veya Belediyelerin düzenlediği kurslar vasıtasıyla sunulmuştur (%73) (Tablo 3.6).

Şekil 3.2. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyete Göre Türkçe Kursuna Gitme Durumu

Koruma altındaki nüfusların halihazırdaki Türkçe seviyesi düşükken (nüfusun yalnızca %8.7'si ileri seviyede Türkçe konuşmakta iken dörtte biri hiç Türkçe konuşamamaktadır) okuma-yazma kursuna katılanların oranının bu kadar düşük seviyelerde kalması önemli bir sorundur. Uzun dönemli entegrasyonun en önemli belirleyenlerinden biri olduğu için, uydu kentlerde ve uydu kent olmayan Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde Halk Eğitim Merkezleri ya da STK'lar bünyesinde Türkçe öğrenmeye pratik olarak yaklaşan kursların açılmasının, ve ekonomik teşviklerle katılımın yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.6. Görüşme Yapılan Kişilerin Gittiklerin Türkçe Kursunu Hangi Kurumun Organize Ettiği ve Türkçe Dil Seviyesi

Eğitimi organiz eden kurum	Belediye/Devlet Kurumları	73.0
	Uluslararası Kuruluşlar	11.1
	Özel Kurumlar	9.0
	Sivil Toplum Kuruluşları	6.1
	Diğer	0.8
	Toplam	100.0
Sayı		244
Türkçe dil seviyesi	Temel	39.4
	Orta	27.6
	İleri	8.7
	Türkçe Bilmiyor	24.3
	Toplam	100.0
Sayı		1,877

3.4. Medeni Durum

Tablo 3.7`de görüşme yapılan kişilerin uyruklarına ve cinsiyetlerine göre medeni halleri sunulmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen kadın ve erkeklerin önemli bir çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir (dörtte üçü). Ancak uyruklarından bağımsız olarak hiç evlenmemiş kişilerin oranı erkekler arasında daha fazladır. Bunu anlamamanın temel yolu, erkeklerin önemli bir kısmının hayatların erken döneminde Türkiye işgücü piyasasına entegre olup daha sonraki evlenme kararı için para biriktirmek amacıyla gelmesi, ve bu uyruk gruplarında kadınların temel göç hareketinin bir aile göçü şeklinde gerçekleşmesiyle anlaşılmalıdır. İran uyruklu yetişkenler arasında eşiyle boşanma oranı diğer gruplara göre belirgin olarak daha fazladır. Adana'ya gelen grubun kaydadeğer şekilde yüksek evlenmemiş oranı (%27.9), çoğunlukla erkek gruptan oluşması buraya gelen nüfusun bütün gruplara göre kaydadeğer olarak genç olmasıyla anlaşılabilir.

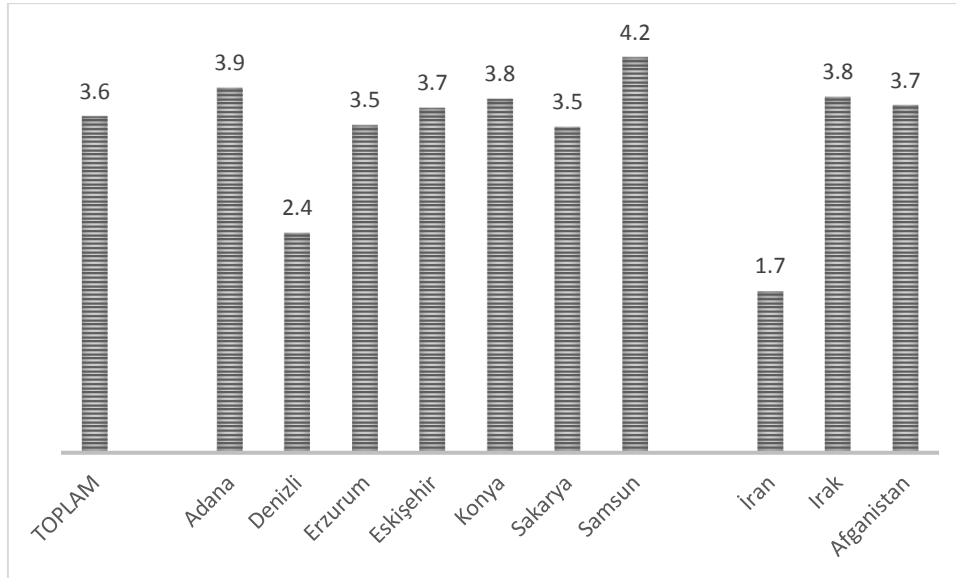
Tablo 3.7. Görüşme Yapılan Kişilerin İllere, Uyruklara ve Cinsiyetne Göre Medeni Durumlarının Yüzde Dağılımı							
	Medeni Durum					Toplam	Sayı
	Hiç Evlenmedi	Evli	Eşi Öldü	Boşandı	Ayrı Yaşıyor		
TOPLAM	17.7	75.4	4.4	2.1	0.4	100.0	1,877
Adana	27.9	66.3	5.8	-	-	100.0	104
Denizli	19.9	67.6	2.5	8.3	1.7	100.0	241
Erzurum	15.4	79.1	4.3	1.2	-	100.0	253
Eskişehir	13.5	78.6	5.4	2.4	-	100.0	370
Konya	22.6	74.7	1.7	0.7	0.3	100.0	292
Sakarya	20.7	73.6	5.1	0.6	-	100.0	352
Samsun	10.2	81.5	6.0	1.5	0.8	100.0	265
İran	22.1	64.4	0.5	11.1	1.9	100.0	208
Irak	18.3	75.5	4.9	1.1	0.2	100.0	1,137
Afganistan	14.7	79.5	4.7	0.9	0.2	100.0	532
Erkek	23.0	74.7	1.4	0.9	-	100.0	860
Kadın	13.2	76.1	6.9	3.1	0.7	100.0	1,017

3.5. Çocuk Sayısı

Tablo 3.8`de görüşme yapılan evlenmiş kişilerin çocuk sayılarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Çocuk sahibi olmuş alt küme içinde, ortalama çocuk sayısı İran uyruklular arasında 1.7, Afganistan uyruklular arasında 3.7 ve Irak uyruklular arasında ise 3.8`dir. Denizli`de yerleşen uyruk gruplarının çocuk ortalaması diğer illerden kaydadeğer bir şekilde daha düşüktür (ailelerin üçte ikisi, iki ve daha az çocuk

sahibi olmaktadır). Bütün uyruk gruplarının ortalama çocuk sayısı (3.6) Türkiye ortalamasından (2.07) hatırı sayılır bir şekilde yüksektir, ancak hem iller arası varyans, hem de uyruklar arası varyans hatırı sayılır düzeydedir. Gelişmiş ve şehirleşmiş illere entegrasyonun, uyruk gruplarımızdaki ortalama çocuk sayısını anlamlı şekilde değiştirmedeği not edilmelidir.

Şekil 3.3. Görüşme Yapılan Kadınların İllere ve Uyruklara Göre Ortalama Çocuk Sayıları

3.6. Çalışma Eğilimi ve Çalışmayanların Çalışmama Nedenleri

Araştırma kapsamında, görüşülen uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin çalışma durumları incelenmiştir. Bu incelemenin bulguları Tablo 3.8’de verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde, görüşme yapılan bireylerin %26,3 çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Bu çalışma eğilimi cinsiyet grupları arasında önemli farklar göstermektedir: Erkeklerin %48,5’i çalışırken, kadınlar için bu oran %7,5’e düşmektedir.

Tablo 3.8 ayrıca, görüşme yapılanların çalışma eğiliminin uyruk gruplarına göre nasıl değiştiği hakkında bilgi vermektedir. Irak (%21,5) veya Afganistan (%27,3) uyruklu bireylerle karşılaştırıldığında, İran (%49,5) uyruklu bireylerin daha yüksek oranda çalıştıkları tespit edilmiştir. Uyruk grupları arasındaki bu farklılıklar cinsiyet grupları için de geçerlidir. Örneğin, İranlı kadınların %33,3 çalışırken, bu oran Iraklı kadınlar için %4,3 ve Afganistanlı kadınlar için %4,9 düzeyinde gerçekleşmektedir.

Tablo 3.8. Görüşme Yapılan Kadınların ve Erkeklerin Uyruklara Göre Çalışma Durumları (%)

Toplam				
	TOPLAM	İran	Irak	Afganistan
Çalışmayan Bireylerin Oranı	73,7	50,5	78,5	72,7
Çalışan Bireylerin Oranı	26,3	49,5	21,5	27,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	208	1.137	532
Erkek				
Çalışmayan Bireylerin Oranı	51,5	34,0	55,6	50,7
Çalışan Bireylerin Oranı	48,5	66,0	44,4	49,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	860	103	489	268
Kadın				
Çalışmayan Bireylerin Oranı	92,5	66,7	95,7	95,1
Çalışan Bireylerin Oranı	7,5	33,3	4,3	4,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.017	105	648	264

Araştırmaya katılan her dört kişiden yaklaşık olarak sadece birinin (%26,3) çalıştığı dikkate alındığında, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin ne tür sebeplerden dolayı çalışmadığını sorgulamak önemli bir konu haline gelmektedir. Tablo 3.9, görüşme yapılan ve çalışmayan bireylerin çalışmama sebepleri hakkında bilgi vermektedir. Bu grubun en yüksek oranda işaret ettiği çalışmama sebepleri şu şekilde sıralanabilir: “Çocuklara bakmak zorunda olduğu için” (%28,5), “iş verilmediği için” (%13,7), “yeterince iş imkanı olmadığı için” (%12,8), “büyüğüm izin vermediği için” (%12,2) ve “ev hanımı olduğu için” (%9,6). Bu sebepleri işgücü piyasasındaki talep-yönlü ve arz-yönlü meseleler diye sınıflandırmak mümkündür. Bu bağlamda, “iş verilmediği için” ile “yeterince iş imkanı olmadığı için” sebepleri talep-yönlü sorunlara işaret ederken; “çocuklara bakmak zorunda olduğu için”, “büyüğüm izin vermediği için” ve “ev hanımı olunması” sebepleri arz-yönlü sorunları belirtmektedir.

Görüşme yapılan ve çalışmayan bireylerin çalışmama sebepleri cinsiyet grupları arasında önemli farklar saptanmıştır. Kadınların çalışmama eğilimlerin çözülmesinde arz-yönlü sorunlar ağırlık kazanırken, erkekler için yapılan çözümlemelerde talep-yönlü sorunlar ön plan çıkmaktadır. Örneğin, çalışmayan kadınların %41 “çocuklara bakmak zorunda olduğu için” çalışmadığını ifade ederken, bu oran erkekler için sadece %2’dir. Bu durumun aksine, kadınlara kıyasla, erkekler daha büyük oranda “iş verilmediği için” (Kadın: %7,3; Erkek: %27,1) ve “yeterince iş imkanı olmadığı için” (Kadın: %4,3; Erkek: %30,9) olarak tanımlanan sebeplerden ötürü çalışmadıklarını beyan etmişlerdir. Bu bulgular, uluslararası koruma kapsamındaki bireyler arasında çalışma eğilimini güçlendirmeyi amaçlayan kamu politikaları

için önemli ipuçları vermektedir: Kadınlar için arz-yönlü politikalara, erkekler için ise talep-yönlü kamu politikalara göreli olarak daha fazla ağırlık verilmelidir.

Tablo 3.9. Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalışmama Nedenleri (%)						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Çocuklara Bakmak Zorunda Olduğu İçin	28,5	2,0	41,0	20,0	29,5	28,7
İş Verilmediği İçin	13,7	27,1	7,3	45,7	10,5	12,1
Yeterince İş İmkânı Olmadığı İçin	12,8	30,9	4,3	5,7	13,0	14,2
Eşim/Aile/Aşiret Büyüğümlerim İzin Vermediği İçin	12,2	1,4	17,3	1,9	11,9	15,8
Ev Hanımı	9,6	0,2	14,0	1,0	13,8	2,3
Hastalık	6,4	11,1	4,3	4,8	5,7	8,5
Yasal Engellerden Dolayı	4,0	8,1	2,1	2,9	1,3	10,6
Eğitim, Öğretim	4,0	5,9	3,1	1,9	5,3	1,6
Yaşlılık	3,0	4,3	2,4	1,9	3,0	3,4
Eğitime Uygun Bir İş Bulamadığı İçin	2,6	3,8	2,0	6,7	2,6	1,6
Engelli / Çalışmaya Elverişli Olunmaması	1,2	2,7	0,4	1,9	1,5	0,3
Diğer	1,7	1,8	1,7	4,8	1,7	1,0
Belirtmedi	0,2	0,7	0,0	1,0	0,2	0,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.384	443	941	105	892	387

3.7. İstihdam Edilenlerin İşyerlerinin Temel Özellikleri

Araştırma kapsamında, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin işyerinin statüsü, işyerinin fiziksel mekanının durumu, işyerinin büyüklüğü (çalışan kişi sayısı), işyerinin faaliyette bulunduğu alan gibi temel özellikleri incelenmiştir. Tablo 3.10, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin işyerleri hakkında bu bilgileri sunmaktadır. Birinci bilgi işyerinin statüsü içermektedir. Görüşme yapılanların %99,2 özel sektörde çalışırken, %0,8'i kamu sektöründe çalışmaktadır. Bu büyük oranda özel sektörde çalışma eğilimi tüm cinsiyet ve uyruk grupları için de geçerlidir. Örneğin, kadınların %97,4'ü ve erkeklerin %99,5'i kamu sektöründe istihdam edilmektedir.

Tablo 3.10. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşyerinin Statüsü, İşyerinin Fiziksel Mekan Durumu, İşyerinde Kaç Kişinin Çalıştığı

İşyerinin Statüsü	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Özel	99,2	99,5	97,4	100,0	98,8	99,3
Kamu	0,8	0,5	2,6	-	1,2	0,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	493	417	76	103	245	145

İşyerinin Fiziksel Mekan Durumu	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Düzenli işyeri (fabrika, büro, mağaza, vb.)	54,8	51,3	73,7	82,5	50,6	42,1
Seyyar veya sabit olmayan işyeri	30,2	34,8	5,3	11,7	35,9	33,8
Tarla, bahçe	7,1	8,2	1,3	-	3,3	18,6
Pazar yeri	4,5	4,6	3,9	1,0	6,5	3,4
Evde (kendi veya başkasının evinde)	3,4	1,2	15,8	4,9	3,7	2,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	493	417	76	103	245	145

İşyerinde Kaç Kişinin Çalıştığı	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
10 ve daha az kişi	83,0	84,9	73,0	71,8	83,6	90,2
11-19 kişi	8,3	7,6	12,2	11,7	8,0	6,3
20-49 kişi	7,0	6,0	12,2	14,6	6,2	2,8
50 veya daha fazla kişi	1,7	1,5	2,7	1,9	2,2	0,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	471	397	74	103	225	143

Tablo 3.10'da verilen ikinci bilgi işyerinin fiziksel mekan durumunu kapsamaktadır. Uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışanlar en yüksek oranda (%54,8) fabrika, büro, mağaza gibi düzenli işyerlerinde istihdam edilmektedir. Bunu sırasıyla, seyyar veya sabit olmayan işyerleri (%30,2) ile tarla ve bahçeler (%7,1) takip etmektedir.

Ancak, işyerinin fiziksel mekan durumu çalışanların cinsiyetine göre bariz farklar göstermektedir. Örneğin, erkeklere kıyasla, kadınlar daha yüksek oranda düzenli işyerinde çalışmaktadır (Kadın: %73,7; Erkek: %51,3). Benzer bir fark kendi ve başkasının evinde çalışma eğiliminde de saptanmıştır: Kadınların %15,8'i ve erkeklerin %1,2'si kendi veya başkasının evinde çalışmaktadır. Bu duruma karşıt, erkeklerin iki işyeri türünde çalışma eğilimi kadınlarınkinden daha yüksektir: Seyyar ve sabit olmayan işyeri (Kadın: %5,3; Erkek: %34,8) ve tarla ve bahçe (Kadın: %1,3; Erkek: %8,2).

Görüşme yapılan ve çalışan bireylerin uyruk grupları arasında da işyerinin fiziksel mekan durumu değişkenlik göstermektedir. Örneğin, İran uyruklu bireylerin %82,5'i düzenli işyerinde çalışırken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %50,6 ve Afganistan uyruklu bireyler için %42,1'dir.

Tablo 3.10'un sunduğu son bilgi, görüşme yapılan ve çalışan bireylerin işyeri büyüklüğünü ilgilendirmektedir. Bu grubun büyük bir çoğunluğu (%83) 10 ve daha az kişinin istihdam edildiği işyerlerinde istihdam edilmektedir. Bu eğilim tüm cinsiyet ve uyruk grupları için geçerli olmakla birlikte gruplar arasında bazı farklar bulunmaktadır. Örneğin, kadınlarla kıyaslandığında, erkekler daha yüksek oranda 10 veya daha az kişinin istihdam edildiği işyerlerinde çalışmaktadır. Bu duruma karşıt, kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda 11-19 kişinin (Kadın: %12,2; Erkek: %7,6) veya 20-49 kişinin (Kadın: %12,2; Erkek: %6,0) istihdam edildiği işyerlerinde çalışmaktadır.

Çalışan bireylerin işyerleriyle ilgili başka önemli bilgi bu işyerlerinin faaliyet alanlarıdır. Bu bilgi Tablo 3.4'te verilmiştir. Görüşme yapılan ve çalışan bireylerin işyerlerinin en yüksek oranda faaliyet gösterdikleri ilk üç alan şu şekilde sıralanmaktadır: İnşaat (%26); İmalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi (%20,3); ve konaklama ve gıda hizmetleri (%17,6).

Kadınlar ile erkeklerin fiziksel donanım, eğitim düzeyi, mesleki yatkınlık ve beceri açısından farklı olması işyerlerinin faaliyet alanlarının cinsiyete göre değişmesine yol açabilir. Nitekim, çalışan erkeklerin %30,7'si inşaat sektörün faaliyete gösteren işyerlerinde çalışırken, hiçbir kadın inşaat sektöründe istihdam edilmemektedir. Bu türden çalışanların cinsiyetine özgü farklar başka faaliyet alanlarında da bulunmaktadır. Örneğin, kadın çalışanların %27,6'sı konaklama ve gıda hizmetleri alanında faaliyet gösteren işyerlerinde istihdam edilirken, erkekler için bu oran %15,8'e düşmektedir.

Tablo 3.11 ek olarak, çalışanların işyerlerinin faaliyet gösterdikleri alanların uyruk grupları arasında değiştiğine yönelik bulgular sunmaktadır. Örneğin, Afganistanlıların %19,3'ü tarım, ormancılık, balıkçılık ve madencilik alanların faaliyet gösteren işyerlerinde çalışırken, bu oran Iraklılar için %2,9'a düşmektedir. İranlılardan ise hiç kimse bu alanda faaliyet gösteren işyerlerinde çalışmamaktadır. Burada, çalışan İranlılar için işyerlerinin faaliyet gösterdiği ilk üç alan şu şekilde sıralanabilir: İmalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi (%30,1); konaklama ve gıda hizmetleri (%26,2); inşaat (19,4). Bu ilk üç alan Iraklılar için şöyledir: İmalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi (%24,1); İnşaat (%19,4); konaklama ve gıda hizmetleri (%16,3). Afganlılar içinse sıralama şu şekildedir: İnşaat (%35,9); tarım, ormancılık, balıkçılık ve madencilik (%19,8); konaklama ve gıda hizmetleri (%13,8).

Tablo 3.11 Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşyerinin Faaliyette Bulunduğu Alan						
İşyerinin Faaliyette Bulunduğu Alan	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
İnşaat	26,0	30,7	-	19,4	22,9	35,9
İmalat; Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Malzemeleri ve Su Şebekesi; Kanalizasyon; Atık Yönetimi	20,3	18,2	31,6	30,1	24,1	6,9
Konaklama ve Gıda Hizmetleri	17,6	15,8	27,6	26,2	16,3	13,8
Diğer Hizmet Sektörleri (Sanat, Spor, Yıkama ve Temizlik, Berberlik ve Diğer Güzellik Sektörü Kolları)	10,5	8,4	22,4	8,7	11,8	9,7
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt ve Motorsiklet Tamiri	8,7	9,6	3,9	6,8	10,2	7,6
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Madencilik	7,1	8,2	1,3	-	2,9	19,3
Ulaşım ve Depolama Sektörü	1,6	1,9	-	1,9	1,6	1,4
Bilişim Ve İletişim, Mali Sigorta ve Emlak, İdari ve Destek Hizmetleri	1,4	1,2	2,6	1,0	1,6	1,4
Çalışan Olarak ya da Bireysel Kullanım İçin Yapılan Ev İşleri	1,4	1,2	2,6	1,0	1,2	2,1
Profesyonel, Bilimsel ve Teknik Alanlar	1,2	1,4	-	1,9	1,6	-
Eğitim	0,8	0,2	3,9	1,9	0,4	0,7
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler	0,6	0,2	2,6	1,0	0,8	-
Kamu Yönetimi ve Savunma	0,2	-	1,3	-	-	0,7
Diğer	2,4	2,9	-	-	4,5	0,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	493	417	76	103	245	145

3.8. İstihdam Edilenlerin Meslekleri ve İşteki Durumları

Araştırmaya katılanların işgücü piyasasındaki konumlarını çözümlerken, ele alınması gereken diğer önemli bir konu çalışanların ne iş yaptıkları, yani hangi mesleki alanlarında istihdam edildikleridir. Tablo 3.12’de görüldüğü gibi, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışanların %63,3’ü nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Bu grubun en yüksek oranda bulunduğu diğer iki mesleki alan şu şekildedir: Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları (%11,3); Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar (%7,2).

Tablo 3.12. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Ne İş Yaptıkları						
Yapılan İş	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	63,3	64,6	56,0	65,0	62,5	63,4
Teknisyenler, Teknikerler Ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	11,3	12,7	4,0	19,4	10,0	7,7
Sanatkarlar Ve İlgili İşlerde Çalışanlar	7,2	5,1	18,7	7,8	7,5	6,3
Nitelikli Tarım, Ormancılık Ve Ürünleri Çalışanları	7,0	7,8	2,7	1,0	4,2	16,2
Hizmet Ve Satış Elemanları	6,0	5,1	10,7	2,9	9,6	2,1
Tesis Ve Makine Operatörleri Ve Montajcılar	1,6	2,0	-	-	2,5	1,4
Profesyonel Meslek Mensupları	1,4	1,2	2,7	1,9	2,1	-
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	1,4	1,0	4,0	1,9	0,8	2,1
Yöneticiler	0,6	0,5	1,3	-	0,8	0,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	485	410	75	103	240	142

Tablo 3.12 ayrıca, çalışanlar arasında hem erkeklerin (%64,6) hem de kadınların (%56) çoğunlukla nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştığını belirtmektedir; ancak bu oran erkekler için daha yüksektir. Fiziksel donanım, eğitim ve beceri düzeyleri açısından farklı olması, bu iki cinsiyet grubunun diğer mesleki alanlara dağılımını belirlemektedir. Örneğin, teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensuplarına odaklanıldığında, erkeklerin istihdam edilme oranı %12,7 iken, kadınlarınki %4 düzeyindedir. Bu durumun tersi sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar için ortaya çıkmaktadır. Bu mesleki kollarda kadınların ve erkeklerin istihdam edilme oranları sırasıyla %18,7 ve %5,1'dir.

Genel eğilime uyumlu biçimde, İran (%65), Irak (%62,5) ve Afganistan (%63,4) uyruklu bireyler en yüksek oranda nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Ayrıca, Irak (%10) ve Afganistan (%7,7) uyruklu bireylerle karşılaştırıldığında, İran (%19,4) uyruklu bireyler daha yüksek oranda teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları olarak çalışmaktadır. Öte yandan, Afganistan uyruklu bireylerin %16,2'si nitelikli tarım, ormancılık ve ürünleriyle ilgili mesleki alanlarda istihdam edilirken, bu oran Irak uyruklu bireyleri için %4,2 ve İran uyruklu bireyler için %1 düzeyindedir.

Bu araştırma kapsamında ayrıca, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin işteki durumları analiz edilmiştir. Tablo 3.13'te görüldüğü üzere, %91,1 gibi bir oranla görüşme yapılan çalışan bireylerin büyük bir çoğunluğunun ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilmektedir. Bu görüşme yapılan kişilerin %6,7'si kendi hesabına çalışırken, %2,2 ücretsiz aile işçisi konumundadır.

Tablo 3.13. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre İşteki Durumu						
İşteki Durum	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Ücretli, Maaşlı veya Yevmiyeli	91.1	93.5	77.6	87.4	90.2	95.2
Kendi Hesabına	6.7	4.6	18.4	6.8	9.0	2.8
Ücretsiz Aile İşçisi	2.2	1.9	3.9	5.8	0.8	2.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışanlar ile kendi hesabına çalışanlar incelendiğinde, cinsiyete özgü önemli farklar olduğu saptanmıştır. Kadınların %77,6'sı ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışırken, bu oran erkekler için %93,5'e yükselmektedir. Öte yandan, erkeklerin %4,6'sı kendi hesabına çalışırken, bu oran kadınlar için %18,4'e yükselmektedir.

Uyruk gruplarına göre analizler, İran (%87,4), Irak (%90,2) ve Afganistan (%95,2) uyruklu bireylerin en yüksek oranda ücretli, maaşlı veya yevmiyeli istihdam edildiğini işaret etmektedir. İlaveten, Iraklıların %9,0'u kendi hesabına çalışırken, bu oran İranlılar için %6,8 ve Afganistanlılar için %2,8 düzeyindedir.

3.9. İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı Olma ve Çalışma İznine Sahip Olma Durumları

Çalışanların Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı olması (SGK'ya kayıtlı çalışma), başta çalışma koşulları olmak üzere yaşam koşullarının temel belirleyicilerinden birisidir. SGK'ya kayıtlı çalışmanın önemi uluslararası koruma kapsamında olan bireyler için de geçerlidir. Bu bağlamda, görüşme yapılan ve çalışan kişilerin SGK'ya kayıtlı olma durumlarıyla ilgili bulgular Tablo 3.14'te gösterilmiştir. Bu bulgular, uluslararası koruma kapsamındaki bireyler için, SGK'ya kayıtlı olarak çalışmanın istisna bir durum olduğunu işaret etmektedir. Nitekim görüşme yapılan ve çalışan kişilerin sadece %4,1'i SGK'ya kayıtlı olarak çalışmaktadır.

Tablo 3.14. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı Olma Durumu						
Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı Olma Durumu	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Evet	4.1	3.6	6.6	3.9	3.3	5.5
Hayır	95.9	96.4	93.4	96.1	96.7	94.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

SGK'ya kayıtlı çalışma eğilimi cinsiyet grupları arasında değişmektedir. Erkeklerle kıyaslandığında, kadınları daha yüksek oranda SGK'ya kayıtlı çalıştığı görülmektedir (Kadın: %6,6; Erkek: %3,6). Farklı uyruk gruplarında da SGK'ya kayıtlı çalışma eğilimi düşük seviyelerde kalmaktadır. İran uyruklu bireylerin %3,9'u, Irak uyruklu bireylerin %3,3'ü ve Afganistan uyruklu bireylerin %5,5'i SGK'ya kayıtlı olarak istihdam edilmektedir.

Uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin işgücü piyasasındaki deneyimlerini anlamak için diğer önemli konu çalışma izni kapsamında çalışıp çalışmadıklarıdır. Tablo 3.15'te görüldüğü üzere, görüşme yapılan ve çalışan bireylerin %7,1 çalışma izni kapsamında istihdam edilmektedir. Bu çalışma izni kapsamında çalışma eğilimi cinsiyet ve uyruk grupları arasında değişmektedir. Örneğin, kadınlara kıyasla, erkeklerin çalışma izni kapsamında çalışma eğilimi daha yüksektir (Kadın: %3,9; Erkek: %7,7). Afganistan uyruklu bireylerin %15,9'u çalışma izni kapsamında istihdam edilirken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %4,5'e ve İran uyruklu bireyler için %1'e düşmektedir.

Tablo 3.15. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uruklara Göre Çalışma İzni Kapsamında Çalışıp Çalışmadıkları						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Evet	7.1	7.7	3.9	1.0	4.5	15.9
Hayır	92.9	92.3	96.1	99.0	95.5	84.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Çalışma izni kapsamında çalışma eğiliminin oldukça düşük olması, ne tür nedenlerden dolayı çalışma izni kapsamı dışında çalışıldığının incelenmesini önemli hale getirmektedir. Görüşme yapılan ve çalışma izni kapsamında çalışmayan kişiler için bu türden incelemenin bulguları Tablo 3.16'da verilmiştir. Bu grubun %30,8'i izin alamadığını beyan etmiştir. Diğer önemli bir neden işverenlerin davranışından kaynaklanmaktadır: İncelen grubun %28,4'ü işverenin çalışma izni almak istemediği ifade etmiştir. Ayrıca, görüşme yapılan bireylerin çalışma izniyle ilgili gerekli bilgiler sahibi olmaması başka önemli nedeni meydana getirmektedir. Bu grubun %22,5'i çalışma iznini bilmediğini, %14,3 çalışma izninin nasıl ve nereden alındığını bilmediğini belirtmişlerdir.

Tablo 3.16. Görüşme Yapılan ve Çalışma İzni Kapsamında Çalışmayan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Neden Çalışma İzni Kapsamında Çalışmadıkları

	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
İzin Alamıyor	30.8	32.5	21.9	20.6	36.8	27.9
İşveren Çalışma İzni Almak İstemiyor	28.4	27.0	35.6	41.2	23.9	26.2
Haberdar Değil/Bilmiyor	22.5	22.6	21.9	22.5	17.9	31.1
Nereden Nasıl Alınır Bilmiyor	14.2	14.3	13.7	14.7	16.7	9.0
Sosyal Yardımların Kesileceği Endişesinden Dolayı	2.0	2.1	1.4	1.0	1.3	4.1
Daha Yüksek Bir Ücretle Çalışma Karşılığında Kabul Etti	0.4	0.5	-	-	0.4	0.8
Diğer	1.7	1.0	5.5	-	3.0	0.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	458	385	73	102	234	122

Tablo 3.16 ayrıca, çalışma izni kapsamında çalışmamanın nedenlerinin cinsiyet ve uyruk gruplarına göre nasıl değiştiği hakkında bilgi vermektedir. Sözgelimi, erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar daha yüksek oranda izin alamadıklarını beyan etmişlerdir (Kadın: %21,9; Erkek: %32,5). Bu duruma karşıt, kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda işverenin çalışma izni almak istemediğini belirtmişlerdir (Kadın: %35,6; Erkek: %27). Çalışma izni ile bilgi eksikliği problemi kadınlar ve erkekler için benzer düzeyde gerçekleşmektedir: Kadınların %22,6'sı ve erkeklerin %21,9'u çalışma iznini bilmediklerini beyan ederken; kadınların %14,3'ü ve erkeklerin %13,7'si çalışma izninin nereden ve nasıl alındığını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Çalışma izni kapsamında çalışmamanın nedenleri uyruk gruplarına göre incelendiği karma bir desen ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Irak (%23,9) veya Afganistan (%26,2) uyruklu bireylerle kıyaslandığında, İran (%41,2) uyruklu bireyler daha yüksek oranda işverenin çalışma iznini almak istemediğini belirtmişlerdir. Öte yandan, Irak (%36,8) uyruklu bireyler İran (%20,6) veya Afganistan (%27,9) uyruklu bireylerden daha fazla sıklıkla izin alamadıklarını ifade etmişlerdir. Afganistan uyruklu bireylerin %31,1 çalışma iznini bilmediklerini beyan ederken, bu oran İran uyruklu bireyler için %14,7 ve Irak uyruklu bireyler için %16,7 düzeyindedir.

3.10. İş Bulma Yöntemleri

Araştırma kapsamında ayrıca, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan kişilerin çalıştıkları işi hangi yöntemler aracılığıyla buldukları incelenmiştir. Tablo 3.17'de gösterildiği gibi, bu incelemelerin bulguları, görüşme yapılan kişilerin yaklaşık tamamının (%98) kendi imkanları (%66,4) veya akraba ve arkadaşlarda oluşan sosyal ağlar (%36,5) aracılığıyla çalıştıkları işi bulduklarını işaret etmektedir. Bu

kurumsal olmayan yöntemlerden farklı olarak, İŞKUR ve özel istihdam ofislerden faydalanarak kurumsal yöntemlerle iş bulanların oran sadece %2'dir.

Tablo 3.17. Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İş Nasıl Buldukları						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Kendi imkanlarımla	61.5	66.4	34.2	34.0	68.2	69.7
Akraba, Eş Ve Dost	36.5	32.4	59.2	64.1	29.4	29.0
Aracı/Komisyoncu Kişi/Kurumlar	1.4	1.0	3.9	1.9	1.6	0.7
Özel İstihdam Ofisleri	0.2	0.2	-	-	0.4	-
Sosyal Medya/İnternet/İlan/Gazete	0.2	-	1.3	-	0.4	-
Stk/Uluslararası Kuruluşlar	0.2	-	1.3	-	-	0.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Kurumsal olmayan farklı iş bulma yöntemlerini kullanma sıklıkları cinsiyet grupları arasında değişmektedir. Kadınları %34,2'si kendi imkanlarıyla iş bulduğu ifade ederken, bu oran erkekler için %66,4'e yükselmektedir. Bu durumun aksine, erkeklere kıyasla, kadınlar daha yüksek oranda sosyal ağlarını kullanarak iş bulmaktadır (Kadın: %59,2; Erkek: %32,4).

Uyruk grupları arasında da kurumsal olmayan farklı iş bulma yöntemleri bazı değişkenlikler sergilemektedir. Örneğin, İran (%34) uyruklu bireylerle kıyaslandığında, Irak (%68,2) veya Afganistan (%69,7) uyruklu bireyler daha yüksek oranda kendi imkanları sayesinde iş bulduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan, Irak (%29,4) veya Afganistan (%29) uyruklu bireylere göre, İran uyruklu bireyler iş bulma süreçlerinde daha yüksek oranda sosyal ağlarından faydalanmaktadır.

Bölüm 4: Uluslararası Koruma ve Başvuru Sahiplerinin Çalışma Koşulları, Çalışma Yaşamıyla İlgili Haklara Yönelik Bilgi Sahibi Olma Eğilimleri, Mesleki Eğitim Alma Durumları ve İş Kurma Planları

Ali Berker

Uluslararası göçmenlerin bulundukları ev sahibi ülkelerdeki işgücü piyasasında başarılı olmaları pek çok açıdan olumlu etkilere yol açmaktadır. İşgücü piyasasında başarılı olmaları ilk olarak, uluslararası göçmenlerin bir yanda ekonomik refahını artırırken, diğer yanda onların bulundukları yerel topluluklara sosyal ve kültürel uyumu olumlu yönde tesir etmektedir. Ayrıca, işgücü piyasasında aktif olan göçmenlerin, ev sahibi ülkesine başta işgücü piyasası ve kamu maliyesi olmak üzere pek çok ekonomik alanda katkı yapma ihtimalleri bulunmaktadır. Son olarak, çalışan uluslararası göçmenler aktardıkları finansal ve diğer kaynaklar aracılığıyla anavatanlarının sosyoekonomik gelişmesini destek olabilirler. Dolayısıyla, işgücü piyasasında aktif olmayanlarla karşılaştırıldığında, aktif şekilde çalışan uluslararası göçmenlerin hem kendilerinin hem ev sahibi ülkelerinin hem de anavatanlarının sosyoekonomik gelişmesine daha yüksek ihtimalle katkıda bulunurlar.

Bu çerçevede, araştırmanın bu bölümünde, Türkiye'deki Suriyeli olmayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin işgücü piyasasındaki deneyimleri ve durumları değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme yapılanların çalıştıkları işlerin özellikleri, yaptıkları işleri bazı açılardan nasıl değerlendirdikleri, çalışma yaşamıyla ilgili düzenlemelere ve haklara yönelik bilgi düzeyleri, mesleki eğitim ve işbaşı eğitim programlarına katılma eğilimleri, İŞKUR hakkında bilgi sahibi olma ve kayıtlı olma durumları, iş kurmayla ilgili planları incelenmiştir. Bu incelemede, genel durumun yanı sıra, görüşme yapılanların cinsiyet ve uyruk gruplarına göre analizler yapılmıştır.

4.1. Gelir, Çalışma Saati ve Haftalık Tatil Süresi

Çalışanların işgücü piyasasındaki konumunun değerlendirilmesinde, gelir ve çalışma saati en önemli iki göstergedir. Tablo 4.1, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin çalıştıkları işten kazandıkları aylık gelir hakkında bilgi vermektedir. Bu gelir bilgilerinin işgücü piyasasındaki ücret ölçeğindeki yerini saptamak için, 2019'un ilk yarısında geçerli olan ve net miktarı 2.020 TL olan asgari ücretle karşılaştırmak faydalı olacaktır. Çalışanların işten elde ettikleri aylık ortalama gelir 1.142 TL'dir.

Bu aylık ortalama gelir düzeyi, aynı dönem için geçerli olan net asgari ücretin %56'sına tekabül etmektedir.

Tablo 4.1 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşten Elde Ettikleri Ortalama Gelir

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Elde Edilen Ortalama Gelir (TL)	1,142.0 ₺	1,196.1 ₺	845.3 ₺	1,223.3 ₺	1,048.3 ₺	1,242.6 ₺
Sayı	493	417	76	103	245	145

Çalışanların aylık ortalama gelirinin cinsiyet ve uyruğa göre nasıl değiştiği bilgisi Tablo 4.1'de yer almaktadır. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkeklerin aylık ortalama geliri daha yüksektir [Kadın: 845,3 TL; Erkek: 1.196,1 TL]. Bu gelir bilgileri asgari ücretle karşılaştırıldığında, kadınların geliri asgari ücretin %42'sine denk gelirken, erkeklerin geliri asgari ücretin %59'unu oluşturmaktadır. Uyruk gruplarına göre ayrıştırıldığında aylık ortalama gelir, Irak uyruklu bireyler için 1.048,3 TL, İran uyruklu bireyler için 1.223,3 TL ve Afganistan uyruklu bireyler için 1.242,6 TL'dir. Bu aylık ortalama gelir düzeyleri, İranlı ve Afganistanlılar için asgari ücretin yaklaşık %60'ını, Iraklılar için ise %52'ini oluşturmaktadır.

Çalışanlarla ilgili başka önemli bilgi haftalık çalışma süresidir. Tablo 4.2, bu bilgiyi görüşme yapılan ve çalışan bireyler için göstermektedir. Bu grubun daha yüksek oranda haftada 60 ve üstü saat çalıştığı saptanmıştır: %37,1'i 0-45 saat, %18,1'i 46-59 saat ve %44,8'i 60 saat ve üstü çalışmaktadır.

Tablo 4.2: Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Haftada Kaç Saat Çalıştıkları, Haftada Kaç Gün Tatilleri Olduğu

Çalışma Saati	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
0-45 saat	37,1	34,5	51,3	28,2	44,9	30,3
46-59 saat	18,1	19,9	7,9	14,6	15,9	24,1
60+	44,8	45,6	40,8	57,3	39,2	45,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Tatil Günü Sayısı	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
0	13,6	14,4	9,2	3,9	11,0	24,8
1	55,8	57,1	48,7	64,1	56,3	49,0
2	11,8	11,3	14,5	7,8	14,7	9,7
3+	18,9	17,3	27,6	24,3	18,0	16,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Haftalık çalışma süresi cinsiyete göre değişmektedir. Kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda haftada 0-45 saat çalışmaktadır [Kadın: %51,3; Erkek: %34,5] Bu duruma karşıt, erkekler kadınlardan daha yüksek oranda haftada 46-59 saat [Kadın: %7,9; Erkek: %19,9] ve 60 saat ve üstü [Kadın: %40,8; Erkek: %45,6] çalışmaktadır. Bu bulgular, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek oranda uzun saatler çalıştığını göstermektedir.

Tablo 4.2’de gösterildiği üzere, haftalık çalışma süresi uyruk grupları arasında farklılıklar sergilemektedir. Örneğin, İran veya Irak uyruklu bireylerle karşılaştırıldığında, Afganistan uyruklu bireyler daha düşük oranda hafta 0-45 saat çalışırken, daha yüksek oranda 46-59 saat çalışmaktadır. Ayrıca diğer uyruk gruplarına göre, İran uyruklu bireyler daha yüksek oranda 60 ve üstü çalışmaktadır.

Tablo 4.2 ek olarak, görüşme yapılanların çalıştıkları işteki haftalık tatil günü hakkında bilgi vermektedir. Genel olarak, çalışanların yarısından fazlasının (%55,8) 1 günlük tatili bulunurken, %11,8’nin 2 günlük ve %18,9’unun 3 gün ve üstü tatili vardır. Öte yandan, çalışanların %13,6’sının ise haftalık tatil günü yoktur.

Haftalık tatil gün sayısı cinsiyete göre incelendiğinde, kadınlarla kıyaslandığında, erkeklerin daha yüksek oranda tatil günü bulunmadığı [Kadın: %9,2; Erkek: %14,4] veya 1 günlük tatili [Kadın: %48,7; Erkek: %57,1] bulunduğu saptanmıştır. Bu durum karşıt, 2 gün [Kadın: %14,5; Erkek: %11,3] veya 3 gün ve üstü [Kadın: %27,6; Erkek: 17,3] haftalık tatili bulunan kadınların oranı erkeklerinkinden daha yüksektir.

Çalışanların uyruk bilgileri dikkate alındığında, haftalık tatil günü sayısı bakımından en dezavantajlı grubun Afganistan uyruklu bireyler olduğu görülmektedir. Örneğin, Afganistanlı uyruklu bireylerin %24,8’i haftalık tatil günü yok iken, bu oran Irak uyruklu bireylerin için %11 ve İran uyruklu bireyler için %3,9’a düşmektedir.

4.2. Ek İşte Çalışma ve Çalışılan İş Sayısı

İşgücü piyasasındaki bireyler çeşitli sebeplerden dolayı, çalıştıkları birincil işe ek olarak başka işlerde çalışmaktadır. Uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin ek bir işte çalışma durumları ile ilgili bilgiler Tablo 4.3’te verilmiştir. Bu çalışanlar grubun bir bütün olarak değerlendirildiğinde, %11,6’sı ek bir işte çalışmaktadır.

Tablo 4.3 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Ek İş Yapma Durumları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Evet	11.6	12.2	7.9	11.7	4.9	22.8
Hayır	88.4	87.8	92.1	88.3	95.1	77.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Tablo 4.3 ayrıca, yapılan birincil işe ek olarak başka bir işte çalışma eğiliminin cinsiyet ve uyruk gruplarına göre farklılaştığına yönelik bulgular sunmaktadır. Örneğin, kadınların ek bir işte çalışma oranı %7,9 iken, bu oran erkekler için %12,2'dir. Uyruk grupları arasında da bazı farklar bulunmaktadır. Ek işte çalışma oranı en yüksek bir şekilde Afganlı uyruklu bireyler (%22,8) arasında gerçekleşmektedir. Bu oran İran uyruklu bireyler arasında %11,7 iken, Irak uyruklu bireyler için %4,9'dur.

Uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışmış kişiler için Türkiye'de çalıştıkları iş sayısı ile ilgili bilgiler Tablo 4.4'te verilmiştir. Görüşme yapılan çalışmış kişilerin Türkiye'de ortalama 2,4 farklı işte çalıştıklarını tespit edilmiştir. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkekler için ortalama çalışılan iş sayısı daha yüksek bulunmuştur [Kadın: 1,7; Erkek: 2,6]. İran uyruklu bireylerin ortalama çalıştığı iş sayısı 3,1 iken, bu sayı Irak uyruklu bireyler için 2,5 ve Afganistan uyruklu bireyler için 1,8 düzeyindedir.

Tablo 4.4 Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Türkiye'de Ortalama Çalıştıkları İş Sayısı						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Bireylerin Türkiye'de Ortalama Çalıştığı İş Sayısı	2.4	2.6	1.7	3.1	2.5	1.8
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

4.3. Çalışmaya Başlama Dönemi

Bu araştırma kapsamında, uluslararası kapsamında olan ve çalışmış kişilerin çalışma tarihçesi hakkında bilgi toplanmıştır. Bu bağlamda, bireylerin Türkiye'ye geldikten sonra ilk defa ne zaman çalışmaya başladıkları bilgisi incelenmiştir. Tablo 4.5'te gösterildiği üzere, çalışanların %31,4'ü 2015 ve daha öncesinde, %40'ı 2016-2017 döneminde ve %28,6'sı 2018 ve sonrasında çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.5 Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Türkiye'ye Geldikten Sonra İlk Defa Ne Zaman Çalışmaya Başladıkları

Çalışma Saati	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
2018 ve sonrası	28.6	27.8	32.9	13.6	32.2	33.1
2016 - 2017 yılları	40.0	39.6	42.1	38.8	35.1	49.0
2015 ve daha önce	31.4	32.6	25.0	47.6	32.7	17.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Çalışanların ilk işe başladıkları dönem cinsiyet gruplarında göre çözümlendiğinde, erkeklere kıyasla, kadınların daha yakında dönemde çalışmaya başladıkları bulunmuştur. 2015 ve daha öncesi dönemde işe başlama oranı kadınlar için %25 ve erkekler için %32,6 iken, 2018 ve sonrası dönem için kadınlar için %32,9 ve erkekler için %27,8 olarak gerçekleşmiştir.

Uyruk gruplarına göre çalışanlar arasında işe başlanan dönemde farklar olduğu saptanmıştır. Örneğin, Afganistan uyruklu bireylerin işe başlama oranı 2015 ve daha öncesi dönem için %17,9 iken, bu oran 2018 ve sonrası dönemi için %33,1'e yükselmiştir. Bu durumun aksine, 2015 ve daha öncesi dönemde İran uyruklu bireylerin işe başlama oranı %47,6 iken, bu oran 2018 ve sonrası dönem için %13,6'ya inmiştir. Irak uyruklu bireyler için işe başlama oranları ise belirtilen bu dönemlere göre fazla bir değişkenlik sergilememiştir.

4.4. Çalışılan İşin Nitelik Özellikleri

Bu alt bölümde, Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin çalıştıkları işlerin nitel özellikleri incelenmektedir. Böyle bir inceleme, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin yaptıkları işlerin kalitesini çeşitli açılardan mercek altına almaktadır.

4.3.1. Yarı Zamanlı Çalışma

Birinci olarak, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışanların işleri çalışma süresinin türlerine göre ayrıştırılmıştır. Tablo 4.6'da gösterildiği üzere, çalışanların büyük çoğunluğu tam zamanlı çalışmaktadır: %84,4 tam zamanlı, %16,4 yarı zamanlı istihdam edilmektedir. Bu genel eğilimin farklı cinsiyet grupları ve uyruk gruplarında da geçerli olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.6 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşteki Çalışma Şekli						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Tam zamanlı	84.4	87.1	69.7	88.3	78.4	91.7
Yarı zamanlı	15.6	12.9	30.3	11.7	21.6	8.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Tablo 4.6 ayrıca, cinsiyet ve uyruk grupları arasında tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışma eğiliminin farklılaştığını göstermektedir. Örneğin, erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar daha düşük oranda tam zamanlı çalışırken (Kadın: %69,7; Erkek: %87,1), daha yüksek oranda yarı zamanlı istihdam edilmektedir (Kadın: %30,3; Erkek: %12,9). Bireylerin uyruklarına göre yapılan incelemede, İran veya Afganistan uyruklu bireylerle kıyaslandığında, Irak uyruklu bireylerin tam zamanlı işlerde en düşük oranda olduğu (Iraklılar: %78,4; İranlılar: %88,3; Afganistanlılar: %91,7), yarı zamanlı işlerde ise en yüksek oranda bulunduğu tespit edilmiştir (Iraklılar: %21,6; İranlılar: %11,7; Afganistanlılar: %8,3).

Yarı zamanlı çalışanların incelenmesinde, çalışılan işle ilgili bu süre düzenlemesinin ne tür nedenlerden dolayı ortaya çıktığının çözülmesi önemlidir. Tablo 4.7’de verildiği üzere, yarı zamanlı çalışanların %58,4’ü “tam zamanlı iş bulamadığı için” yarı zamanlı biçimde istihdam edildiklerini beyan etmişlerdir. Bu duruma ek olarak, %18,2’si “işin niteliği gereği” yarı zamanlı işte bulunduklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan diğer yarı zamanlı çalışanlar (%24,4) ise çocuk bakımı, sağlık sorunları gibi diğer nedenlerden dolayı bu şekilde çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.7 Görüşme Yapılan ve Yarı Zamanlı Bir İşte Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Neden Yarı Zamanlı Bir İşte Çalıştıkları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Tam Zamanlı Bir İş Bulamadığı İçin	58.4	64.8	43.5	66.7	54.7	66.7
İşin Niteliği Gereği	18.2	14.8	26.1	33.3	13.2	25.0
Ailedeki Çocuklara Baktığı İçin	6.5	3.7	13.0	-	7.5	8.3
Kendi Hastalığı Ya Da Engellilik Hali Nedeniyle	6.5	9.3	-	-	9.4	-
Diğer Ailevi Ve Kişisel Nedenlerden Dolayı	2.6	1.9	4.3	-	3.8	-
Diğer	7.8	5.6	13.0	-	11.3	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	77	54	23	12	53	12

4.3.2. Sürekli İşte Çalışma

Niteliği açısından çalışan işin başka önemli bir özelliği sürekli olup olmadığıdır. Tablo 3.8, uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışanların %27'sinin sürekli, yani kalıcı, bir işte çalıştığını göstermektedir. Öte yandan, bu grubun %73,2'ü süreklilik barındırmayan, geçici olan farklı çalışma türlerinde bulunmaktadır: %40,6'sı günübirlik işlerde, %21,1 mevsimlik işlerde, %10,1'i sözleşmesi olmayan ve arada sırada çalışılan işlerde ve %1,2'si geçici sözleşmeli işlerde istihdam edilmektedir.

Tablo 4.8 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşin Süreklilik Durumu						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Günübirlik iş	40.6	37.6	56.6	66.0	27.3	44.8
Sürekli iş	27.0	29.0	15.8	13.6	35.5	22.1
Mevsimlik iş	21.1	22.5	13.2	10.7	24.1	23.4
Sözleşmesiz Arada Sırada Çalışılan İş	10.1	9.4	14.5	8.7	12.2	7.6
Sözleşmeli iş	1.2	1.4	-	1.0	0.8	2.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

Tablo 4.8 ayrıca, çalışılan işin süreklilik durumunun bireylerin cinsiyetine ve uyruğuna göre değişimi hakkında bilgi sunmaktadır. Cinsiyete göre farklar incelendiğinde, erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda sürekli bir işte istihdam edildiği saptanmıştır (Kadın: %15,8; Erkek: %29) Sürekli olmayan farklı iş türlerinde cinsiyete göre farklar değişik şekilde gerçekleşmektedir. Örneğin, erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar daha yüksek oranlarda günübirlik işte (Kadın: %56,6; Erkek: %37,6) veya sözleşmesiz arada sırada çalışılan işte (Kadın: %14,5; Erkek: %9,4) istihdam edilmektedir. Bu duruma karşıt, erkekler kadınlardan daha yüksek oranlarda mevsimlik işlerde çalışmaktadır (Kadın: %13,2; Erkek: %22,5).

İlaveten, görüşülen bireylerin uyruklarına göre de çalışılan işin sürekliliği değişmektedir. Irak uyruklu bireylerin %35 sürekli bir işte istihdam edilirken, bu oran Afganistan uyruklu bireyler için %22,1 ve İran uyruklu bireyler için %13,6 olarak gerçekleşmektedir. Bu üç uyruk grubuna göre sürekli olmayan çeşitli iş türlerinde bulunma sıklığı karma bir desen sergilemektedir. Örneğin, günübirlik işte çalışma oranı en yüksek İranlılar (%66) için gözlemlenirken, en düşük Iraklılar (%27,3) için bulunmuştur. Bu durumun aksine, İranlılarla (%10,7) karşılaştırıldığında, Iraklılar (%24,1) ve Afganistanlılar (%23,4) bireyler daha yüksek oranda mevsimlik işte istihdam edilmektedir. Öte yandan, Iraklıların %12,2'si, İranlı bireylerin %8,7'si ve Afganistanlı bireylerin %7,6'sı sözleşmesiz arada sırada çalışılan işte çalışmaktadır.

Sürekli olmayan işlerde çalışan bireylerin sürekli işte çalışmamayı tercih edip etmediklerinin anlaşılması önemlidir. Tablo 4.9, sürekli olmayan işlerde çalışanların %84,2'sinin "sürekli iş bulamadıkları için" sürekli olmayan işte çalıştığını işaret etmektedir. Bu grubun sadece %5,3'ü "sürekli bir iş istemediği için", yani kendi tercihleri sonucu sürekli işte çalışmadığını ifade etmişlerdir. %10,6'sı ise "deneme süresi olduğu için" veya diğer nedenler yüzünden sürekli işte çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.9 Görüşme Yapılan ve Sürekli Bir İşte Çalışmayan Kişilerin Neden Sürekli Bir İşte Çalışmadıkları	
Sürekli Çalışmama Nedenleri	%
Sürekli Bir İş Bulamadığı İçin	84.2
Sürekli Bir İş İstemediği İçin	5.3
Deneme Süresi Olduğu İçin	0.3
Diğer	10.3
Toplam	100.0
Sayı	360

4.4. İş Memnuniyeti

Çalışma koşullarının değerlendirilmesinde kullanılan bir diğer ölçüt çalışanların iş memnuniyetidir. Ücret ve çalışma süresi gibi çalışma koşullarının nesnel ölçütlerinden farklı olarak, iş memnuniyeti ölçeği bireyin çalışma koşullarıyla ilgili öznel bir değerlendirmeyi içermektedir. Uluslararası koruma kapsamında olan ve çalışan bireylerin iş memnuniyet düzeyleri Tablo 4.10'da gösterilmiştir. Genel bir değerlendirme yapıldığı zaman, işinden hiç memnun olmayan ile memnun olmayanların oranları çok memnun ile memnun olanların oranlarından daha yüksektir. Örneğin, işinden çok memnun olduğu ifade edenlerin oranı %1,8 iken, hiç memnun olmayanların oranı %11,6 yükselmektedir.

Tablo 4.10 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre İşlerinden Memnun Olma Durumları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Çok Memnun	1.8	1.2	5.3	1.9	1.6	2.1
Memnun	25.8	27.3	17.1	8.7	33.5	24.8
Orta	30.8	32.4	22.4	21.4	30.2	38.6
Memnun Değil	30.0	29.5	32.9	33.0	28.6	30.3
Hiç Memnun Değil	11.6	9.6	22.4	35.0	6.1	4.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	493	417	76	103	245	145

İş memnuniyetinin cinsiyet gruplarına göre yapılan çözümlemede, genel olarak, işinden memnun olmama eğiliminin hem kadınlar hem de erkekler için geçerli olduğu görülmektedir. Ancak erkeklerle karşılaştırıldığında, bu eğilimin kadınlar arasında daha güçlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim, kadınlar daha düşük oran işlerinden çok memnun [Kadın: %5,3; Erkek: %1,2] veya memnun olduklarını [Kadın: %17,1; Erkek: %27,3] ifade ederken, daha yüksek oranda işlerinden hiç memnun [Kadın: %22,4; Erkek: %9,6 veya memnun olmadıkları [Kadın: %32,9; Erkek: %29,5] beyan etmişlerdir.

Tablo 4.10 ayrıca, çalışanların iş memnuniyeti düzeylerinin uyruk grupları arasında nasıl değiştiği hakkında bilgi vermektedir. İşinden çok memnun olma oranı üç uyruk grubu arasında benzer bir şekilde gerçekleşirken, memnun olma oranı farklılaşmaktadır. İşinden memnun olma oranı İran uyruklu bireyler için %8,7 iken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %33,5 ve Afganistan uyruklu bireyler için %24,8'tir. Benzer bir gözlem işinden memnun olmadığı veya hiç memnun olmadığını ifade edenlerde de bulunmuştur. Farklı uyruk grupları arasında işinden memnun olmama oranı %28,6 ile %30,3 arasında değişirken, hiç memnun olmayanları oranı arasında belirgin farklar saptanmıştır. Hiç memnun olmayanların oranı İran uyruklu bireyler için %35 iken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %6,1'e ve Afganistan uyruklu bireyler için %4,1'e düşmektedir.

4.5. Çalışma Koşullarının Göreceli Düşük Ücret, Aşırı Eğitimlilik ve Kötü Çalışma Koşulları Açısından Değerlendirilmesi

Bu araştırmada, uluslararası kapsamından olan ve çalışanların yaptıkları işi bazı konulara göre nasıl değerlendirdikleri mercek altın alınmıştır. İlk olarak, bu gruba “yaptıkları işte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ücreti alıp almadıkları” sorulmuştur. Tablo 3.11’de verildiği üzere, görüşme yapılan çalışmış kişilerin %11,9’u aynı ücreti aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran erkekler için %16,5 iken, kadınlar için %5 düzeyindedir. Aynı ücreti aldıkları belirtenlerin oranı uyruk grupları arasında farklar göstermektedir. Irak uyruklu bireylerin %6,8’i ve Irak uyruklu bireylerin %8,5’i aynı ücreti aldıkları beyan ederken, bu oran Afganistanlılar arasında %23,2’ye yükselmektedir.

Tablo 4.11 Görüşme Yapılan ve Çalışan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İşte T.C. Vatandaşları İle Aynı Ücreti Alma Durumları

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Çalışılan İşte T.C. Vatandaşları İle Aynı Ücreti Alma Oranı	11.9	16.5	5	6.8	8.5	23.2
Sayı	201	121	80	74	71	56

Görüşme yapılan ve çalışan bireylere “ülkesinde çalıştığı işten daha az kazanıp kazanmadığı” sorulmuştur. Tablo 4.12’de gösterildiği üzere, çalışan kişilerin %57,7’si ülkesinde çalıştığı işe göre daha az kazandığını ifade etmiştir. Bu oran kadınlar için %67,5 iken, erkekler için %51,2 düzeyindedir. İran uyruklu bireylerin %82,4’ü, Irak uyruklu bireylerin %49,3’ü ve Afganistan uyruklu bireylerin %35,7’si ülkesinde çalıştığı işten daha az kazandığını belirtmiştir.

Tablo 4.12: Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalıştıkları İş Belirli Açılardan Nasıl Değerlendirdikleri

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Ülkesinde çalıştığı işten daha az kazanıyor	57.7	51.2	67.5	82.4	49.3	35.7
Kendi eğitim ve kapasitesinin aşağısında bir iş	47.8	39.7	60.0	85.1	32.4	17.9
Çalışma koşulları açısından ülkesinde yaptığı işten daha kötü bir iş	74.6	71.9	78.8	88.4	77.5	66.1
Sayı	201	121	80	74	71	56

*Yukarıda belirtilen maddeler bireye soru olarak yöneltilmiş ve bu sorulara "evet" cevabını veren bireylerin oranları tabloda gösterilmiştir.

**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Araştırma kapsamında ayrıca, görüşme yapılan ve çalışan bireylerin eğitim düzeyleri ve kapasiteleri açısından yaptıkları ne ölçüde uyumlu olduğu analiz edilmiştir. Bu gruba, “çalıştığı işin kendi eğitim ve kapasitesinin aşağısında bir iş olup olmadığı” soruşturulmuştur. Çalışan kişilerin %47,8’i eğitim ve kapasitesinin aşağısında bir işte çalıştığını ifade etmiştir (Tablo 4.12). Erkeklerle karşılaştırıldığında, bu oran kadınlarda daha yüksektir [Kadın: %60; Erkek: %39,7]. İran uyruklu bireylerin %85,1’i, Irak uyruklu bireylerin %77,5’i ve Afganistan uyruklu bireylerin %66,1’i eğitim ve kapasitesinin aşağısında bir işte çalıştığını beyan etmiştir.

Çalışan bireylerin, kaynak ülkelerinde yaptıkları iş ile Türkiye’de yaptığı işi çalışma koşulları açısından karşılaştırmaları istenmiştir. Bu bağlamda, “çalışma koşulları açısından ülkesinden yaptığı işten daha kötü bir işte çalışıp çalışmadığı” sorulmuştur. Çalışan bireylerin %74,6’sı çalışma koşulları açısından ülkesinden yaptığı işten daha kötü bir işte çalıştığını ifade etmektedir (Tablo 4.12). Bu ifadeye katılanların oranı kadınlar için %78,8 iken, erkekler için %71,9 düzeyindedir. İran uyruklu bireylerin %88,4’ü, Irak uyruklu bireylerin %77,5’i ve Afganistan uyruklu bireylerin %66,1’i çalışma koşulları açısından ülkesinde yaptığı işten daha kötü bir işte çalıştığını beyan etmektedir.

4.6. Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar

Bu araştırmada ayrıca, uluslararası koruma kapsamında olanların Türkiye’de çalıştıkları herhangi bir işte ne tür zorlukla karşılaştığı incelenmiştir. Bu incelemede şu sorular sorulmuştur:

- Ücretini almadan ayrıldığınız oldu mu? (Ücretini alamamak)
- Dövme, taciz, hakaret benzeri kötü muamele gördüğünüz oldu mu? (Kötü muamele görmek)
- Sağlığınızı veya hayatınızı tehlikeye sokan bir durum söz konusu oldu mu? (Tehlikeli durum yaşamak)
- İş kazası geçirdiniz mi? (İş kazası geçirmek)

Tablo 4.13’te bu sorulara evet diyenlerin oranı gösterilmiştir. Görüşme yapılan çalışmış bireylerin en yüksek oranda ücret alamama (%19,1) sorununa maruz kaldıkları saptanmıştır. Diğer sorunlu alanlar sırasıyla şu şekilde gerçekleşmiştir: Kötü muamele görmek (%12,1), tehlikeli durum yaşamak (%10,9), iş kazası geçirmek (%5,3).

Tablo 4.13 Görüşme Yapılan Çalışmış Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalışma Yaşamında Bazı Sorunlar ve Ayrımcılıklarla Karşılaşma Durumları

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Ücretini alamamak	19,1	34,1	6,4	51,0	12,7	20,3
Dövme, taciz, hakaret benzeri kötü muamele görmek	12,1	19,8	5,6	54,3	5,1	10,5
Tehlikeye sokan bir durum yaşamak	10,9	18,0	4,9	40,4	5,8	10,3
İş kazası geçirmek	5,3	10,0	1,3	21,2	3,1	3,8
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532

*Yukarıda belirtilen maddeler bireye soru olarak yöneltilmiş ve bu sorulara "evet" cevabını veren bireylerin oranları tabloda gösterilmiştir.

**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Çalışılan işlerde maruz kalınan sorunların sıklıkları kadınlar ile erkekler arasında önemli farklar göstermektedir. Örneğin, kadınların %6,4’ü çalıştıkları işlerde ücret alamama sorunuyla karşılaştığını belirtirken, bu oran erkekler için %34,1 yükselmektedir. Cinsiyete özgü bu farklar diğer sorun alanlarında da gözlenmiştir.

Çalışılan işlerde karşılaşılan sorunların sıklıkları uyruk gruplarına göre incelendiğinde, Irak veya Afganistan uyruklu bireylere kıyasla, İran uyruklu bireylerin tüm sorun alanlarında daha yüksek oranda ilgili soruna maruz kaldığı tespit edilmiştir. Örneğin, İran uyruklu bireylerin %51’i ücreti alamama sorununa maruz kaldığını belirtirken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %12,7 ve Afganistan uyruklu bireyler için %20,3’tür.

4.7. Çalışma Hayatına İlişkin Bazı Konularda Bilgi Sahibi Olma

Bu araştırma kapsamında, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin çalışma hayatına ilişkin bazı konularda bilgi sahibi olma eğilimi soruşturulmuştur. Bu soruşturmada, ilk önce, bu grubun çalışma izni ile bu izinle ilgili alt konularda bilgi sahibi olma eğilimi mercek altına alınmıştır. Tablo 4.14'te gösterildiği gibi, uluslararası koruma kapsamındakilerin %21,8'i çalışma izni hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 4.14 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Çalışma Hayatına İlişkin Bazı Konularda Bilgi Sahibi Olma Durumu

Belirtilen Konularda Bilgi Sahibi Olma Oranları	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
15 Yaşından Küçük Çocukları Çalıştırmayı Yasak Olduğu Hakkında	42.5	51.3	35.0	53.4	42.9	37.2
İşverenin Sigorta Yaptırma Zorunluluğu Hakkında	25.1	35.1	16.7	43.3	25.0	18.4
Çalışma İzni Hakkında	21.8	32.7	12.6	30.3	17.3	28.0
Çalışma Hayatına İlişkin Haklar Hakkında	11.5	17.0	6.8	26.9	10.6	7.3
Çalışma İzni Başvurularının Yalnızca Online Olarak, Bakanlığa Evrak Gönderilmeden Yapılabildiği Hakkında	7.1	10.6	4.1	14.4	8.0	2.3
Mevsimsik Tarım Veya Hayvancılık İşlerinde Çalışacak Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Yabancıların Çalışma İzni Muafiyeti Kapsamında Oldukları Hakkında Bilgi Sahibi Mısınız	6.0	9.3	3.1	11.1	6.3	3.2
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

*Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Çalışma izni hakkında bilgi sahibi olma eğilimi cinsiyet ve uyruk grupları arasında değişkenlik sergilemektedir. Örneğin, kadınlarla kıyaslandığında, erkekler daha yüksek oranda çalışma izni hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir [Kadın: %12,6; Erkek: %32,7]. Ayrıca, bu bilgiye sahip olma oranı İran uyruklu bireyler için %30,3, Afganistan uyruklu bireyler için %28,0 ve Irak uyruklu bireyler için %17,3'tür.

Tablo 4.14'te ayrıca, çalışma izniyle ilgili alt konularda bilgi sahibi olma eğilimini hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışma izniyle ilgili olarak, genel konulardan alt konulara doğru geçildikçe bireylerin bilgi sahibi olma eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir. Örneğin, çalışma izniyle bağlantılı birinci alt konu olarak bireylerin şu düzenleme hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur: "Çalışma izni başvurularının yalnızca online olarak, bakanlığa evrak gönderilmeden yapılabilmektedir." Uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin %7,1'i bu birinci alt konu hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiye sahibi olma oranı, kadınlar için %4,1 iken, erkekler için %10,6 düzeyindedir. Ek olarak, İran

uyruklu bireylerin %14,4'ü, Irak uyruklu bireylerin %8'i ve Afganistan uyruklu bireylerin %2,3'i bu birinci alt konu hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir.

İlaveten, çalışma izniyle bağlantılı ikinci alt konu olarak bireylere şu düzenleme hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur: "Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak uluslararası koruma başvuru sahibi yabancıların çalışma izni muafiyeti kapsamındadır." Tablo 4.14'te gösterildiği gibi, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin %6'sı çalışma izniyle bağlantılı bu ikinci alt konu hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran kadınlar için %3,1 ve erkekler için %9,3'tür. Ayrıca, İran uyruklu bireylerin %11,1'i, Irak uyruklu bireylerin %6,3'ü ve Afganistan uyruklu bireylerin %3,2'si ikinci alt konu hakkında bilgi sahibi olduklarını beyan etmişlerdir.

Çalışma izniyle ilgili konulara ek olarak, uluslara kapsamındaki bireylere çalışma hayatına ilişkin haklar konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Tablo 4.14 gösterildiği gibi, görüşme yapılan bireylerin %11,5'i çalışma hayatına ilişkin haklar konusunda bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkeklerin daha yüksek oran çalışma hayatına ilişkin haklar konusunda bilgi sahibi oldukları saptanmıştır [Kadın: %12,6; Erkek: %32,7]. Bu konu hakkında bilgi sahibi olma oranı uyruk gruplarına göre farklılaşmaktadır. İran uyruklu bireylerin %26,9'u çalışma hayatına ilişkin haklar konusunda bilgi sahibi olduğu belirtirken, bu oran Irak uyruklu bireyler için %10,6'ya ve Afganistan uyruklu bireyler için %7,3'e düşmektedir.

Ayrıca, görüşme yapılan bireylerin çalışma hayatına ilişkin iki düzenleme hakkında bilgilerinin olup olmadığı araştırılmıştır. Birinci düzenleme şu şekilde ifade edilmiştir: "İşverenin sigorta yaptırmaya zorunluluğu vardır." Tablo 4.14'te gösterildiği üzere, görüşme yapılanların %25,1'i bu düzenleme hakkında bilgi sahibi olduklarını beyan etmişlerdir. Erkeklerin bu düzenlemeyi bilme oranı kadınlarınkinden daha yüksektir. [Kadın: %16,7; Erkek: %35,1]. Uyruk grupları arasında da bu düzenleme hakkında bilgi sahibi olma oranı değişmektedir. İran uyruklu bireylerin %43,3, Irak uyruklu bireylerin %25'i ve Afganistan uyruklu bireylerin %18,4 işverenin sigorta yaptırmaya zorunda olduğu konusunda bilgi sahibidir.

Bilgi sahibi olma açısından, çalışma hayatıyla ilgili ele alınan ikinci düzenleme şöyle belirtilmiştir: "15 yaşından küçük çocukları çalıştırmak yasaktır." Tablo 4.14 verildiği gibi, çalışma hayatıyla ilgili diğer konularla karşılaştırıldığında, bilgi sahibi olma oranı en yüksek düzeyde bu ikinci düzenleme için tespit edilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin %42,5'i bu düzenleme hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bu oran kadınlar için %35,0 iken, erkekler için %51,3'tür. Ayrıca, İran uyruklu bireylerin

%53,4'ü, Irak uyruklu bireylerin %42,9'u ve Afganistan uyruklu bireylerin %37,2'si 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasını yasak olduğu konusunda bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir.

4.8. Mesleki Eğitim ve İşbaşı Eğitim Programlarına Katılma

Uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin işgücü piyasasındaki konumlarının değerlendirilmesinde, becerilerini ve vasıflarını geliştirmek için mesleki eğitim alma eğiliminin incelenmesi gereken önemli bir konudur. Tablo 4.15'te gösterildiği üzere, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin Türkiye'de mesleki eğitim alma eğilimi %0,4 gibi bir oranla oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir.

Tablo 4.15 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Türkiye'de Mesleki Eğitim Alma Durumları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Türkiye'de Mesleki Eğitim Alma Oranı	0.4	0.7	0.1	-	0.5	0.2
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

Türkiye'de meslek eğitimi alanların oranı, uluslararası koruma kapsamındaki erkekler için %0,7 iken, kadınlar için %0,1'dir. Bu oran uyruk gruplarına göre incelendiğinde, Irak uyruklu bireyler için %0,5 ve Afganistan uyruklu bireyler için %0,2 iken, İran uyruklu bireyler arasında ise mesleki eğitime katılan bulunmamaktadır.

Mesleki eğitim alma eğilimine benzer şekilde, görüşme yapılan bireylerin Türkiye'de işbaşı eğitim programlarına katılma oranı düşük seviyede gerçekleşmektedir. Tablo 4.16'da gösterildiği üzere, bu grubun işbaşı eğitim programlarına katılma oranı %0,2'dir. Bu oran, kadınlar için %0,1 ve erkekler için %0,3 düzeyindedir. Ayrıca, işbaşı eğitim programına katılma oranı Irak uyruklu bireyler için %0,3 ve Afganistan uyruklu bireyler için %0,2 iken, İranlı uyruklu bireyler bu tür programlarına katılmamışlardır.

Tablo 4.16 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Türkiye'de İşbaşı Eğitim Programlarına Katılma Durumları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Türkiye'de İşbaşı Eğitim Programlarına Katılma Oranı	0.2	0.3	0.1	-	0.3	0.2
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

Araştırma kapsamında ayrıca, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin mesleki eğitim alma konusunda ne düşündükleri ile hangi alanlarda meslek eğitimi almak istedikleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları Tablo 4.17'te verilmiştir. Türkiye'deki mesleki eğitim programlarına katılma

oranlarından farklı olarak, görüşme yapılan bireyler daha yüksek oranda (%13,8) mesleki eğitim almayı düşündüğünü ifade etmişlerdir.

Tablo 4.17 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Mesleki Eğitim Almayı Düşünme Durumları ve Mesleki Eğitimi Hangi Alanda Almak İstedikleri

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Mesleki Eğitim Almayı Düşünme Oranı	13.8	11.7	15.5	4.7	17.1	19.2
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532
Meslek Eğitimi Alınmak İstenilen Alanlar	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Diğer Hizmet Sektörleri (Sanat, Spor, Yıkama Ve Temizlik, Berberlik Ve Diğer Güzellik Sektörü Kolları)	39.4	18.8	52.5	40.0	39.2	40.0
İmalat; Elektrik, Gaz, Buhar Ve Havalandırma Malzemeleri Ve Su Şebekesi; Kanalizasyon; Atık Yönetimi	14.3	28.7	5.1	10.0	16.0	8.0
Çalışan Olarak Ya Da Bireysel Kullanım İçin Yapılan Ev İşleri	11.6	4.0	16.5	12.5	12.4	4.0
Profesyonel, Bilimsel Ve Teknik Alanlar	8.1	6.9	8.9	2.5	9.8	4.0
Eğitim	6.9	5.0	8.2	2.5	6.7	16.0
Toptan Ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt Ve Motorsiklet Tamiri	4.6	9.9	1.3	5.0	5.2	-
İnşaat	4.2	7.9	1.9	7.5	2.6	12.0
Konaklama Ve Gıda Hizmetleri	3.5	5.0	2.5	10.0	2.1	4.0
Bilişim Ve İletişim, Mali Sigorta Ve Emlak, İdari Ve Destek Hizmetleri	3.1	5.9	1.3	5.0	3.1	-
İnsan Sağlığı Ve Sosyal Hizmetler	3.1	5.9	1.3	2.5	2.6	8.0
Tarım, Ormancılık Ve Balıkçılık, Madencilik	0.8	2.0	-	2.5	-	4.0
Diğer	0.4	-	0.6	-	0.5	-
Ulaşım Ve Depolama Sektörü	-	-	-	-	-	-
Kamu Yönetimi Ve Savunma	-	-	-	-	-	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	259	101	158	40	194	25

Görüşme yapılan bireyler arasında, kadınların mesleki eğitim almayı düşünme oranı erkeklerinkinden daha yüksektir [Kadın: %15,5; Erkek: %11,7]. Bu oran uyruk gruplarına göre ayrıştırıldığında, Afganistan uyruklu bireylerin %19,2'si, Irak uyruklu bireylerin %17,1' ve İran uyruklu bireylerin %4,7'si mesleki eğitim almayı düşündüklerini beyan etmişlerdir.

Ek olarak Tablo 4.17, mesleki eğitim almayı düşünenlerin hangi alanlarda meslek eğitimi istedikleri hakkında bilgi vermektedir. Bu grubun %39,4'ü diğer hizmet sektörü olarak tanımlanan sanat, spor, yıkama ve temizlik, berberlik ve diğer güzellik hizmet sektörü kollarıyla, %14,3'ü imalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimiyle, %11,6'sı çalışan olarak ya da bireysel kullanım için yapılan ev işleriyle ilgili alanlarda meslek eğitim istemektedir.

En yüksek oranda istenilen üç meslek eğitim alanları cinsiyet grupları arasında değişmektedir. Azalan sırayla bu üç meslek eğitim alanları kadınlar için diğer hizmet sektörleri (%52,5), çalışan olarak ya da bireysel kullanım için yapılan ev işleri (%16,5), profesyonel, bilimsel ve teknik alanlar (%8,9) ve eğitim sektörü (%8,2) iken, erkekler için imalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi (%28,7), diğer hizmet sektörleri (%18,8), toptan ve perakende ticaret, motorlu taşıt ve motorsiklet tamiriyle (%9,9) ilgili alanlardır.

Tablo 4.17 ayrıca, uyruk grubuna göre en yüksek oranda istenilen üç mesleki eğitim alanlarını göstermektedir. Yaklaşık %40 oranında, tüm üç uyruk en yüksek oranda diğer hizmet sektörleri alanında mesleki eğitim almak istemektedir. En fazla mesleki eğitim istenilen diğer iki alan İran veya Irak uyruklu bireyler için imalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon, atık yönetimi ile çalışan olarak ya da bireysel kullanım için yapılan ev işleri iken, Afgan uyruklu bireyler için eğitim ve inşaat sektörleridir.

4.9. İŞKUR Hakkında Bilgi Sahibi Olma ve Kayıtlı Olma

Uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin Türkiye'de mesleki eğitime katılmalarıyla ilgili başka önemli bir konu, bu grubun İŞKUR'un mesleki eğitim programlarından bilgi sahibi olup olmadıklarıdır. Bu konuyla ilgili bulgular Tablo 3.18'da yer almaktadır. Görüşme yapılan bireylerin %4,8'i İŞKUR'un mesleki eğitim programlarından bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.18 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre İŞKUR'un Mesleki Eğitimlerinden Haberdar Olma Durumları, İŞKUR'a Kayıt Yaptırma Durumları						
	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
İŞKUR'un Mesleki Eğitimlerinden Haberdar Olma Oranı	4.8	6.6	3.2	3.4	4.2	6.6
İŞKUR'a Kayıt Yaptırma Oranı	3.1	4.4	2.1	0.5	2.6	5.3
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

İŞKUR'un mesleki eğitimlerinden bilgi sahibi olma oranı cinsiyet grupları arasında değişmektedir. Kadınların %3,2'si ve erkeklerin %6,6'sı İŞKUR'un mesleki eğitim programlarından bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, İran uyruklu bireylerin %3,4'ü, Irak uyruklu bireylerin %4,2'si ve Afganistan uyruklu bireylerin %6,6'sı bu mesleki eğitim programlarından bilgi sahibi olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.18 ayrıca, uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin İŞKUR'a kayıtlı olma eğilimi hakkında bilgi vermektedir. Bu grubun %3,1'i İŞKUR'a kayıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu kayıtlı olma oranı kadınlar için %2,1 iken, erkekler için %4,4'tür. Ayrıca, İŞKUR'a kayıtlı olma eğilimi uyruk grupları arasında değişmektedir. İran uyruklu bireylerin %0,5'i, Irak uyruklu bireylerin %2,6'sı ve Afganistan uyruklu bireylerin %5,3'ü İŞKUR'a kayıtlı olduğunu beyan etmişlerdir.

4.10. İş Kurma Planları

Araştırma kapsamında görüşme yapılanlara Türkiye'de gelecekte iş kurma planlarıyla ilgili bazı sorular sorulmuştur. Burada elde edilen birinci bilgi, uluslararası koruma kapsamındakilerin gelecekte iş kurma eğilimlerini göstermektedir. Tablo 4.19'da gösterildiği üzere, bu grubun %11,5 iş kurmayı planlamaktadır. Bu iş kurma eğilimi, kadınlarla kıyaslandığında, erkekler arasında daha yüksektir [Kadın: %7; Erkek: %16,7]. Çok belirgin farklar olmamakla birlikte, iş kurmayı planlayanları oranları uyruk grupları arasında değişmektedir. Bu oran, İran uyruklu bireyler için %14,4 iken, Afganistan uyruklu bireyler için %11,5 ve Irak uyruklu bireyler için %10,9 düzeyindedir.

Görüşme yapılan bireylere iş kurma planlarıyla ilgili sorulan ikinci soru çalışma istedikleri alanlarla ilgilidir. Tablo 4.19'daki bulgular, bu grupta en fazla çalışmak istenilen alanın sanat, spor, yıkama ve temizlik, berberlik ve diğer güzellik sektörü kollarını kapsayan diğer hizmet sektöründe (%33,5) olduğunu işaret etmektedir. Bu sektörü sırasıyla, konaklama ve gıda hizmetleri (%13); toptan perakende, ticaret, motorlu taşıt ve motorsiklet tamiri (%12,6); inşaat (%10,2) takip etmektedir.

Cinsiyet grupları arasındaki fiziksel güç ile eğitim ve vasıf düzeyindeki farklar, çalışmak istenilen alanın kadınlar ve erkekler arasında değişmesine sebep olmaktadır. Örneğin, kadınların %46,5 diğer hizmet sektörünün iş kurmak isterken, bu oran erkekler arasında %27,1 inmektedir. Benzer şekilde, kadınların %12,7'si eğitim sektöründe iş kurmayı isterken, bu oran erkekler için %1,4'düşmektedir. Öte yandan inşaat sektöründe, erkeklerin iş kurma isteği kadınlarınkinden daha yüksektir [Kadın: %2,8; Erkek: %13,9]

Tablo 4.19 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre İş Kurmayı Düşünüp Düşünmedikleri ve Çalışmak İstedikleri Alan, Kurmayı Düşündükleri İşi Neye Göre Seçtikleri

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
İş Kurmayı Düşünüp Düşünme Oranı	11.5	16.7	7.0	14.4	10.9	11.5
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

Çalışmak İstenilen Alan	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Diğer Hizmet Sektörleri (Sanat, Spor, Yıkama Ve Temizlik, Berberlik Ve Diğer Güzellik Sektörü Kolları)	33.5	27.1	46.5	23.3	46.0	13.1
Konaklama Ve Gıda Hizmetleri	13.0	15.3	8.5	23.3	6.5	21.3
Toptan Ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt Ve Motorsiklet Tamiri	12.6	16.0	5.6	3.3	17.7	6.6
İnşaat	10.2	13.9	2.8	6.7	4.8	23.0
İmalat; Elektrik, Gaz, Buhar Ve Havalandırma Malzemeleri Ve Su Şebekesi; Kanalizasyon; Atık Yönetimi	6.5	7.6	4.2	3.3	9.7	1.6
Tarım, Ormanlık Ve Balıkçılık, Madencilik	6.0	9.0	-	6.7	3.2	11.5
Eğitim	5.1	1.4	12.7	6.7	4.0	6.6
Çalışan Olarak Ya Da Bireysel Kullanım İçin Yapılan Ev İşleri	5.1	2.1	11.3	10.0	0.8	11.5
Profesyonel, Bilimsel Ve Teknik Alanlar	3.7	3.5	4.2	-	4.0	4.9
İnsan Sağlığı Ve Sosyal Hizmetler	2.3	2.1	2.8	6.7	2.4	-
Bilişim Ve İletişim, Mali Sigorta Ve Emlak, İdari Ve Destek Hizmetleri	1.4	2.1	-	6.7	0.8	-
Diğer	0.5	-	1.4	3.3	-	-
Ulaşım Ve Depolama Sektörü	-	-	-	-	-	-
Kamu Yönetimi Ve Savunma	-	-	-	-	-	-
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	215	144	71	30	124	61

Kurulması Düşünülen İşin Neye Göre Seçildiği	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Deneyimi Var	85.6	76.1	85.6	90.0	80.6	93.4
Piyasa Araştırması Bulguları	5.1	8.5	5.1	6.7	4.8	4.9
Sermayesi Var	0.9	1.4	0.9	-	1.6	-
Diğer	8.4	14.1	8.4	3.3	12.9	1.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	215	144	71	30	124	61

Tablo 4.19 ayrıca, uyruk grupları arasında da çalışmak istedikleri alanların değiştiğine yönelik bulgular sunmaktadır. Örneğin, İran uyruklu bireyler en yüksek oranda diğer hizmet sektörü ile konaklama (%23,3) ve gıda hizmetleri (%23,3) sektörlerinde iş kurmayı planladıkları ifade ederken, %10'u çalışan olarak ya da bireysel kullanım için yapılan ev işleri sektörünü tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Irak uyruklu bireylerin %46'sı diğer hizmet sektöründe iş kurmayı planladıkları söylerken bu oran toptan ve perakende ticareti, motorlu taşıt ve motorsiklet tamiri sektörü için %17,7 ve imalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri ve su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi sektörü için %9,7'dir.

İş kurma planlarıyla ilgili olarak Tablo 4.19’da verilen son bilgi, planlanan işin seçilmesini belirleyen etkenlerin göreceli önemidir. Uluslararası koruma kapsamında olan ve iş kurmayı planlayan bireylerin %85,6 deneyimin olmasının önemli bir etken olduğunu beyan ederken, %5,1’i piyasa araştırması bulgularının ve %0,9’u sermaye sahibi olunmasının önemli etkenler olduğunu ifade etmişlerdir. Erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınları daha yüksek oranda deneyimin olmasının planlanan iş için önemli etken olduğunu beyan etmişlerdir [Kadın: %85,6; Erkek: %76,1]. Piyasa araştırması bulgularının ise, kadınlara göre erkekler için daha önemli olduğu saptanmıştır [Kadın: %5,1; Erkek: %8,5].

Uyruk grupları arasında da planlanan işin seçilmesinden önemli olan etkenlerin ne olduğu değişmektedir. Örneğin, Irak uyruklu bireylerin %80,6 deneyimin olmasının önemli olduğunu işaret ederken, bu oran İran uyruklu bireyler için %90’a ve Afganistan uyruklu bireyler için %93,4’e yükselmektedir.

Uluslararası koruma kapsamında olan ve iş kurmayı planlayan bireylerle ilgili diğer önemli bir konu hangi konularda sorun yaşadıklarıdır. Tablo 4.20’de gösterildiği gibi, bu grubun %86’sı kurmak istedikleri iş için sermaye ile ilgili konularda sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu grubun, %78,1 makine ve teçhizat konusunda, %74,4’ü kayıt olma, izin alma ve belge temini gibi usul ve süreçle ilişkin konularda sorun yaşadıklarını ifade etmektedir. %48,4’ise usta ve çalışan temini konusunda sorun yaşadıklarını belirtmektedir. Belirtilen bu konularda sorunlarla karşılaşma eğilimi cinsiyete göre önemli farklar göstermemektedir. Örneğin, sermaye konusunda sorunla karşılaşma sıklığı kadınlar için %85,9 iken, erkekler için bu oran %86,1. Benzer bir durum, diğer alanlarda sorunlarla karşılaşma eğilimleri için de geçerlidir.

Tablo 4.20 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Kurmak İstedikleri İşle İlgili Belirli Konularda Sorun Yaşama Durumu (Sermaye, Makine-Teçhizat, Usta-Çalışan Temini, Usul ve Sürece İlişkin Sorunlar, Diğer Sorunlar)

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Sermaye	86,0	86,1	85,9	63,3	91,1	86,9
Makine, Teçhizat	78,1	78,5	77,5	70,0	79,0	80,3
Usul Ve Sürece İlişkin Sorunlar (Kayıt, İzin, Belge Temini vs.)	74,4	75,0	73,2	73,3	75,8	72,1
Usta, Çalışan Temini	48,4	48,6	47,9	50,0	46,0	52,5
Diğer	4,7	4,9	4,2	6,7	3,2	6,6
Sayı	215	144	71	30	124	61

**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Kurmak istenen işle ilgili sorunlu alanların görülme sıklığı uyruk grupları arasında bazı farklar göstermektedir. Örneğin, Irak ve Afganistan uyruklu bireyler arasında en önemli sorun alanları sırasıyla sermaye, makine ve teçhizat ile usul ve sürece ilişkin sorunlardır. Bu sıralama İran uyruklu bireyler için ise şu şekildedir: Usul ve sürece, makine ve teçhizat ile sermayeye ilişkin sorunlardır. İlaveten, Irak ve Afganistan uyruklu bireylerle karşılaştırıldığında, İran uyruklu bireyler daha düşük oranda sermaye ile makine ve teçhizatla ilgili konularda sorun yaşadıklarını ifade etmektedir. Genel eğilimle uyumlu biçimde, tüm uyruk gruplarında usta ve çalışan teminiyle ilgili sorunlar en düşük seviyede gerçekleşmektedir.

Araştırmada ayrıca, uluslararası koruma kapsamında olan ve iş kurmaya planlayanların işi kiminle kurmak istedikleri yönündeki eğilimleri incelenmiştir. Bu incelemenin bulguları Tablo 4.21’de verilmiştir. Bu grubun %46,5’i kendi başlarına iş kurmayı istediklerini belirtmişlerdir. %17,2’si kendi uyruğundaki kişileri tercih ederken, %16,3’ü Türk uyruklu kişileri, %2,8’i diğer yabancı uyruklu kişilerle iş kurmak istediğini beyan etmiştir.

Tablo 4.21 Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete ve Uyruklara Göre Kurmayı İstedikleri İş Kiminle Kurmak İstedikleri

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Tek Başına	46.5	46.5	46.5	56.7	49.2	36.1
Kendi Uyruğundan Olan Kişiler	17.2	18.8	14.1	16.7	21.0	9.8
Türk Uyruklu Kişiler	16.3	19.4	9.9	3.3	12.1	31.1
Diğer Yabancı Uyruklu Kişiler	2.8	2.1	4.2	-	2.4	4.9
Diğer	17.2	13.2	25.4	23.3	15.3	18.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	215	144	71	30	124	61

Tablo 4.21’de görüldüğü üzere, tek başına iş kurma eğilimi kadınlar ve erkekler arasında aynı oranda gerçekleşmektedir [Kadın ve Erkek: %46,5]. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkekler daha yüksek oranda kendi uyruğunda olan kişilerle iş kurmayı tercih etmektedir [Kadın: %14,1; Erkek: %18,8]. Benzer bir şekilde, erkeklerin Türk uyruklu kişilerle iş kurma eğilimi kadınlarınkinden daha yüksektir [Kadın: %9,9; Erkek: %19,4]

Uyruk grupları arasında da beraber iş kurmayı tercih ettikleri gruplar değişmektedir. Örneğin, İran ve Irak uyruklu bireylerle kıyaslandığında, Afganistan uyruklu bireyler daha düşük oranda tek başına veya kendi uyruğunda olan kişilerle iş kurmak istediklerini beyan etmişlerdir. Bu durumun tersi Türk uyruklu kişilerle iş kurma eğiliminde ortaya çıkmaktadır: İran uyruklu bireylerin %3,3’ü ve Irak uyruklu bireylerin

%12'1 Türk uyruklu kişilerle iş kurmayı istediğini belirtirken, Afganistan uyruklu bireyler için bu oran %31,1 olarak gerçekleşmektedir.

Bölüm 5: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Göç ve Yerleştirilme Süreçleri

Saime Özçürümez

Bu bölümde ilk olarak araştırma kapsamında görüşülen 15-64 yaş grubundaki uluslararası koruma başvuru sahiplerinin hangi ülkede doğdukları; Türkiye'ye göç etmeden önce hangi ülkede yaşadıkları, Türkiye'ye ne kadar süre önce göç ettikleri, göç etme nedenleri, Türkiye'ye gelmeden önce maruz kalınan kötü muameleler, Türkiye'ye göç öncesinde çalışma ve sosyal güvenlik durumları, hanenin maddi durumu, göç etmeden Türkiye'de yaşayan akrabalarının bulunup bulunmadığı gibi konular ele alınmaktadır. Bölümün devamında görüşme yapılan uluslararası başvuru sahibi kişilerin Türkiye'ye giriş süreçleri, sığınmak için Türkiye'yi tercih etme nedenleri ve Valilik/Emniyet-İl Göç Müdürlüğü başvuru süreci sunulmaktadır.

5.1. Türkiye'ye Göç Öncesinde Durum

5.1.1. Doğum Yeri

Türkiye'de bulunan ve araştırma kapsamında görüşülen uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi kişilerin yüzde 60,2'si Irak'ta, yüzde 27,1'i Afganistan'da, yüzde 12,2'si İran'da ve yüzde 0,5'i de diğer ülkelerde doğmuştur (Tablo 5.1). Doğum ülkeleri cinsiyete göre değerlendirildiğinde Irak doğumlu kadınların oranının erkeklerden yüksek olduğu, Afganistan doğumlu erkeklerin payının oranının ise kadınlardan daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 5.1. Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete Göre Doğdukları Ülkelerin Yüzde Dağılımı

	TOPLAM	Cinsiyet	
		Erkek	Kadın
Irak	60.2	56.5	63.3
Afganistan	27.1	30.5	24.2
İran	12.2	12.6	11.9
Diğer	0.5	0.5	0.6
Toplam	100.0	100.0	100.0
Sayı	1,877	860	1,017

5.1.2. Türkiye'ye Uluslararası Koruma Amacıyla Gelişten Önce Geçen Süreler

Tablo 5.2'de kişilerin doğdukları ülkeyi sığınmacı olmak/uluslararası koruma aramak amacıyla ilk kez terk edişlerinden itibaren geçen süre cinsiyet ve Türkiye'de hangi uydu kentte yaşadığına göre sunulmaktadır. Türkiye'de uluslararası koruma aramak amacıyla ülkelerini ilk kez terk etmelerinden bu yana geçen süre dikkate alındığında tüm bireylerin yüzde 87,6'sının 1 yıldan fazla bir süre önce ülkelerini terk ettikleri gözlenmiştir. Bu durumdaki kişilerin yüzde 89,5'i İran'dan, yüzde 91,7'si Irak'tan ve yüzde 78,5'i Afganistan'dan ayrılmışlardır. Bu durumdaki kişilerin yüzde 87,1'i erkek ve yüzde 88,2'si kadındır. Bu durumdaki kişilerin en yüksek oranda olduğu kentler sırasıyla yüzde 93,6 ile Konya, yüzde 92,4 ile Adana, yüzde 91,7 ile Sakarya ve yüzde 90,6 ile Samsun'dur.

Tablo 5.2. Cinsiyete, İllere ve Uyuğa Göre Kişilerin Doğdukları Ülkeleri Uluslararası Koruma Aramak Amacıyla İlk Kez Terk Edişlerinden İtibaren Geçen Süre

	TOPLAM	Cinsiyet		İl							Uyruk		
		Erkek	Kadın	Adana	Denizli	Erzurum	Eskişehir	Konya	Sakarya	Samsun	İran	Irak	Afganistan
0-6 ay	7,1	7,9	6,5	3,8	7,5	11,9	9,2	2,7	7,4	5,3	6,7	5,5	10,7
6 aydan fazla-1 yıl	5,2	5,1	5,2	3,8	3,7	11,5	8,1	3,8	0,9	4,2	3,8	2,8	10,7
1 yıldan fazla-2 yıl	25,7	24,0	27,1	33,7	26,1	28,5	18,6	20,2	24,4	37,0	21,2	25,3	28,2
2 yıldan fazla-3 yıl	17,5	17,8	17,3	20,2	12,4	19,4	24,6	18,2	14,2	13,2	13,9	17,9	18,2
3 yıldan fazla-4 yıl	15,6	15,6	15,6	7,7	19,5	9,9	16,2	9,6	21,0	19,2	21,2	17,9	8,6
4 yıldan fazla-5 yıl	17,6	17,7	17,6	26,0	24,9	2,8	16,2	25,7	16,2	17,0	26,9	21,9	4,9
5 yıldan fazla	11,2	12,0	10,6	4,8	5,8	16,2	7,0	19,9	15,9	4,2	6,3	8,7	18,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	860	1.017	104	241	253	370	292	352	265	208	1.137	532

Tablo 5.3'te cinsiyete, illere ve uyuğa göre kişilerin Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları ülkeleri uluslararası koruma amacıyla terk edişlerinden itibaren geçen süre sunulmaktadır. Kişilerin yüzde 87,7'sinin Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları ülkeyi terk edişlerinden bu yana 1 yıldan fazla süre geçtiği tespit edilmiştir. Bu oran İran uyruklularda yüzde 89,4'ü, Irak uyruklularda yüzde 91,7 ve Afgan uyruklularda yüzde 78,5'tir.

Tablo 5.3. Cinsiyete ve Uyuğa Göre Kişilerin Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Ülkeri Uluslararası Koruma Aramak Amacıyla Terk Edişlerinden İtibaren Geçen Süre

	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
0-6 ay	7,1	7,9	6,5	6,7	5,5	10,7
6 aydan fazla-1 yıl	5,2	5,1	5,2	3,8	2,8	10,7
1 yıldan fazla-2 yıl	25,5	23,6	27,0	21,2	25,3	27,4
2 yıldan fazla-3 yıl	17,7	18,1	17,4	13,9	17,9	19,0
3 yıldan fazla-4 yıl	16,5	16,2	16,7	21,6	19,0	9,0
4 yıldan fazla-5 yıl	17,0	17,2	16,8	26,4	21,1	4,5
5 yıldan fazla	11,0	11,9	10,3	6,3	8,4	18,6
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532

5.1.3. Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşanılan Ülke ve Bölge

Türkiye'ye uluslararası koruma amacıyla gelenlerin Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları ülkeler arasında ilk sırada Irak yüzde 54,2 ile bulunmaktadır (Tablo 5.4). Geline ülkeler arasında ikinci sırada yüzde 20,2 ile Afganistan ve yüzde 19 ile İran bulunmaktadır. Türkiye'ye gelmeden önce Irak'ta yaşamış olanların oranının en yüksek olduğu il yüzde 98,1 ile Samsun olarak tespit edilmiştir. Samsun ilini yüzde 96,2 ile Adana ve yüzde 84,9 ile Sakarya izlemektedir. Türkiye'ye gelmeden önce Afganistan'da yaşamış olanlar yüzde 87 ile en yüksek oranda Erzurum'da ve İran'dan gelenler de en yüksek oranda yüzde 79,7 ile Denizli'de bulunmaktadır.

Tablo 5.4. Cinsiyete, İllere ve Uyuğa Göre Kişilerin Sığınmacı Olmak/Uluslararası Koruma Aramak Amacıyla Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Ülke

	TOPLAM	Cinsiyet		İl							Uyruk		
		Erkek	Kadın	Adana	Denizli	Erzurum	Eskişehir	Konya	Sakarya	Samsun	İran	Irak	Afganistan
Irak	54,2	51,0	56,9	96,2	-	-	56,5	51,4	84,9	98,1	-	89,5	-
Afganistan	20,2	21,9	18,9	1,0	19,9	87,0	11,9	22,6	0,3	-	-	0,3	70,9
İran	19,0	21,2	17,1	-	79,7	12,6	17,0	23,6	-	-	100,0	-	27,8
Suriye	5,6	5,1	6,1	2,9	-	-	13,8	0,7	12,8	1,9	-	9,3	-
Diğer	0,9	0,8	1,0	-	0,4	0,4	0,8	1,7	2,0	-	-	0,9	1,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	860	1.017	104	241	253	370	292	352	265	208	1.137	532

Tablo 5.5'te kişilerin sığınmacı olmak/uluslararası koruma aramak amacıyla Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları ülkede hangi ilde ve bölgede yaşadıkları sunulmaktadır. Türkiye'ye sığınmacı olmak/uluslararası koruma aramak amacıyla gelenlerin gelmeden önce bulundukları bölgede yoğunlukla kentsel bölgelerde yaşadıkları gözlenmiştir. Irak'ta yaşamış olanların yüzde 61,4'ü Bağdat, El Ambar, Telafer ve Musul gibi orta ölçekli kentlerden gelmişlerdir. Benzer şekilde İran'dan gelenlerin

yüzde 50'si Tahran, Şiraz ve İsfahan gibi şehirlerden; Afganistan'dan gelenlerin de yüzde 63,9'u Kabil ve Kunduz'dan gelmişlerdir.

Tablo 5.5. Kişilerin Sığınmacı Olmak/Uluslararası Koruma Aramak Amacıyla Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Ülkede Hangi İlde/Bölgede Yaşadıkları

Irak'ta Yaşanılan İl/Bölge	%	İran'da Yaşanılan İl/Bölge	%	Afganistan'da Yaşanılan İl/Bölge	%
Bağdat	21.2	Tahran	26.7	Kabil	44.7
El Ambar	19.6	Şiraz	13.2	Kunduz	19.2
Telafer	10.6	İsfahan	10.1	Mezar-ı Şerif	6.6
Musul	10.0	Kerec	9.8	Baglan	4.7
Kerkük	2.8	Meşhed	5.3	Herat	3.4
Diğer (Irak)	29.6	Diğer (İran)	34.9	Diğer (Afganistan)	20.5
Diğer ülke	6.2	Diğer ülke	0.0	Diğer ülke	0.8
Toplam	100.0	Toplam	100.0	Toplam	100.0
Sayı	1,018	Sayı	356	Sayı	380

5.1.4. Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşanılan Ülkeyi Terk Etme Nedeni

Türkiye'ye gelen kişilerin yaşadıkları ülkelerden sığınmacı olmak/uluslararası koruma aramak amacıyla ayrılımlarının temel nedenlerinin en başında yüzde 67,8 ile savaş veya iç çatışma yer almaktadır (Tablo 5.6). Ayrılma nedenleri arasında ikinci sırada yüzde 8,3 ile dinsel nedenler yer almakta ve onu yüzde 6,6 ile siyasal nedenler takip etmektedir.

Tablo 5.6. Cinsiyete ve Uyuşma Göre Kişilerin Yaşadığı Ülkeden Sığınmacı Olmak/Uluslararası Koruma Aramak Amacıyla Temel Ayrılma Nedeni

	GENEL	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Savaş/İç Çatışma	67,8	64,8	70,3	-	88,5	50,0
Dinsel Nedenler	8,3	9,3	7,4	56,7	3,1	0,4
Siyasal Nedenler	6,6	7,8	5,6	13,0	2,6	12,6
Ülkede Güvenliğin Sağlanamaması	4,4	4,7	4,2	16,3	1,0	7,1
Etnik Nedenler	4,0	3,7	4,3	5,3	0,7	10,7
Ekonomik Nedenler	3,9	5,0	3,0	0,5	2,2	9,0
Sağlık Nedenleri	1,6	1,7	1,5	1,0	1,1	3,0
Eğitim Nedenleri	0,9	1,0	0,7	1,0	0,3	2,1
İkamet Tezkeresinin Uzatılmaması	0,6	0,3	0,9	1,0	0,1	1,7
Savaşa Katılmaya Zorlama	0,1	-	0,1	-	0,1	-
Diğer	1,8	1,6	2,0	5,3	0,4	3,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532

Uyuşma göre ayrılma nedenleri incelendiğinde kişilerin İran'dan ayrılma nedeni yüzde 56,7 ile en çok dinsel nedenlere bağlıyken, Irak (yüzde 88,5) ve Afganistan'da (yüzde 50) savaş veya iç çatışmaya bağlı

gerçekleşmektedir. Bu durum incelendiğinde, ülkelerden ayrılma nedenlerinin ülke içerisinde en çok baskıya neden olan duruma bağlı olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığı zaman Türkiye'ye gelen kişilerin yaşadığı ülkeden ayrılma nedenlerinin temelinde geldikleri ülkede savaş veya iç çatışmanın yaşanıyor olması çıkarımında bulunulabilir.

5.1.5. Türkiye'ye Göç Öncesi Maruz Kalınan Kötü Muameleler

Tablo 5.7, görüşme yapılan kişilerin aile/hane halkı üyelerinden herhangi birisinin Türkiye'ye gelmeden önce tehdit edilme, öldürülme, yaralanma, gözaltına alınma, tutuklanma, kaçırılma, cinsel taciz/tecavüz, aile içi şiddet veya başka bir olaya maruz kalmış olup olmadığını sunmaktadır. Bu tabloya göre sırasıyla kişilerin aile/hane halkı üyelerinin yüzde 57,5'i tehdit edilmiştir, yüzde 28,7'si öldürülmüştür ve yüzde 26,2'si yaralanmıştır. Kişilerin aile/hane halkı üyelerinin Türkiye'ye gelmeden önce yüzde 8,3'ünün aile içi şiddete ve yüzde 10,1'inin cinsel taciz/tecavüze maruz kaldığı görülmektedir.

Türkiye'ye göç etmeden önce en çok İran uyruklu kişilerin tehdit edilme olayı yaşadığı tespit edilmiştir. Tehdit edilme olayları ile karşılaştırıldığında neredeyse yarı yarıya olmasına rağmen Türkiye'ye göç etmeden önce ikinci en sık karşılaşılan olayın öldürülme olduğu gözlemlenmektedir. Öldürülme olayı ile karşı karşıya kalan kişilerin çoğunluğu yüzde 40,8 ile Afgan uyrukludur. Bu bilgiler doğrultusunda, kişilerin aile veya hane halkı üyelerinin yarısından fazlasının tehdit edilme olayı yaşadığı ve bu nedenle, Türkiye'ye göç ettikleri çıkarımında bulunabilir.

Tablo 5.7. Görüşülen Kişilerin Cinsiyet ve Uyruklarına Göre Aile/Hanehalkı Üyelerinden Herhangi Birisinin Türkiye'ye Göç Etmeden Önce Belirtilen Olayları Yaşama Durumu						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Tehdit Edilme	57.5	60.1	55.4	76.9	50.9	64.1
Öldürülme	28.7	30.1	27.5	9.1	26.6	40.8
Yaralanma	26.2	28.8	23.9	28.4	19.8	38.9
Gözaltına Alınma	18.9	20.8	17.3	48.1	17.7	10.2
Tutuklanma	18.6	19.7	17.8	41.8	18.6	9.6
Kaçırılma	14.9	17.2	12.9	9.6	18.4	9.4
Cinsel Taciz/Tecavüz	10.1	11.0	9.3	48.6	1.2	14.1
Aile İçi Şiddet	8.3	8.0	8.6	32.7	2.3	11.7
Başka Bir Olay	1.1	0.8	1.4	1.9	0.6	1.9
Sayı	1,877	860	1,017	208	1,137	532

*Yukarıda belirtilen maddeler bireye soru olarak yöneltilmiş ve bu sorulara "evet" cevabını veren bireylerin oranları tabloda gösterilmiştir.

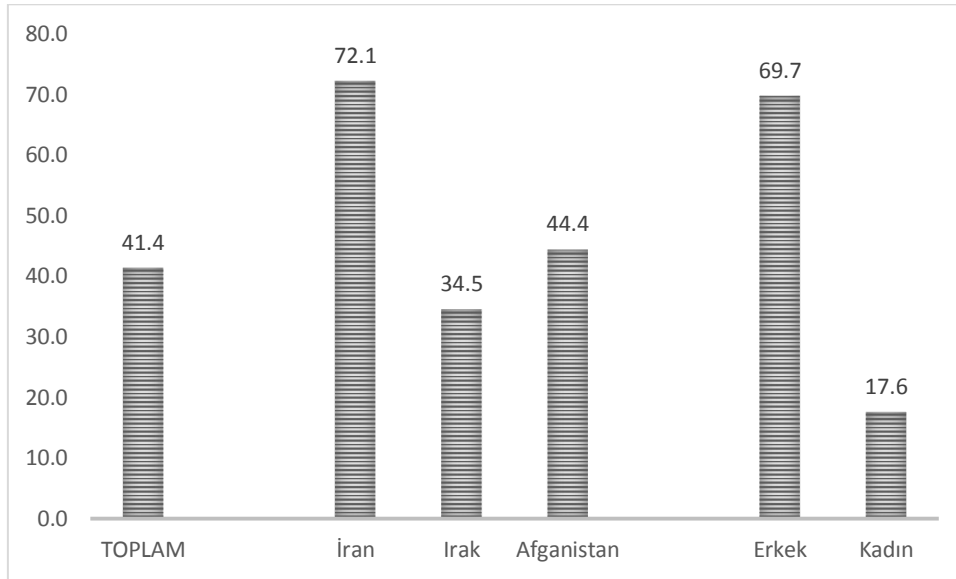
**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

5.1.6. Türkiye'ye Göç Öncesi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Durumu

Türkiye'ye göç etmeden önce kişilerin çalışma ve sosyal güvenlik durumu göz önünde bulundurulduğu zaman Türkiye'ye gelmeden önce çalışan bireylerin oranının yüzde 41,4 ile yarıdan az olduğu

görülmektedir (Şekil 5.1). Bu oran içerisinde yüzde 72,1 ile en çok İran uyruklular çalışma hayatına katılmıştır. İran uyrukluları yüzde 44,4 ile Afgan uyruklular ve yüzde 34,5 ile Irak uyruklular takip etmektedir. Bu yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda İran uyruklu kişilerin yüzde 70'ten fazlasının çalışma hayatına katıldığı gözlemlenmektedir. Buna karşın, Afgan ve Irak uyruklu kişilerin yarısından çoğunun çalışma hayatına katılmamış olduğu tespit edilmektedir.

Şekil 5.1. Türkiye'ye Göç Öncesinde Cevaplayıcıların Çalışma Durumlarının Uyruklara ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

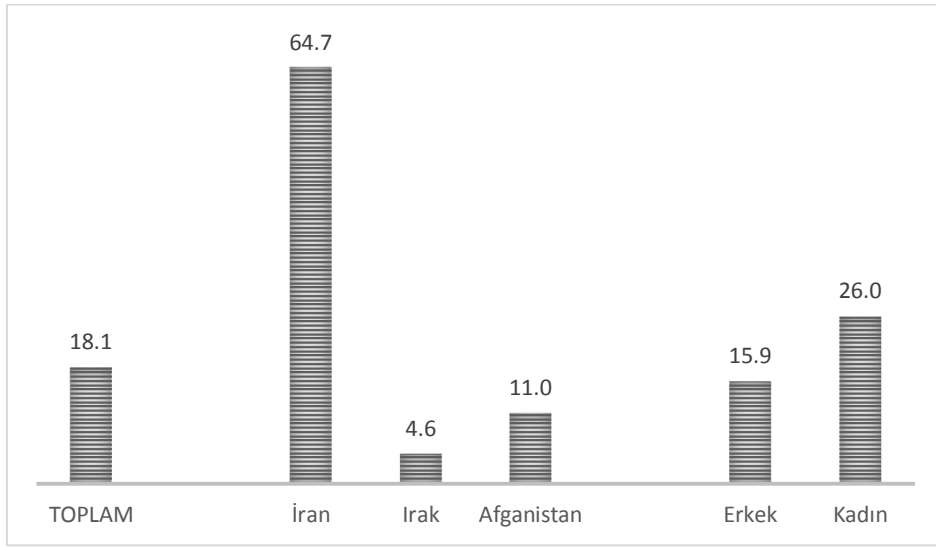
Bireylerin Türkiye'ye gelmeden önce yaptıkları işler incelendiğinde sırasıyla yüzde 20,7'si nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmakta, yüzde 15,2'si hizmet ve satış elemanı olarak çalışmakta ve yüzde 14,8'i profesyonel meslek sahibidir (Tablo 5.8). Profesyonel meslek sahibi olmanın İran uyruklular arasında diğer gruplardan daha yaygın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan kişilerin Afgan uyruklularda yaygın olarak görüldüğü dile getirilebilir. Bu bilgiler doğrultusunda, Türkiye'ye göç etmeden önce Afgan uyruklu kişilerin vasıfsız iş kollarında çalışırken, İran ve Irak uyruklu kişilerin vasıflı iş kollarında daha yoğun çalışmakta olduğu çıkarımında bulunulabilir. Bireylerin Türkiye'ye gelmeden önce çalıştıkları sektörler göz önünde bulundurulduğunda sırasıyla hizmet (yüzde 59,7), sanayi (yüzde 15,4), inşaat (yüzde 14,7) ve tarım (yüzde 10,3) olduğu görülmektedir. Türkiye'ye gelmeden önce bireylerin yüzde 55,9'u ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Bu oran içerisinde Afgan uyruklu kişilerin neredeyse 3'te 2'sinin ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmakta olduğu gözlemlenmektedir. Genel olarak Tablo 5.8 incelendiğinde üç uyuğu da (İran, Irak ve Afgan) mensup olan kişilerin yarısından fazlasının çalışma hayatına katılımının ücretli olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Tablo 5.8. Türkiye'ye Göç Öncesinde Cevaplayıcıların Ne İş Yaptıklarının, Çalıştıkları Sektörlerin ve İşteki Statülerinin Uyruğa ve Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

	TOPLAM	Uyruk			Cinsiyet	
		İran	Irak	Afganistan	Erkek	Kadın
Bireylerin Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaptıkları İş						
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	20.7	8.7	17.9	33.1	21.9	16.8
Hizmet Ve Satış Elemanları	15.2	22.0	15.8	9.7	17.2	8.4
Profesyonel Meslek Mensupları	14.8	30.7	13.0	7.6	12.4	22.9
Nitelikli Tarım, Ormancılık Ve Ürünleri Çalışanları	10.5	1.3	9.4	18.2	11.5	7.3
Yöneticiler	6.2	7.3	7.4	3.4	4.7	11.2
Teknisyenler, Teknikerler Ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	6.0	4.7	7.7	4.2	6.7	3.9
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	5.9	11.3	4.6	4.7	3.8	12.8
Silahlı Kuvvetlerle İlgili Meslekler	5.3	1.3	4.3	9.3	6.2	2.2
Sanatkarlar Ve İlgili İşlerde Çalışanlar	5.3	10.0	4.3	3.8	5.0	6.1
Tesis Ve Makine Operatörleri Ve Montajcılar	3.2	0.7	4.3	3.0	4.0	0.6
Bilmiyor	6.9	2.0	11.2	3.0	6.7	7.8
Bireylerin Türkiye'ye Gelmeden Önce Çalışılan Sektör						
Hizmet	59.6	70.7	64.0	45.3	54.6	76.5
Sanayi	15.4	17.3	18.1	9.7	17.7	7.8
İnşaat	14.7	11.3	9.9	24.6	17.2	6.1
Tarım	10.3	0.7	7.9	20.3	10.5	9.5
Bireylerin Türkiye'ye Gelmeden Önce Çalışılan Sektör						
Ücretli, Maaşlı Veya Yevmiyeli	55.9	59.3	51.5	60.9	54.3	60.9
Kendi Hesabına	34.2	31.3	35.7	33.6	35.3	30.7
İşveren	9.0	9.3	11.2	5.1	9.7	6.7
Ücretsiz Aile İşçisi	0.9	-	1.5	0.4	0.7	1.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	778	150	392	236	599	179

Türkiye'ye gelmeden önce çalıştıkları işlerde sosyal güvenlik kurumuna bağlı olan bireylerin oranı yüzde 18,1'dir (Şekil 5.2). Bu oran içerisinde İran uyrukluların yüzde 64,7'si sosyal güvence sahibiyken, Irak uyruklu kişilerin sadece yüzde 4,6'sı sosyal güvenceye sahiptir.

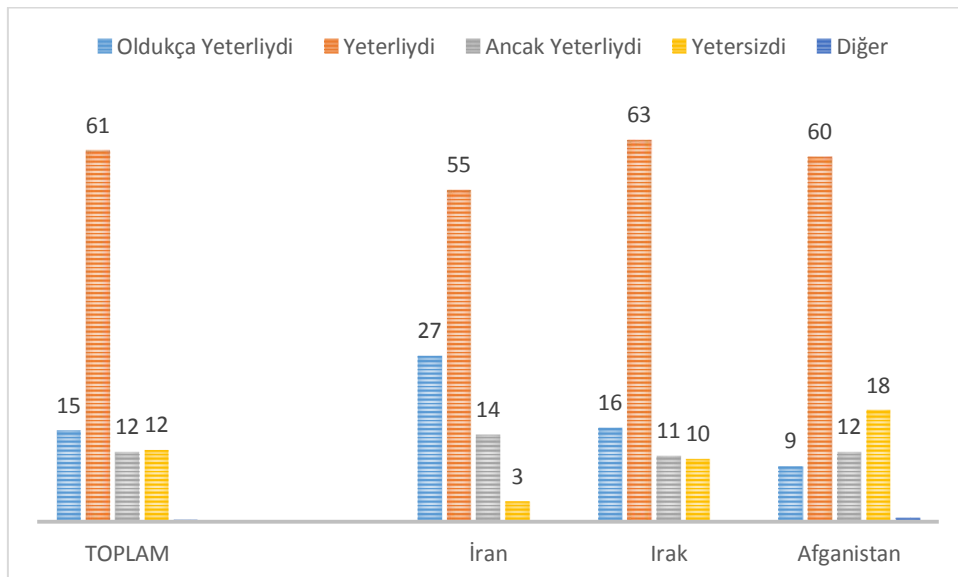
Şekil 5.2. Türkiye'ye Gelmeden Önce Çalıştıkları İşte Sosyal Güvenlik Kurumuna Bağlı Olan Bireylerin Oranı

5.1.7. Türkiye'ye Göç Öncesi Hanenin Maddi Durumu

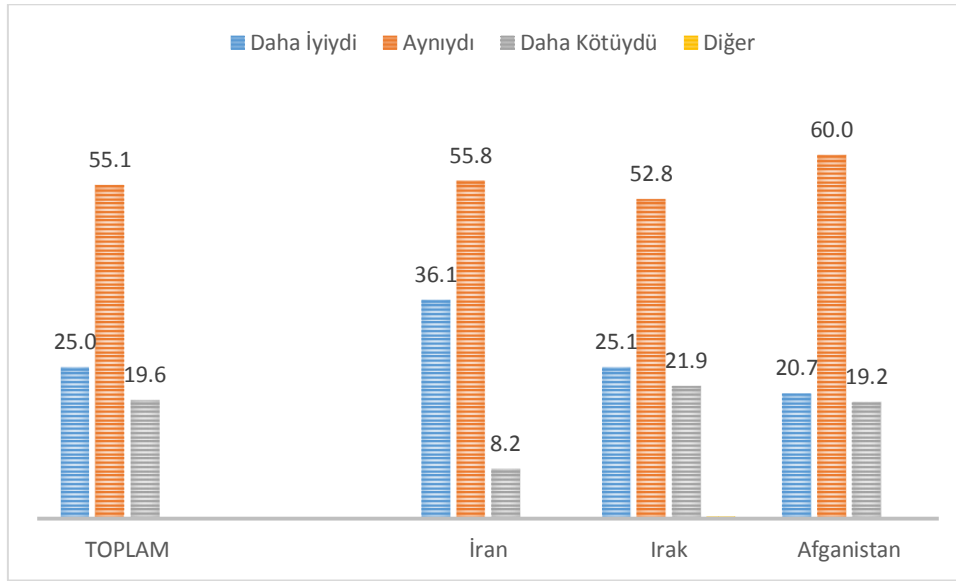
Türkiye'ye göç etmeden önce temel ihtiyaçların karşılanması açısından hanenin maddi durumu göz önünde bulundurulduğunda, kişilerin toplamda yüzde 76,4'ünün hane durumlarını temel ihtiyaçları karşılama konusunda oldukça yeterli ve yeterli bulduklarını dile getirdikleri gözlemlenmektedir (Şekil 5.3). Uyruklara göre kişilerin hane durumunun temel ihtiyaçlarını karşılamada yeterli bulması incelendiğinde İran (yüzde 82,2), Irak (yüzde 78,6) ve Afgan (yüzde 69,5) uyruklu kişilerin yeterli buldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu durum neticesinde kişilerin Türkiye'ye göç etmeden önce kendi hanelerinin temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerine dair ifadeleri olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 5.3. Uyruğa Göre Görüşülen Kişilerin Türkiye'ye Göç Öncesinde Yaşadıkları Hanenin Durumunun Temel İhtiyaçların Karşılanması İçin Yeterli Olma Durumu

Şekil 5.4. kişilerin Türkiye'ye göç etmeden önce yaşadıkları hanelerin maddi durumunun çevredeki diğer hanelere göre durumunu göstermektedir. Bu bağlamda, kişilerin yüzde 55,1'i diğer hanelere karşılaştırıldığında kendi hanelerinin maddi durumunun çevredeki diğer hanelere benzer olduğunu ve yüzde 25'i de daha iyi olduğunu dile getirmiştir. Bu veriler ışığında kişilerin yüzde 80'den fazlasının Türkiye'ye göç öncesinde yaşadıkları hane konusunda izlenimlerinin yeterli olduğu çıkarımı yapılabilir.

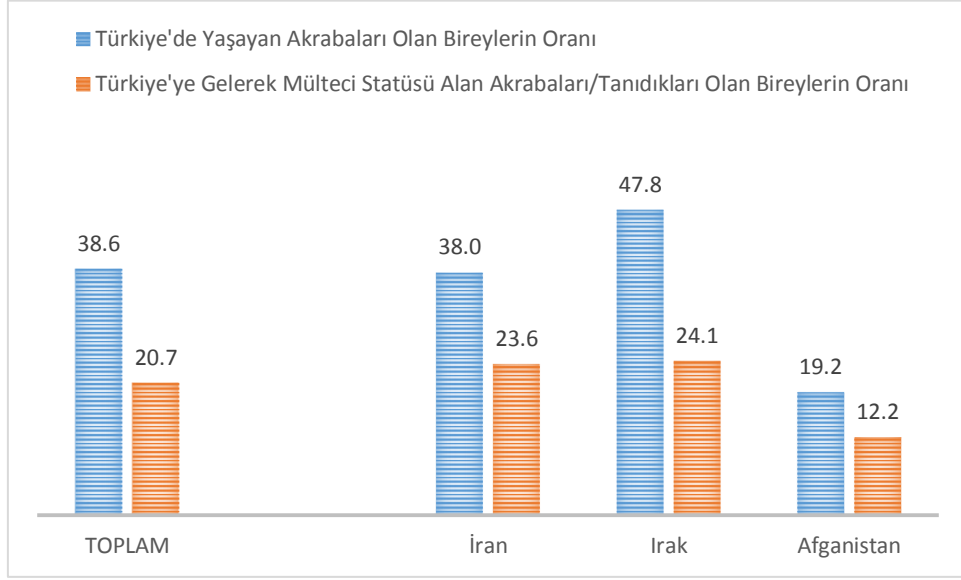
Şekil 5.4. Uyuğa Göre Görüşülen Kişilerin Türkiye'ye Göç Öncesinde Yaşadıkları Hanenin Maddi Durumunun Çevredeki Diğer Hanelere Göre Durumu

5.1.8. Türkiye'ye Göç Öncesi Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvuru Sürecine İlişkin Sahip Olunan Bilgiler

Şekil 5.5. Türkiye'ye göç eden kişilerin göç etmeden önce Türkiye'de yaşayan akrabalarının olma durumu veya Türkiye'ye gelerek statü alan akrabaların/tanıdıkların olma durumunu göstermektedir. Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de yaşayan akrabaları olan bireylerin oranı yüzde 38,6'yken, Türkiye'ye gelerek mülteci statüsü alan akrabaları/tanıdıkları olan bireylerin oranı yüzde 20,7'dir. Uyuğa göre yüzde 47,8 ile en çok Irak uyruklu bireylerin Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de yaşayan akrabalarının olduğu ve yüzde 24,1 ile yine en çok Irak uyruklu bireylerin Türkiye'ye gelerek mülteci statüsü alan akrabaları/tanıdıkları olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 5.5. Uyuğu göre Türkiye'ye G Etmeden nce Türkiye'de Yaşayan Akrabaların Olma Durumu, Türkiye'ye Gelerek Statü Alan Akrabaların/Tanıdıkların Olma Durumu

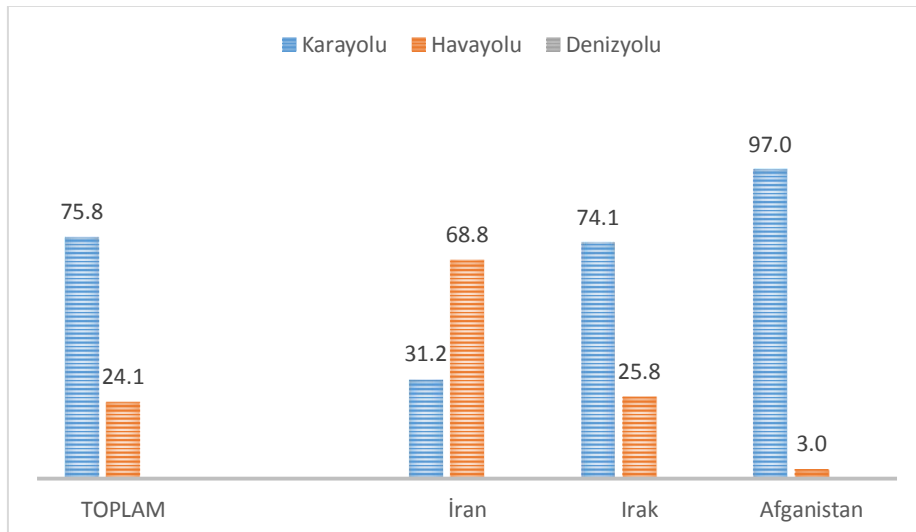

5.2. Türkiye'ye G ve Yerleştirilme Süreci

5.2.1. Türkiye'ye Giriş Süreci

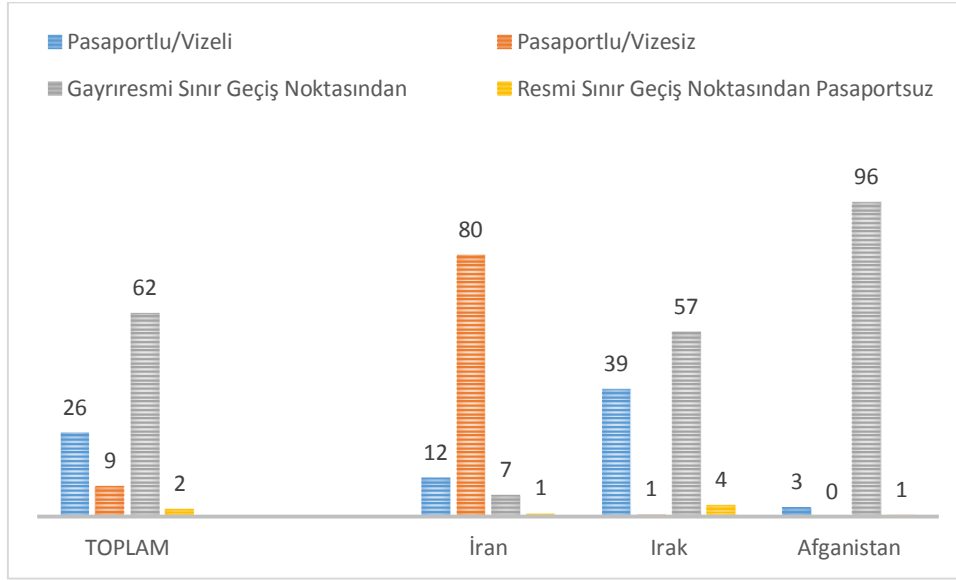
Türkiye'ye giriş süreci göz önünde bulunduurulduğu zaman kişilerin Türkiye'ye giriş sürecinde en çok karayolunu (yüzde 75,8) tercih ettikleri görülmektedir. Karayollarını takiben yüzde 24,1 ile havayolu ile giriş yapılmaktadır (Şekil 5.6). Türkiye'ye giriş biçimleri kişilerin uyrukları bakımından incelendiğinde özellikle Afgan uyrukluların neredeyse tamamının (yüzde 97) karayollarını tercih ettiği söylenbilir. Bunlara karşılık, denizyolu (yüzde 0,1) Türkiye'ye giriş biçimleri arasında en az tercih edilendir ve sadece Irak uyruklu kişiler (yüzde 0,2) bu yolu tercih etmektedirler.

Şekil 5.6. Uyuğu Göre Türkiye'ye Giriş Biçimi

Şekil 5.7'ye göre kişilerin Türkiye'ye giriş yapma biçimleri incelendiğinde yüzde 62,4 oranla girişlerin en fazla gayri resmi sınır geçiş noktasından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu giriş biçimini en çok kullananların yüzde 96,4 ile Afgan uyruklular olduğu, ikinci sırada yüzde 56,7 ile Irak uyrukluların yer aldığı tespit edilmiştir. Bu verilerin yanında Irak uyrukluların girişlerini yüzde 39,4 oranında pasaportlu/vizeli yaptıkları tespit edilmiştir. İran uyruklular pasaportlu/vizesiz olarak yüzde 80,3 oranında giriş yapmışlardır. Bu veriler ışığında gayri resmi sınır geçiş noktasından en çok Afgan uyrukluların geçtiği gözlenmiştir.

Şekil 5.7. Uyuğa Göre Türkiye'ye Nasıl Giriş Yaptıkları

5.2.2. Sığınmak için Türkiye'yi Tercih Etme Nedeni

Tablo 5.9, uyuğa göre kişilerin Türkiye'yi tercih etmelerinin en temel nedenlerini göstermektedir. En temel nedenlerden ilki yüzde 22,2 oranıyla Türkiye'nin sığınmacının kendi ülkesine yakın olması olarak gösterilmiştir. Bunu takiben sırasıyla Türkiye'nin kendi ülkelerine göre daha güvenilir olması yüzde 21,8 oranla ve genel şartların daha iyi olması yüzde 15,9 oranla bu kişilerin Türkiye'ye sığınmayı tercih etme nedenlerinin başında yer almaktadır. Diğer tercihler arasında ise ulaşım kolaylığı (yüzde 9,9), BMMYK'nın bulunması (yüzde 9,2), başka ülkelere gitmenin kolay olması (yüzde 6,9), ailesinin veya aile üyelerinin Türkiye'de bulunması (yüzde 4,6), dini sebeplerin düşünülmesi (yüzde 3,3), arkadaşların veya tanıdıklarının Türkiye'de olması (yüzde 2,7) ve son olarak diğer nedenler (yüzde 3,5) yer almaktadır.

Tablo 5.9. Uyuğa Göre Kişilerin Sığınmak için Türkiye'yi Tercih Etmelerinin En Temel Nedeni

	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Yakın Olması	22,2	33,2	20,1	22,2
Daha Güvenilir Olduğu İçin	21,8	1,0	28,1	16,5
Şartların Daha İyi Olması	15,9	0,5	12,9	28,4
Ulaşım Kolaylığı	9,9	23,1	9,3	6,0
BMMYK'nın Bulunması	9,2	14,9	4,7	16,7
Başka Ükelere Gitmenin Kolay Olması	6,9	1,0	10,4	1,7
Ailesinin/Aile Üyelerinin Burada Olması	4,6	13,5	4,0	2,4
Dini Sebepler Yüzünden	3,3	6,2	2,9	3,0
Arkadaşların/Tanıdıkların Burada Olması	2,7	3,8	3,0	1,5
Diğer	3,5	2,9	4,6	1,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	208	1.137	532

Tablo 5.10, uyuğa göre Türkiye'ye giriş yapılan yılları göstermektedir. 2014 yılından itibaren girişlerin genelde arttığı ancak artışların yıldan yıla inişli ve çıkışlı devam ettiği gözlemlenmektedir. En fazla giriş yüzde 27,9 ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. 2017 yılında en çok giriş yüzde 33,1 ile Afgan uyruklular tarafından yapılmıştır. Yıllara ve uyruklara göre girişlerde artmalar ve azalmalar olmuştur. 2014 yılında yüzde 26,4 İran uyruklu giriş yaparken yüzde 4,1 oranında Afgan uyruklu kişi giriş yapmıştır. Afgan uyrukluların girişlerinin oranı 2016 yılından itibaren yüzde 18,8, yüzde 33,1 ve yüzde 27,1 olarak artış göstermiştir. Bu veriler ışığında hem yıllara göre hem de uyruklara göre giriş yapılmasıyla ilgili oranlarda farklar olduğu çıkarımı yapılabilir.

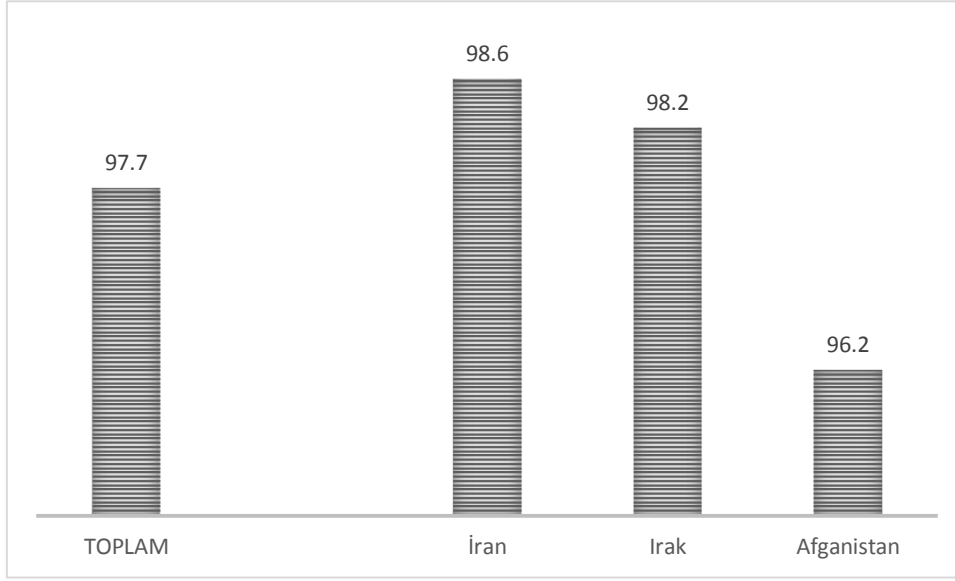
Tablo 5.10. Uyuğa Göre Türkiye'ye Hangi Yıl Giriş Yapıldığı

	GENEL	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
2012 ve öncesi	3,8	0,5	2,3	7,8
2013	2,5	3,8	3,2	0,4
2014	15,7	26,4	19,1	4,1
2015	17,3	21,2	20,6	8,8
2016	15,3	13,9	13,9	18,8
2017	27,9	17,3	27,4	33,1
2018	17,7	16,8	13,5	27,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	1.877	208	1.137	532

5.2.3. Valilik/İl Emniyet-İl Göç Müdürlüğü'ne Başvuru Süreci

Türkiye'ye göç eden kişilerin Valilik veya İl Emniyet ve İl Göç Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınma oranı yüzde 97,7 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.8). Valilik veya İl Emniyet ve İl Göç Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmamış kişilerin yüzde 61,4'ü bu birimlere başvuruda bulunmaktadır. Uyuğa göre kayıt altına alınma oranlarına bakıldığı zaman görüşme yapılanların tamamına yakının (İran uyrukluların yüzde 98,6'sı, Irak uyrukluların yüzde 98,2'si ve Afgan uyrukluların yüzde 96,2'sinin) kayıt altına alındığı görülmektedir.

Şekil 5.8. Uyuğa Göre Valilik / İl Emniyet – İl Göç Müdürlüğü'nde Kayıt Altına Alınma Durumu

Bölüm 6: Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Yaşam Koşulları ve Gelecek Planları

Sema Buz

Bu bölümde, araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin yaşam koşulları ve gelecek planlarına yer verilmekte, gerekli durumlarda uyruk ve cinsiyet temelli analizler yapılmaktadır. Yaşam koşullarıyla ilgili olarak uluslararası koruma başvuru ya da statü sahibi bireylerin sağlık durumları, yaşadıkları uydu kentlerden memnun olup olmadıkları, devam ettikleri kurslara ilişkin bilgiler, yaşamak istedikleri iller ve bunları seçme nedenleri, komşular ve diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleriyle sosyal ilişkileri, T.C. vatandaşı biri ile evli olma durumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Çocuklarıyla ilgili olarak Türkiye’de yeni çocukları olup olmadığı, 5-15 yaşları arasında sahip oldukları çocuk sayıları ve cinsiyetleri, çocukların okula devam durumlarına ilişkin veriler yer almaktadır. Gelecek planlarıyla ilgili olarak ise uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin uyruklara göre gelecek planları, Türkiye’de kalma nedenleri, ülkesine geri dönmek istemeyen kişilerin hangi koşullar sağlanırsa dönebileceklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

6.1. Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Yaşam Koşulları

6.1.1. Sağlık Durumu, Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma ve Sağlık Hizmetlerinden Memnuniyet

Tablo 6.1.’e göre araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin sağlık sorunu yaşama ya da bir engele sahip olma oranı %36,8 olarak ortaya çıkmaktadır. Cinsiyete göre sağlık sorunu yaşayanların dağılımlarına bakıldığında erkek ve kadınların benzer oranlarda sağlık sorununa sahip olduğu görülmektedir. Uyruğa göre sağlık sorunu yaşama durumu incelendiğinde Afganistan uyrukluların oranının (%46,1) Irak (%34,2) ve İran (%27,1) uyruklulara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6.1. Cinsiyete ve Uyruğa Göre Cevaplayıcıların Sağlık Durumu

	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Bireylerin Sağlık Sorunu Yaşama ya da Bir Engele Sahip Olma Oranı	36,8	37,2	36,5	27,1	34,2	46,1
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532

Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanma ve memnun kalma oranlarının genel olarak yüksek olduğu, cinsiyete göre bakıldığında ise (Tablo 6.2), kadınların (%72,7) erkeklerden (%61,3) daha fazla oranda sağlık hizmetlerinden faydalandığı görülmektedir. Uyruklara göre sağlık hizmetlerinden faydalanma durumuna bakıldığında ise İran uyrukluların (%80,3) Afganistan (%75,2) ve Irak (%61,5) uyruklulardan önde olduğu görülmektedir. Alınan sağlık hizmetlerinden memnun kalma oranları kadınlarda %87,4, erkeklerde ise %88,8 oranında olup, oranlar birbirine yakın görünmektedir. Uyruklara göre sağlık hizmetlerinden en çok memnun olma oranları Irak uyruklularda %93,1, Afganistan uyruklularda %90,2’dir. Sağlık hizmetlerinden memnuniyet duymada %61,1 ile en düşük memnuniyet ifade edenler İran uyruklulardır.

Tablo 6.2. Cinsiyete ve Uyruğa Göre Cevaplayıcıların Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumları ve Aldıkları Hizmetten Memnun Kalma Durumları						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Oranı	67,4	61,3	72,7	80,3	61,5	75,2
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532
Alınan Hizmetten Memnun Kalma Oranı	88,0	88,8	87,4	61,1	93,1	90,2
Sayı	1.266	527	739	167	699	400

6.1.2. Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı ve Nüfusa Kayıt Durumları

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin Türkiye’de doğan çocuk sayısı 3302’dir (Tablo 6.3). Uyruklara göre Türkiye’de çocuğu doğanların oranlarına bakıldığında Irak uyrukluların 2002 çocuk sayısı ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu Afganistan uyruklular (896) ve İran uyruklular (404) takip etmektedir. Türkiye’de doğan 3302 çocuğun 551’inin Valilik/Yabancılar Şubesi/İl Göç İdaresi’ne bildirim yapılmıştır. Bildirim yapanların uyruklara göre dağılımı incelendiğinde en çok Iraklıların bildirim yaptığı (334 çocuk), bunu Afganistan uyrukluların izlediği (205 çocuk), en az ise İran uyrukluların (12 çocuk) bildirim yaptığı görülmektedir. Nüfusa kaydedilen çocuk sayıları açısından bakıldığında Irak (336) ve Afganistan (203) uyrukluların nüfusa kayıt oranlarının daha fazla olduğu ve İranlıların (12) en az kayıt yaptırdıkları görülmektedir.

Tablo 6.3. Uyuğa Göre Cevaplayıcıların Türkiye’de Kaç Çocuklarının Olduğu ve Bu Çocukların Kaçının Valilik/Yabancılar Şubesi/İl Göç İdaresi’ne Bildiriminin Yapıldığı, Nüfus Kayıt Edildiği

	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Bireyin Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı	3.302	404	2.002	896
Sayı	1.877	208	1.137	532
Valilik/Yabancılar Şubesi/İl Göç İdaresi’ne Bildirimi Yapılan Çocuk Sayısı	551	12	334	205
Sayı*	452	12	272	168
Nüfusa Kayıt Edilen Çocuk Sayısı	551	12	336	203
Sayı*	452	12	272	168

* Çocuğu Türkiye’de doğan bireylere sorulmuştur.

6.1.3. Beş-On Üç Yaş Grubundaki Çocukların Okula Devam Durumları ve Okulda Yaşadıkları Sorunlar

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin 5-15 yaşları arasında kız ve erkek çocuğu sayılarına bakıldığında 1262 kız çocuğu, 1077 erkek çocuğu olduğu görülmektedir (Tablo 6.4). Uyruklara göre kız-erkek çocuğu dağılımına bakıldığında hem kız hem de erkek çocukların sayısal olarak Irak uyruklularında en yüksek oranda olduğu (kız çocuk 722, erkek çocuk 682), bunu Afganistan uyrukluların izlediği (kız çocuk 487, erkek çocuk 336) görülmektedir. Kız ve erkek çocuk oranları açısından bakıldığında İran uyrukluların diğer uyruklulara göre en az çocuğa sahip olduğu (kız çocuk 53, erkek çocuk 59) görülmektedir.

Tablo 6.4. Cevaplayıcıların 5-15 Yaşındaki Çocuklarının Uyruklara Göre Dağılımı

5-15 Yaş Aralığında	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Kız Çocuk Sayısı	1.262	53	722	487
Erkek Çocuk Sayısı	1.077	59	682	336
Sayı	708	44	391	273

* 5-15 yaş aralığında çocuğu olan bireylere sorulmuştur.

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin 5-15 yaş aralığındaki erkek çocuklarının okula devam oranları %90,9, kız çocuklarınıninki ise %87,2’dir (Tablo 6.5). Uyruklara göre incelendiğinde İran uyrukluların kız ve erkek çocuklarının okula devam oranı %100 olup, en yüksek oran İranlılara aittir, bunu Afganistan uyruklular (erkek çocuk için %95,5, kız çocuk için %90,6) takip

etmektedir. Okula devam oranları diğer uyruklulara göre en düşük olan grup Irak uyruklular (erkek çocuk için %88,3, kız çocuk için %85,1)'dir.

Tablo 6.5. Uyuğa Göre 5-15 Yaşında Erkek ve Kız Çocukların Okula Devam Oranları				
	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Erkek Çocukların Okula Devam Etme Oranı	90,9	100,0	88,3	95,5
Sayı	1.077	59	682	336
Kız Çocukların Okula Devam Etme Oranı	87,2	100,0	85,1	90,6
Sayı	1.262	53	722	487

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin 5-15 yaşındaki çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının en fazla Türk okullarında karşılandığı (%95,3) görülmektedir (Tablo 6.6). Belediye veya sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmuş merkezlerde eğitime devam edenlerin oranı %1,5, Türk okulunda misafir olarak devam edenlerin oranı %0,7 olarak bulunmuştur. Bu oranlara uyruklar açısından bakıldığında Afganistan uyrukluların çocuklarının %98,1'inin, Irak uyrukluların %94,1'inin ve İran uyrukluların %90,9'unun eğitimlerine Türk okullarında devam ettiği görülmektedir.

Tablo 6.6. Uyuğa Göre Cevaplayıcıların 5-15 Yaşındaki Çocukların Eğitim İhtiyaçlarının Nerede Karşılandığı				
	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Türk Okulunda (Resmi)	95,3	90,9	94,1	98,1
Belediye Veya Stk'Lar Tarafından Oluşturulmuş Merkezlerde	1,5	1,5	1,5	1,5
Türk Okulunda (Misafir Öğrenci Olarak)	0,7	4,5	0,5	-
Diğer	2,5	3,0	3,8	0,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	726	66	393	267

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin 5-15 yaşında okula devam eden çocukları içinde sorunla karşılaşanların ifade ettiği en temel sorun %42,4 ile dil güçlüğü nedeniyle dersleri anlayamama olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 6.7). Ayrımcılıkla karşılaşma (%25,1) okulda en çok karşılaşılan ikinci sorun olarak belirtilmiştir. Kültürel farklılıklar yüzünden yaşanan sorunlar ve Türkiye'deki eğitim sisteminin ve seviyesinin geline ülkeden farklı olmasının yarattığı sorunlar eşit oranlardadır (%19,7). Arkadaş edinme konusunda güçlük yaşayanların oranı %18,2'dir. Uyruklar açısından bakıldığında İran uyruklu çocuklar okula devam oranları en yüksek grup olduğundan, her beş sorun grubunda da en fazla sorun olduğunu ifade edenler olmuştur (sırasıyla %57,6, %71,2, %51,5,

%43,9 ve %53). Irak uyruklu katılımcıların çocuklarının okulda en fazla dil güçlüğü ile dersleri anlayamama (%47,1) ve en az Türkiye'deki eğitim sistemi ve seviyesinin geldiği ülkeden farklı olmasından kaynaklı sorunla (%14,5) karşılaştığı görülmektedir. Afganistan uyruklu katılımcıların çocuklarının okulda en çok karşılaştığı sorun dil güçlüğü nedeni ile dersleri anlayamama (%31,8) ve en az karşılaştığı sorun %13,9 ile arkadaş edinme güçlüğü olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla üç uyruk açısından da okula devam eden çocukların yaşadıkları en temel sorun dil yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır ve dil güçlüğü'nün giderilmesine yönelik desteklerin arttırılması gerekmektedir.

Tablo 6.7. Uyruğa Göre 5-15 Yaşında Okula Devam Eden Çocukların Okulda Yaşadıkları Sorunlar

	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Dil güçlüğü nedeni ile dersleri anlayamama	42,4	57,6	47,1	31,8
Ayrımcılıkla karşılaşma	25,1	71,2	24,4	14,6
Kültürel farklılıklar yüzünden sorunlar yaşama	19,7	51,5	16,3	16,9
Türkiye'deki eğitim sisteminin seviyesinin ve sisteminin geldiği ülkeden farklı olması	19,7	43,9	14,5	21,3
Arkadaş edinme güçlüğü	18,2	53	15,3	13,9
Sayı	726	66	393	267

*Yukarıda belirtilen maddeler bireye soru olarak yöneltilmiş ve bu sorulara "evet" cevabını veren bireylerin oranları tabloda gösterilmiştir.

**Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin okula devam etmeyen 5-15 yaşındaki çocuklarının okula devam etmeme nedenleri içinde dil engeli en büyük orana sahiptir (Tablo 6.8). Çocukların %47'si dil engeli nedeniyle okula devam etmemektedir. Okula kayıt yaptıramama nedeniyle okula devam edemeyenlerin oranı %30,3'tür. Eğitim olanakları hakkında bilgi eksikliği nedeniyle okula devam etmeme oranı %14,6 olarak ortaya çıkmıştır. Geçici bir süre Türkiye'de olduğu için çocukları eğitim olanağından yararlanamayan ve okula devam etmeyenlerin oranı %7,1'dir.

Tablo 6.8. Okula Devam Etmeyen 5-15 Yaşındaki Çocukların Okula Devam Edememe Nedenleri

Okula Devam Etmeme Nedenleri	%
Dil Engeli	47,0
Okula Kayıt Yaptıramadığımız İçin	30,3
Eğitim Olanakları Hakkında Bilgimiz Yok	14,6
Geçici Bir Süre Burada Olduğumuz İçin	7,1
Diğer	1,0
Toplam	100,0
Sayı	198

6.1.4. Halk Eğitim Merkezlerinin/Belediyelerin Kurslarına Katılım Durumu, Hangi Kurslara Katıldığı ve Kurslar Hakkındaki Görüşler

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin kurslara katılım oranı oldukça düşüktür (%7,7). Kadınların %9,4'ü, erkeklerin ise %5,7'si halk eğitim merkezleri veya belediyelerin kurslarına katılmaktadır (Tablo 6.9). Uyruklar açısından bakıldığında İran uyruklular halk eğitim merkezleri veya belediyelerin kurslarına en çok katılanlardır (%14,9). Bunu Afganistan uyruklular (%7,1) ve Irak uyruklular (%6,7) takip etmektedir.

Tablo 6.9. Cinsiyete ve Uyuğa Göre Cevaplayıcıların Halk Eğitim Merkezleri/Belediyelerin Kurslarına Katılma Durumu						
	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Halk Eğitim Merkezleri/Belediyelerin Kurslarına Katılma Oranı	7,7	5,7	9,4	14,9	6,7	7,1
Sayı	1.877	860	1.017	208	1.137	532

Aynı anda birden fazla kursa devam ettiğini ifade eden bireylerin en fazla katılım gösterdikleri kurs türü %94,5 ile Türkçe okuma-yazma kursudur (Tablo 6.10). Diğer kurslar ise %6,2 ile Kuran-ı Kerim, kuaförlük (%3,4), bıçkı ve dikiş-nakış (%2,1), bilgisayar (%1,4) ve el sanatları (%0,7) olarak belirtilmiştir. Türkçe okuma-yazma kursuna devam edenlerin %98'i erkek, %92,9'u kadındır. Uyruklar açısından Afganistan uyrukluların %94,7'si, Irak uyrukluların %94,7'si ve İran uyrukluların %93,5'i Türkçe okuma-yazma kursuna devam etmektedir. Kuaförlük kursuna sadece kadın katılımcılar devam etmektedir ve Irak uyruklu kadınlar bu kursta en yüksek orana sahiptir (%5,3). Bilgisayar kursuna kadınların %1'i, erkeklerin ise %2'si devam etmektedir. Bu kursta sadece Irak uyruklu katılımcılar bulunmaktadır.

Tablo 6.10. Cinsiyete ve Uyuğa Göre Cevaplayıcıların Halk Eğitim Merkezleri/Belediyelerin Hangi Kurslara Katıldıkları						
Katılım Sağlanan Kurs	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Türkçe Okuma-Yazma	94,5	98	92,7	93,5	94,7	94,7
Kuran-ı Kerim	6,2	2,0	8,3	-	7,9	7,9
Kuaförlük	3,4	-	5,2	3,2	5,3	-
Bıçkı Ve Dikiş-Nakış	2,1	2,0	2,1	-	1,3	5,3
Bilgisayar	1,4	2,0	1,0	-	2,6	-
El Sanatları	0,7	2,0	-	-	1,3	-
Sayı	146	49	97	31	77	38

*Bu soruya birden fazla cevap verilebildiğinden yüzde toplam değeri %100 ve üzerinde çıkabilmektedir.

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerden belediye ve halk eğitim merkezlerinin kurslarına katılanların bu kurslara ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında %58,9'unun

kursları faydalı, %10, 3'ünün çok faydalı bulduğu görülmektedir (Tablo 6.11). Oransal olarak bakıldığında kursları faydalı bulanların %60'ın üstüne çıktığı görülmektedir. Kursların faydasını normal bulanların oranı %22,6 iken faydasız bulanların oranı %8,2 olarak ortaya çıkmaktadır. Kursların çok faydasız olduğunu düşünen hiç bir birey olmamıştır. Kursları faydalı bulmaya ilişkin değerlendirmeler cinsiyete göre irdelendiğinde; kursları çok faydalı ve normal faydada bulanlarda kadınların, faydalı ve faydasız olarak değerlendirenlerde ise erkeklerin oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kursları faydalı bulmaya ilişkin görüşler uyruklara göre değerlendirildiğinde; en çok Irak uyrukluların çok faydalı bulduğu (Irak uyruklular %15,6, Afganistan uyruklular %7,9), İran uyrukluların ise çok faydalı bulanlar kategorisinde hiç yer almadığı görülmektedir. Kursları faydalı bulanlar içinde en yüksek oran Afganistan uyruklulara, kursların normal faydada olduğunu ifade edenler içinde en yüksek oran İran uyruklulara, kursların faydasız olduğunu düşünenler içinde en yüksek oran Irak uyruklulara aittir.

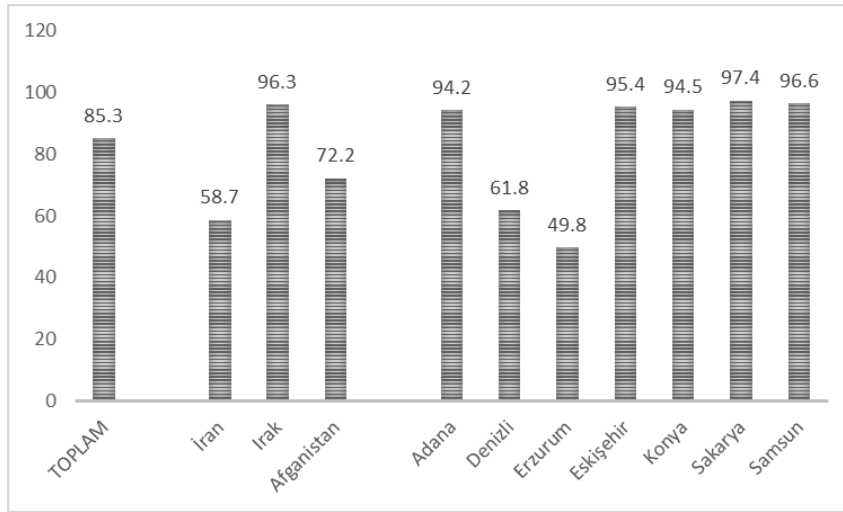
Tablo 6.11. Cinsiyete ve Uyruğa Göre Cevaplayıcıların Halk Eğitim Merkezleri/Belediyelerinde Katıldıkları Kurslar Hakkındaki Görüşleri

Kurs Hakkındaki Görüşler	TOPLAM	Cinsiyet		Uyruk		
		Erkek	Kadın	İran	Irak	Afganistan
Çok Faydalı	10,3	6,1	12,4	-	15,6	7,9
Faydalı	58,9	63,3	56,7	51,6	55,8	71,1
Normal	22,6	18,4	24,7	41,9	18,2	15,8
Faydasız	8,2	12,2	6,2	6,5	10,4	5,3
Çok Faydasız	0,0	-	-	-	-	-
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	146	49	97	31	77	38

6.1.5. Yaşanılan Uydu Kentlerden Memnuniyet, Hangi İlde Yaşamak İstendiği ve Sosyal İlişkiler

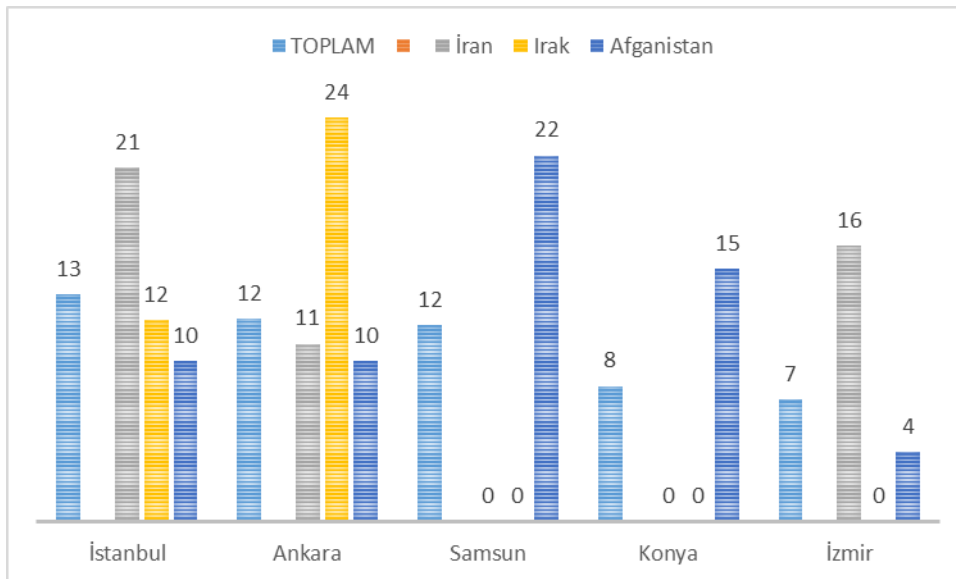
Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin %85,3'ü yaşadıkları uydu kentten memnun olduklarını belirtmektedir (Şekil 6.1). Uyruklara göre yaşanılan kentten memnun olma durumu incelendiğinde en çok Irak uyrukluların kentlerinden memnun olduğu görülmektedir (%96,3). Bunu Afganistan (%72,2) ve İran uyruklular (%58,7) takip etmektedir. Genel olarak bakıldığında katılımcıların her üç uyrukta da yarısından fazlasının yaşadıkları uydu kentlerden memnun oldukları görülmektedir. Katılımcıların yaşadıkları uydu kentler Adana, Denizli, Erzurum, Eskişehir, Konya, Sakarya ve Samsun olup yaşamaktan en çok memnun olunan kent Sakarya olarak ifade edilmiştir (%97,4). Bunu yine oldukça yüksek oranlarda takip eden kentler sırasıyla Samsun (%96,6), Eskişehir (%95,4), Konya (%94,5), Adana (%94,2) ve Denizli(%61,8)'dir. Yaşamaktan en az memnuniyet duyulan kent %61,8 oranı ile Erzurum olarak ifade edilmiştir.

Şekil 6.1. Uyuğa ve Yaşanılan İle Göre Görüşülen Kişilerin Yaşadıkları Uydu Kentten Memnun Olma Durumu

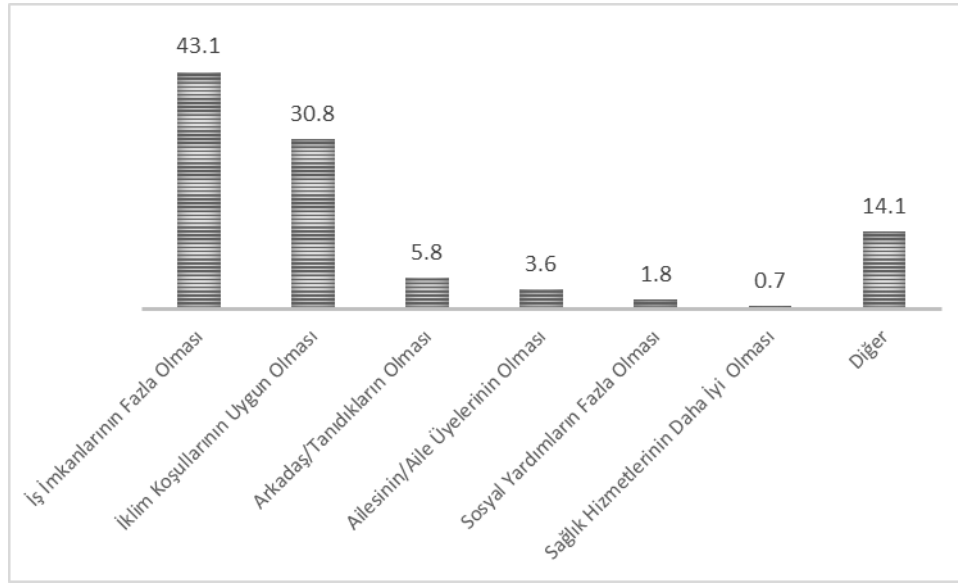
Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin en çok yaşamak istedikleri iller sıralamasında ilk beşte bulunan iller İstanbul (%13,4), Ankara (%12), Samsun (%11,6), Konya (%8) ve İzmir (%7,2)'dir (Şekil 6.2). Kendi yaşadığı uydu kent dışında bir il tercihi sorulan bireylerin %17,4'ü diğer illerle ilgili bilgisi olmadığını belirtmiştir. İstanbul'da yaşamak isteyenler içinde en yüksek oran İran uyruklulara aittir (%20,9). İstanbul'da yaşamak istediğini beyan edenler içinde Irak uyruklular %11,9, Afganistan uyruklular ise %9,5 oranındadır. Ankara'da yaşamak istediğini beyan edenler içinde Irak uyruklular ilk sırada gelmektedir (%23,8). Samsun ve Konya'da yaşamak istediğini beyan edenler sadece Afganistan uyruklular olup, İran ve Irak uyruklular bu illeri yaşamak için tercih etmemektedir. İzmir'i yaşamak için tercih ettiğini belirtenler içinde İranlılar en yüksek orandadır (%16,3), bunu Afganistan uyruklular takip etmektedir (%14,1).

Şekil 6.2. Uyuğa Göre Görüşülen Kişilerin Hangi İlde Yaşamak İstedikleri

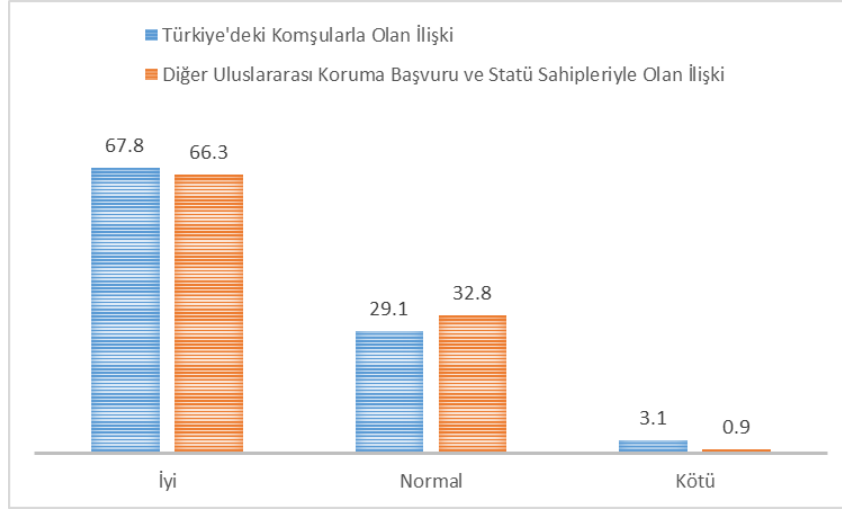
Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin yaşadıkları uydu kentin dışında başka bir ili tercih etmelerinin temel nedeni %43,1 ile iş imkanlarının fazlalığı olarak ifade edilmiş olup bunu iklim koşullarının uygunluğu (%30,8) takip etmektedir (Şekil 6.3). Arkadaş, tanıdık, aile ve aile üyelerinin olması diğer bir tercih nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Oransal olarak düşük olmasına karşın sosyal yardımların daha fazla olması ve sağlık hizmetlerinin daha iyi olması da katılımcıların yaşadıkları uydu kent dışında bir kenti tercih etmelerinde etkilidir.

Şekil 6.3. Görüşülen Kişilerin Yaşadıkları Uydu Kentin Dışında Başka Bir İli Tercih Etmelerinin Temel Nedenleri

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireyler Türkiye'deki komşularla olan ilişkilerini büyük oranda iyi olarak nitelendirmektedir (%67,8) (Şekil 6.4). Komşularla ilişkilerini normal olarak nitelendirenlerin oranı %29,1 olup, kötü olarak niteleyenler çok azdır (%3,1). Veriler, genel olarak komşularla ilişkilerin iyi olduğunu göstermektedir. Benzer oranlar diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleriyle olan ilişkiler açısından da söz konusudur (İyi %66,3, normal %32,8, kötü %0,9). Veriler katılımcıların hem komşuları hem de diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleriyle iyi ilişkileri olduğunu göstermektedir.

Şekil 6.4. Cevaplayıcıların Türkiye’deki Komşularla ve Diğer Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahipleriyle İlişkileri

Uyruklulara göre Türkiye’deki komşularla ilişkiler incelendiğinde iyi olarak ifade edenler içinde Afganistan uyrukluların en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir (%81,2) (Tablo 6.12). Bunu Irak (%67,6) ve İran (%34,6) uyruklular izlemektedir. Komşularla ilişkilerini kötü olarak niteleyenler içinde İran uyruklular daha yüksek orandadır (%19,2). Komşularla ilişkilerin iyi olarak nitelendirildiği iller incelendiğinde en yüksek oran %90,4 ile Adana olarak ortaya çıkmaktadır. Bunu Erzurum (%80,6) ve Samsun (%79,6) izlemektedir. Komşularla ilişkilerin normal olarak ifade edildiği illerde ise %44,9 ile Konya ilk sırada gelmekte, onu %43,6 ile Denizli izlemektedir.

Diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi kişilerle ilişkilere uyruklar açısından bakıldığında iyi olarak niteleyenler içinde Afganistan uyrukluların %77,3 ile en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleriyle ilişkilerini normal olarak niteleyenler içinde İran uyruklular en yüksek orana sahiptir (%69,2). Kötü olarak niteleyenlerin oranı çok düşüktür ve en yüksek oran yine İran uyruklulara aittir (%3,4). Diğer uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi kişilerle ilişkilere katılımcıların yaşadıkları uydu kentler açısından bakıldığında iyi ilişkilerde Adana %89,4 ile sırada yer almakta, bunu %81,1 ile Samsun ve %77,9 ile Erzurum takip etmektedir. İlişkileri normal olarak niteleyenler içinde %67,6 ile Denizli ilk sırada yer almaktadır. İlişkileri kötü olarak niteleyenler oransal olarak en düşük yüzdeye sahip olup, Adana ve Konya’da ilişkileri kötü olarak niteleyen hiç kimse bulunmamaktadır ve Denizli %3,3 ile en yüksek kötü ilişkilerin olduğu kent olarak ifade edilmiştir.

Tablo 6.12 Uyuğa ve İllere Göre Cevaplayıcıların Türkiye’deki Komşularla ve Diğer Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahipleriyle İlişkileri

Türkiye'deki Komşularla Olan İlişki	Uyruk			İl						
	İran	Irak	Afganistan	Adana	Denizli	Erzurum	Eskişehir	Konya	Sakarya	Samsun
İyi	34.6	67.6	81.2	90.4	38.6	80.6	69.7	55.1	71.6	79.6
Normal	46.2	31.8	16.7	9.6	43.6	17.8	27.8	44.9	28.1	20.0
Kötü	19.2	0.6	2.1	-	17.8	1.6	2.4	-	0.3	0.4
Diğer Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahipleriyle Olan İlişki										
İyi	27.4	68.3	77.3	89.4	29.0	77.9	72.4	57.2	66.8	81.1
Normal	69.2	31.5	21.4	10.6	67.6	20.6	27.0	42.8	33.0	18.5
Kötü	3.4	0.2	1.3	-	3.3	1.6	0.5	-	0.3	0.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Sayı	208	1,137	532	104	241	253	370	292	352	265

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin T.C. vatandaşı olan bir kişiyle evlenme oranı oldukça düşük olup %1,7’dir (Tablo 6.13). Uyruklar açısından bakıldığında İran (%1,9), Irak (%1,8) ve Afganistan (%1,1) uyrukluların yaklaşık olarak aynı oranlarda evlendiği görülmektedir. T.C. vatandaşı ile evli olan kişinin referans kişiye yakınlığına bakıldığında %35,5’nin kız kardeşinin, %12,9’nun kızının, %6,5’inin referans kişi ve %45,2’sinin ise diğer (kuzen, eşinin kardeşi, yeğen vb.) olduğu görülmektedir. Uyruklara göre incelendiğinde Afganistan uyrukluların %50’sinin kız kardeşi, Irak uyrukluların %19’unun kızı, Irak uyrukluların %9,5’inin kendisi ve İran uyrukluların %75’inin diğer (kuzen, eşinin kardeşi, yeğen vb.) aile üyelerinin T.C. vatandaşlarıyla evlenme oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6.13. Uyuğa Göre Cevaplayıcıların Kendilerinin Veya Aile Üyelerinden Birisinin T.C. Vatandaşı Birisi İle Evlenme Durumu

	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
T.C. Vatandaşı olan bir kişiyle evlenme oranı	1,7	1,9	1,8	1,1
Sayı	1.877	208	1.137	532
T.C. Vatandaşı ile evli olan kişinin referans kişiye yakınlığı				
	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Kız kardeşi	35,5	25,0	33,3	50,0
Kızı	12,9	-	19,0	-
Referans kişi	6,5	-	9,5	-
Diğer**	45,2	75,0	38,1	50,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Sayı	31	4	21	6

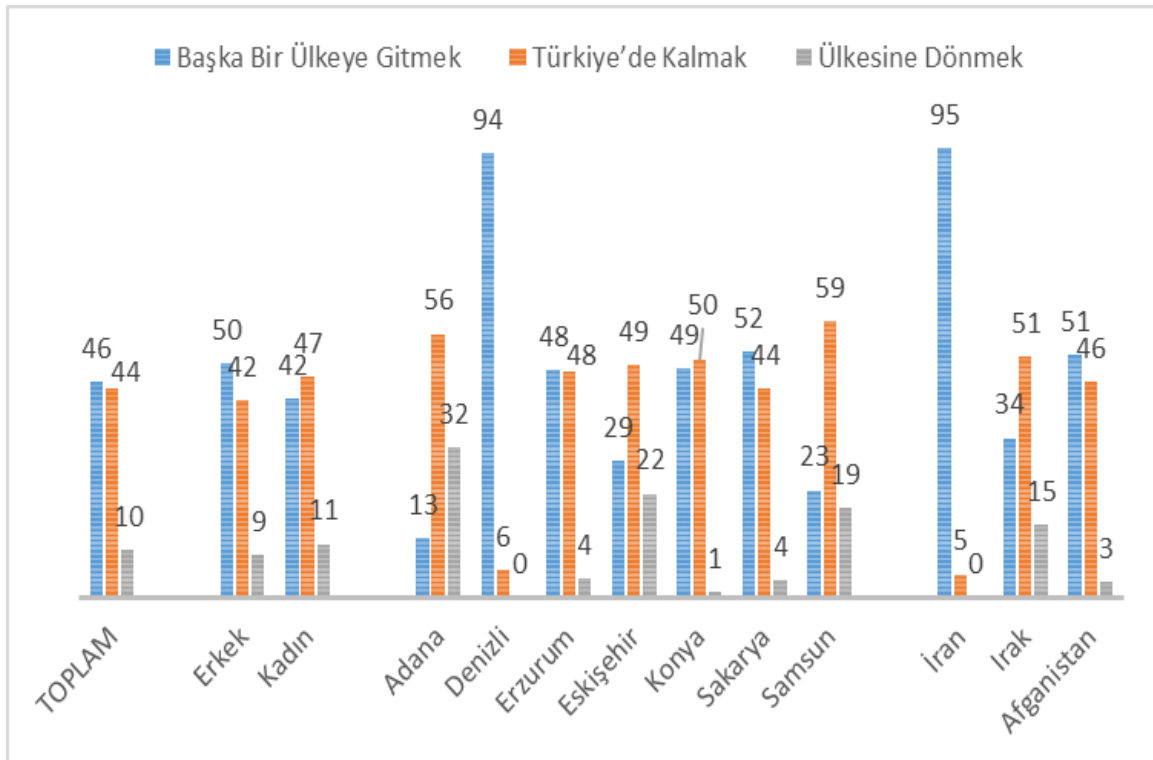
*Baz değeri 30'un altında olan değerlerin istatistiksel olarak anlamlılığı yoktur.

** Diğer: Kuzen, Eşinin Kardeşi, Yeğen vb.

6.2. Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Bireylerin Gelecek Planları

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin gelecek planlarında başka bir ülkeye gitmek, Türkiye’de kalmak ve ülkesine dönmek seçenekleri değerlendirildiğinde en çok başka bir ülkeye gitmek (%45,5) ve Türkiye’de kalmak (%44,4) seçeneklerinin ön plana çıktığı ve oransal olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir (Şekil 6.5). En az tercih edilen plan %10,1 ile ülkesine dönmek olarak ifade edilmiştir. Cinsiyete göre incelendiğinde erkeklerin oransal olarak başka bir ülkeye gitmeyi kadınlardan daha fazla planladığı, kadınların erkeklerden daha fazla Türkiye’de kalmak ya da ülkelerine dönmek istedikleri görülmektedir. Uyruklar açısından bakıldığında başka bir ülkeye gitmeyi düşünenler içinde İran uyrukluların, Türkiye’de kalma ve ülkesine dönmeyi planlayanlar içinde en çok Iraklıların olduğu görülmektedir. İller açısından bakıldığında başka bir ülkeye gitmeyi düşünenler içinde en çok Denizli’de ikamet edenler, Türkiye’de kalmak isteyenler içinde en çok Samsun’da ikamet edenler ve ülkesine dönmeyi düşünenlerin en çok Adana’da ikamet edenler olduğu görülmektedir.

Şekil 6.5. Cevaplayıcıların Kişilerin Cinsiyete, İllere ve Uyruğa Göre Geleceğe İlişkin Planlarının Yüzde Dağılımı

Araştırmada yer alan uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi bireylerin Türkiye’de kalma nedenlerine bakıldığında %51,4 ile burada mutlu olduğu için kaldığını belirtenler en yüksek orana sahiptir (Tablo 6.14). Bunu %39,1 ile ailesi burada olduğu için Türkiye’de kalanlar izlemektedir. Yabancılar ayırmacılık yapılmadığı (%19,9), kültürel ve sosyal bağlar (%19,8) ve çocukları okula gittiği

için kalmayı tercih edenlerin oranları (%19,4) birbirine yakın görünmektedir. Görüşülen kişilerin Türkiye’de kalma nedenlerine ilişkin cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların erkeklere göre Türkiye’de mutlu olduğu için daha fazla kaldığı görülmektedir (kadınlar %54,7, erkekler %46,9). Ailesi burada olduğu, yabancılara ayrımcılık yapılmadığı, kültürel ve sosyal bağları olduğu ve çocukları olduğu için kaldığını beyan edenler içinde kadınlar ve erkekler oransal olarak yaklaşık aynıdır. Güvenlik nedeniyle kalanlar arasında kadınların oranı erkeklerden yüksek iken (kadınlar %14,3, erkekler %9,8) işi olduğu için kalanlar arasında ise erkeklerin oranı daha yüksektir (erkekler %12,3, kadınlar %2,7).

Tablo 6.14. Görüşülen Kişilerin Türkiye’de Kalma Nedenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

	TOPLAM	Cinsiyet	
		Erkek	Kadın
Burada mutlu	51,4	46,9	54,7
Ailesi burada	39,1	41,1	37,7
Yabancılara ayrımcılık yapılmıyor	19,9	23,2	17,5
Kültürel ve sosyal bağlar	19,8	21,2	18,7
Çocukları okula gidiyor	19,4	17,3	21,1
Güvenlik	12,4	9,8	14,3
Burada işi var	6,8	12,3	2,7
Diğer	5,0	5,3	4,8
Sayı	833	358	475

Ülkesine geri dönmek istemeyen kişiler içinde ülkesinde iş kurması için nakdi yardım yapılırsa dönebileceklerini ifade edenler en yüksek orandadır (Tablo 6.15). Bunu ülkesinde iş kurması için mesleki bir eğitim verilirse ve ülkesine dönmesi için ulaşım masrafları karşılanırsa dönebileceğini ifade edenler takip etmektedir. Uyruklar açısından bakıldığında ülkesinde iş kurması için nakdi yardım yapılırsa, mesleki bir eğitim verilirse ve ülkesine dönmesi için ulaşım masrafları karşılanırsa dönebileceğini ifade edenler içinde Iraklılar ilk sırada gelmektedir. Dolayısıyla çeşitli koşullar karşılandığında ülkesine geri dönmeyi en çok Irak uyrukluların düşündüğü görülmektedir.

Tablo 6.15. Ülkesine Geri Dönmek İstemeyen Kişilerin Hangi Koşullar Sağlanırsa Dönebileceklerinin Yüzde Dağılımı

	TOPLAM	Uyruk		
		İran	Irak	Afganistan
Ülkesinde iş kurması için nakdi yardım yapılırsa	2,6	-	3,9	1,2
Ülkesinde iş kurması için mesleki bir eğitim verilirse	1,3	-	2,1	0,4
Ülkesine dönmesi için ulaşım masrafları karşılanırsa	0,9	0,5	1,5	0,2
Sayı	1.687	208	964	515

Bölüm 7. Sonuç ve Politika Önerileri

Mehmet Ali Eryurt, Sema Buz, Ali BERKER, Saime ÖZÇÜRÜMEZ, İlhan Can ÖZEN

Bu bölümde Türkiye’deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sosyo-ekonomik durumlarını, işgücü profillerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ‘Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvuru ve Statü Sahibi Yabancıların Sosyo-Ekonomik Durumu Araştırması’ndan elde edilen ve bundan önceki bölümlerde sunulan bulgular değerlendirilecek ve bazı politika önerileri geliştirilecektir.

Araştırma kapsamında görüşülen uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi kişiler oldukça genç bir yaş yapısına sahiptir. Hanehalkı nüfusunun yüzde 42’si (0-14 yaş) yaş grubunda; yüzde 56’sı işgücü piyasası açısından önemli olan çalışma çağında (15-64 yaş), yüzde 2’si ise 65 yaş üzerindedir. Genç bağımlılık oranı, bir başka ifade ile çalışma çağındaki 100 kişi başına düşen genç nüfus oranı oldukça yüksek seviyededir (yüzde 75). Bu oran, Türkiye’deki genç bağımlılık oranının (yüzde 34) iki katından daha fazladır. Doğurganlık seviyesinin yüksek olduğu Afganistan ve Irak uyruklularda 15 yaş altı nüfusun payı, İran uyruklularda göre çok daha yüksektir. Araştırma nüfusunun ortalama yaşı 21.9 olarak bulunmuştur. Yaş ortalaması Afganistan uyruklularda 19.8 ile en düşük seviyede iken, İran uyruklularda 29.4 ile en yüksek seviyededir. Irak uyruklularda da ortalama yaş 22.1’dir. 2018 ADNKS sonuçlarına göre Türkiye’nin yaş ortalamasının 32 olduğu düşünüldüğünde uluslararası koruma kapsamındaki göçmenlerin, özellikle Afganistan ve Irak uyrukluların ne kadar genç bir yaş yapısına sahip oldukları daha iyi anlaşılacaktır. Araştırmanın nüfusunun cinsiyet dağılımı incelendiğinde, erkek ve kadın oranının yaklaşık olarak aynı seviyede olduğu görülmektedir, Afganistan uyruklularda erkeklerin payı biraz daha yüksek iken diğer uyruklularda yaklaşık aynı seviyededir.

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi nüfusun yaşadığı hanelerin ortalama hanehalkı büyüklüğü 6.4 kişidir. 2018 yılındaki Türkiye’nin ortalama hanehalkı büyüklüğü (3.4 kişi) ile karşılaştırıldığında araştırma nüfusunun ne kadar kalabalık hanelerde yaşadıkları daha net anlaşılacaktır. Özellikle Irak ve Afganistan uyruklular oldukça kalabalık hanelerde yaşamaktadırlar. Hanehalkı kompozisyonları incelendiğinde hanehalkı üyelerinin büyük çoğunlukla hanehalkı sorumlusu, eşi ve çocuklarından oluştuğu, anne-baba ve kayınpeder-kayınvalide gibi yaşlı üyelerin ise çok az hanede bulunduğu görülmüştür. Bu durum göç sürecine yaşlı bireylerin daha az dahil oldukları, göçün ailelerin dağılmasına sebep olduğu şeklinde yorumlanabilir. On iki yaş üzeri hanehalkı nüfusunun medeni durumları incelendiğinde yüzde 55’inin halen evli, yüzde 39’unun bekar, yüzde 6’sının ise eşinin vefat ettiği veya boşanmış oldukları görülmüştür. Eşi vefat etmiş olanların oranının erkeklerde yüzde 1’in altında iken kadınlarda yüzde 8 seviyesinde olması bu kadınların ülkelerinde savaş, iç çatışma sürecinde veya göç

sürecinde eşlerini kaybettiklerini ve travma yaşayarak Türkiye'ye geldiklerine işaret etmektedir. Psiko-sosyal destek ihtiyacı bu grup açısından çok daha büyük önem arz etmektedir.

Araştırma nüfusunun eğitim durumları incelendiğinde 5 yaş ve üzerindeki hanehalkı nüfusunun yüzde 70'inin okuryazar olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda yüzde 67'ye, Afganistan uyruklularda ise yüzde 59'a düşmektedir. Okula gitmiş ve eğitim almış olanların en son gittikleri okullara bakıldığında eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğu, yüzde 52'sinin ilkokula, yüzde 19'unun ortaokul veya liseye, yüzde 9'unun ise üniversiteye gittikleri görülmektedir. İran uyruklular en eğitilmiş grup olarak ön plana çıkmaktadır. İran uyrukluların yüzde 95'i okur-yazar iken ve yaklaşık olarak her dört kişiden birisi üniversiteye gitmiştir. Yaş gruplarına göre okula devam durumlarının, okullaşma oranlarının incelenmesi ilkokul çağında yüzde 94 olan okullaşma oranının, ortaokul-lise çağında yüzde 55'e, üniversite çağında ise yüzde 12'ye düştüğünü göstermiştir. Araştırmada yaşadıkları hanede 5-15 yaşlarında çocuk olduğunu belirten bireylere bu çocukların okula gidip gitmedikleri sorulmuştur. Erkek çocukların yüzde 90.9'unun, kız çocuklarının ise yüzde 87.2'si okula devam etmektedir. Okula devam eden çocukların en çok yaşadıkları sorunlar dil güçlüğü nedeni ile dersleri anlayamama (yüzde 42.4), ayrımcılıklar karşılaşma (yüzde 25.1), kültürel farklılıklar (yüzde 19.7) ve Türkiye'deki eğitim sisteminin seviyesinin ve sisteminin geldiği ülkeden farklı olmasıdır (yüzde 19.7). Okula devam edemeyen çocukların devam edememe nedenleri arasında da ilk sırada dil engeli gelmektedir (yüzde 47), onu okula kayıt yaptıramama (yüzde 30.3) ve eğitim olanakları hakkında bilgi sahibi olmama (yüzde 14.6) izlemektedir. Çocukların eğitim sistemine dahil olmalarını engelleyen ve okulda en çok yaşanan sorun olarak dil engeli ön plana çıkmaktadır. Çocukların Türkçe yeterliliği kazanmaları konusunda desteklerin artması, çocukların eğitim sistemine dahil olmadan önce veya dahil olduktan sonra okula paralel olarak yoğun Türkçe kurslarına katılmaları gerekli görünmektedir. Dil konusunda yetkinleşen çocukların eğitime erişimleri kolaylaşacak, okul başarıları artacaktır. Ayrımcılığa uğrayan çocuklar için akran zorbalığını önlemeye dönük okul temelli psikososyal destek çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yaşam koşulları, sosyo-ekonomik durumu hakkında fikir verecek önemli konulardan birisi yaşanan konutun özellikleridir. Araştırma nüfusunun yüzde 82'si apartman dairesinde, yüzde 11'i müstakil evde, yüzde 9'u ise altyapı sorunlarının gündeme gelebileceği köy evlerinde ve gecekondularda yaşamaktadır. Konutların yüzde 7'si ortak kullanılmakta, aynı konutta birden fazla aile yaşamaktadır. Konutların yüzde 20'sinde ayrı mutfak, yüzde 11'inde ayrı banyo, yüzde 6'sında elektrik bulunmamaktadır. Yaşanılan konuttaki hijyen koşulları açısından önemli bir gösterge olan yatak odası başına düşen kişi sayısı 2.7 kişidir. Araştırma kapsamında görüşülen hanelerin yüzde 92'sinde cep telefonu, yüzde 86'sında

buzdolabı, yüzde 76'sında televizyon, yüzde 72'sinde çamaşır makinesi bulunmaktadır. Hanehalklarının temel dayanıklı tüketim mallarına sahip olma düzeyleri Türkiye ortalamasının altındadır.

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yaşadıkları hanelerin sosyo-ekonomik durumları açısından en açıklayıcı bilgilerden birisi aylık hanehalkı gelirleridir. Hanelerin yüzde 24'üne 750 TL'den az, yüzde 41'ine 750-1500 TL aralığında, yüzde 29'una 1500-2500 TL aralığında gelir girmektedir. Hanelerin sadece yüzde 6'sının gelirinin 2500 TL üstünde olduğu beyan edilmiştir. Bu rakamlar, hanelerin pek çoğuna asgari ücretin oldukça altında bir gelir girdiğini göstermektedir. Aylık hanehalkı geliri Afganistan uyruklu hanelerde en düşük seviyededir. Hanelerin ekonomik sıkıntı içerisinde olduklarını, gelirlerinin yeterli olmadığını gösteren bir diğer bulgu da son 12 ayda her 10 haneden 8'inin fatura harcamaları, kira ödemeleri, gıda masrafları gibi harcamaları karşılamakta zorlandıklarını beyan etmeleridir. Hanelerin yüzde 56'sı maddi durumlarının temel ihtiyaçların karşılanması açısından yetersiz olduğunu, yüzde 35'i ancak yeterli olduğunu beyan ederken, sadece yüzde 9'u yeterli veya oldukça yeterli olarak beyan etmiştir. Hanelerin "görelî yoksulluk" düzeylerini ölçmek amacıyla hanelerin maddi durumlarının çevredeki diğer hanelere göre nasıl olduğu sorulmuştur. Hanelerin yaklaşık yarısı maddi durumlarının diğer hanelere göre daha kötü olduğunu, yüzde 40'ı aynı olduğunu, yüzde 11'i daha iyi olduğunu beyan etmiştir. Uyruk bazında Afganistan uyrukluların, İran uyruklulara göre daha yüksek oranda durumlarını etraflarındaki hanelerden daha iyi olarak beyan etmeleri, Afganistan uyrukluların daha yoksul bir çevrede yaşadıklarına ve mutlak yoksullukları İran uyruklulara göre daha çok olmasına rağmen görelî yoksulluklarının daha az olduğuna işaret etmektedir.

Uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin acil ihtiyaçlarının karşılanması açısından sosyal yardımlar çok önemlidir. Araştırma kapsamında görüşülen hanelerin yüzde 58'i sosyal yardım almıştır. Afganistan ve Irak uyruklu kişilerin yaşadığı haneler sosyal yardımlardan daha çok faydalanırken, İran uyrukluların yaşadığı haneler sosyal yardımlardan daha düşük oranda faydalanmaktadır. Sosyal yardımların kaynağına bakıldığında sosyal yardım alan hanehalklarının büyük çoğunluğunun (yüzde 79) Dünya Gıda Programı ve Kızılay'dan, dörtte birinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Belediyeler gibi kamu kurumlarından yardım aldığı görülmektedir. Sosyal yardım türleri arasında en ön planda gelen nakdi yardımdır, onu yakacak yardımı ve gıda yardımı takip etmektedir. Araştırma bulguları, uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yaşadıkların hanelerin büyük çoğunluğu ekonomik darboğaz içerisinde olmasına rağmen ancak 10 hanenin 6'sının sosyal yardımlardan yararlandığını ortaya koymuştur. Sosyal destek programlarının geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yanı sıra tüm göçmenleri içerecek şekilde geliştirilmesi, belli kriterlere göre ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesi, mevcut sosyal yardım imkanları hakkında göçmenlerin bilgilendirilmeleri ve sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonun geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Kısa süreli, anlık ihtiyaçları

karşılayan sosyal yardımların yanısıra, göçmenlerin uyumunu, istihdama katılımını, bağımsızlaşmalarını amaçlayan sosyal yardım planlaması daha büyük fayda sağlayacaktır. Sosyal Yardım Programından yararlanan yabancıların işgücüne geçişlerinin sağlanması, bireylerin insani yardıma bağımlılığını asgariye indirmek amacıyla istihdama katılım yönünde stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen hanehalkı üyelerinin yüzde 65'i Irak'ta, yüzde 21'i Afganistan'da, yüzde 7'si İran'da, yüzde 6'sı ise Türkiye'de doğmuştur. İran ve Irak uyruklular çok büyük oranda kendi ülkelerinde doğarken, Afganistan uyrukluların yüzde 9'u İran'da doğmuştur. Benzer şekilde uyruklulara göre Türkiye'ye gelmeden önce yaşanan ülkelere bakıldığında İran uyrukluların tamamının, Irak uyrukluların yüzde 95'inin, Afganistan uyrukluların ise yüzde 72'sinin kendi ülkelerinden geldikleri, yüzde 26'sının Türkiye'ye gelmeden önce İran'da yaşadıkları görülmüştür. Uluslararası koruma değerlendirme ve üçüncü ülkeye yerleştirme süreçlerinin uzaması nedeniyle Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yüzde 83'ünün bir yıldan uzun süredir, yüzde 55'inin iki yıldan uzun süredir, yüzde 10'unun ise 6 yıldan uzun süredir Türkiye'de yaşadıkları görülmüştür. Bu veriyi gözönünde bulundurarak, uluslararası koruma yönetişimi açısından, uluslararası koruma kapsamında Türkiye bulunan göçmenlerin Türkiye'de bulundukları süre içinde kayıt altında olmaları ve insan onuruna yakışan, kamu sağlığı, kamu düzeni ve kamu güvenliğini destekleyen uygulamalarla kalışlarını sürdürmelerinin önemi netleşmektedir. Bu bağlamda özellikle eğitim, sağlık, barınma ve çalışma hayatına katılma konularında çalışan kamu kurum ve kuruluşlarına, sivil toplum kuruluşlarına, uluslararası kuruluşlara büyük sorumluluk düşmektedir.

Türkiye'ye göç nedenleri değerlendirildiğinde en önde gelen göç nedeni yüzde 77 ile savaş veya iç çatışmadır. Irak ve Afganistan uyruklularda savaş/iç çatışma en önemli göç nedeni olarak ön plana çıkarken, İran uyruklularda dinsel nedenler en önemli göç nedeni durumundadır. Savaş ve iç çatışmanın en temel göç nedeni olması bölgede barışın inşası konusunda çalışmaların yürütülmesinin önemine işaret etmektedir. Afganistan uyrukluların dörtte birinin İran'dan Türkiye'ye gelmeleri, onda birinin İran'da doğmuş olması, diğer onda birinin Türkiye'de doğmuş olması, uluslararası koruma değerlendirme ve üçüncü ülkeye yerleştirme sürecinin oldukça uzun sürmesi, Türkiye'de uluslararası koruma kapsamında bulunan göçmenlerin kendi ülkeleri ile bağlarının zayıflamış olabileceğine işaret etmektedir. Geleceğe yönelik göç politikaları geliştirilirken, gönüllü geri dönüş politikaları şekillendirilirken bu durum ve göç nedenlerinin uyruklara göre farklılaşması göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin Türkiye'ye giriş yapma biçimleri incelendiğinde yüzde 62.4'ünün gayri resmi sınır geçiş noktasından giriş yapıldığı tespit edilmektedir. Bu oran Afganistan

uyruklularda yüzde 96.4'e çıkmaktadır. Bu kapsamda sınır kontrollerinde iyileştirme çalışmalarıyla ilgili altyapı, teknik kapasite ve insan kaynağı geliştirilmesi konusunda planlamalar ve uygulamalar yapılmasının önemi belirginleşmiştir. Türkiye'nin çalışmalarına devam ettiği '*Entegre Sınır Yönetimi Sistemi*'nin hızlandırılması, güçlendirilmesi gayri resmi sınır geçiş noktalarından Türkiye'ye giriş yönündeki motivasyonu azaltacaktır.

Uluslararası göçmenlerin bulundukları ev sahibi ülkelerdeki işgücü piyasasında başarılı olmaları bir yandan göçmenlerin ekonomik refahını artırırken, diğer yandan onların bulundukları yerel topluluklara sosyal ve kültürel uyumunu kolaylaştırmaktadır. İşgücü piyasasında aktif olan göçmenlerin, ev sahibi ülkeye işgücü piyasası ve kamu maliyesi gibi pek çok ekonomik alanda katkı yapmaları söz konusudur. Türkiye'ye göç öncesinde cevaplayıcıların çalışma durumlarına bakıldığında tüm uyrukların yarısından fazlasının ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalıştıkları gözlenmiştir. Bu oran içinde yine tüm uyrukların (İran yüzde 70.7, Irak yüzde 64, Afganistan yüzde 45.3) hayli yüksek oranlarda hizmet sektöründe çalışmış oldukları tespit edilmiştir. Bu kişilerin çalıştıkları sektörlerin tespit edilerek Türkiye'de de çalışma hayatına katılmalarıyla ilgili çalışmaların genişletilmesi ve iyileştirilmesinin önemi belirginleşmiştir.

Araştırma kapsamında birey görüşmesi yapılan 15-64 yaşlarındaki kişilerin dörtte biri Türkiye'de çalışmaktadır (yüzde 26.3). Erkeklerin yaklaşık yarısı (yüzde 48.5) çalışırken, bu oran kadınlarda yüzde 7.5'e düşmektedir. İran uyruklu bireyler, Irak (yüzde 21.5) veya Afganistan (yüzde 27.3) uyruklu bireylere göre daha yüksek oranda çalışmaktadırlar (yüzde 49.5). Uyruk grupları arasındaki bu farklılıklar cinsiyete göre bakıldığında da görülmektedir. İranlı kadınların yüzde 33.3'ü çalışırken, Iraklı kadınlar yüzde yüzde 4.3 ve Afganistanlı kadınlar yüzde 4.9 oranında çalışmaktadır. Cinsiyete göre işgücü piyasasına katılım oranları uyruklara göre değerlendirildiğinde, İran uyruklu hanelerin hane reisi veya eşi yoluyla Türkiye'deki işgücü piyasasına entegre olduğu (kadınlar yüzde 33, erkekler yüzde 66) görülürken, Afganistan ve Irak uyruklu haneler ise daha çok erkek üyeleri üzerinden entegre olmakta (sırasıyla yüzde 50.7 ve 55.6) kadın bireylerin işgücü piyasasına katılımı çok daha sınırlıdır (sırasıyla yüzde 4.9 ve 4.3). Ekonomik teori iki cinsiyetli olarak işgücü piyasasına entegre olan ailelerin ve hanelerin ekonomik şokların ve emek talebi belirsizliklerinin yaratacağı aile geliri risklerini azaltacağını ve birden fazla sektöre entegre olma imkanı vereceğini²öngörmektedir. Bu entegrasyonu sağlayamayan haneler, özellikle ekonominin en alt ve güvencesiz bölümüne entegre

2 Blundell, Richard, Michael Graber, and Magne Mogstad. "Labor income dynamics and the insurance from taxes, transfers, and the family." *Journal of Public Economics* 127 (2015): 58-73.

olurken ciddi ekonomik kaynak kayıpları ve aile ihtiyaçlarını karşılayamama riskiyle karşı karşıya kalabileceklerdir.

Araştırma kapsamında görüşülen bireylerin dörtte üçü (yüzde 73.7) çalışmadığını beyan etmiştir. Çalışmama nedenleri işgücü piyasası açısından talep yönlü ve arz yönlü nedenler olarak sınıflandırılacak olursa arz yönlü nedenler olarak çocuklara bakmak zorunda olmak (yüzde 28.5), eş/aile/aşiret büyüğünün izin vermemesi (yüzde 12.2) ve ev hanımı olması (yüzde 9.6) ön plana çıkarken, talep yönlü nedenler olarak iş verilmemesi (yüzde 13.7) ve yeterince iş imkanı olmaması (yüzde 12.8) ön plana çıkmaktadır. Kadınların çalışmama nedenleri arasında arz yönlü nedenler daha ön planda iken erkeklerde talep yönlü nedenler daha baskındır. Uluslararası koruma kapsamındaki göçmenleri işgücü piyasasına dahil ederek günlendirmeyi amaçlayan kamu politikalarının kadınlar için arz-yönlü politikalara, erkekler için ise talep-yönlü politikalara göreceli olarak daha fazla öncelik vermesinde fayda görülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan ve çalışan bireylerin çalıştıkları işyerlerinin faaliyet alanları incelendiğinde ilk üç alan olarak inşaat (yüzde 26), imalat, elektrik, gaz, buhar ve havalandırma malzemeleri, su şebekesi, kanalizasyon ve atık yönetimi (yüzde 20,3) ve konaklama ve gıda hizmetleri (yüzde 17,6) gelmektedir. Kadınlar ile erkeklerin eğitim düzeyi, mesleki yatkınlık ve beceri açısından farklı olması çalışına işyerlerinin faaliyet alanlarının da cinsiyete göre farklılaşmasına yol açmaktadır. Erkekler en yüksek oranda inşaat alanında faaliyet yürüten işyerlerinde çalışırken (yüzde 30,7), inşaat alanında istihdam edilen kadın bulunmamaktadır. Diğer yandan, konaklama ve gıda hizmetleri alanında faaliyet gösteren işyerlerinde istihdam edilen kadın oranı yüzde 27,6 iken erkeklerde bu oran %15,8'e düşmektedir. Çalışılan işyerinin faaliyet alanı uyruklara göre de önemli farklılıklar göstermektedir. Afganistan uyrukluların yüzde 19.3'ü tarım, ormancılık, balıkçılık ve madencilik alanlarında faaliyet gösteren işyerlerinde çalışırken İran uyruklu hiçkimse bu alanda faaliyet yürüten işyerlerinde istidam edilmemekte, Irak uyrukluların ise sadece yüzde 2.9'u istihdam edilmektedir. İran uyruklularda ilk iki sırada imalat ve konaklama/gıda hizmetleri faaliyet alanları, Irak uyruklularda imalat ve inşaat faaliyet alanları gelirken Afganistan uyruklularda inşaat ve tarım/ormancılık/balıkçılık/madencilik faaliyet alanları gelmektedir.

Çalışanlar yaptıkları işin ekonomik faaliyet alanları açısından değerlendirildiğinde yarısından fazlasının (yüzde 53) nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştığı görülmektedir. Uyruk ayrımında değerlendirildiğinde bütün uyruklarda ilk sırada nitelik gerektirmeyen işlerinde geldiği, ikinci sırada ise Afganistan uyruklularda nitelikli tarım, ormancılık ve ürünleri alanının, Irak uyruklularda hizmet ve satış alanının,

İran uyruklularda ise profesyonel meslek alanının geldiği görülmektedir. Cinsiyet ayrımında da hem erkekler, hem kadınlar için ilk sırada nitelik gerektirmeyen işler, ikinci sırada da profesyonel meslekler gelirken, erkekler için üçüncü sırada hizmet ve satış elemanları, kadınlar için ise sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar gelmektedir.

Görüşme yapılan ve çalışan kişilerin çalıştıkları işteki durumları incelendiğinde yüzde 91'inin ücretli/maaşlı/yevmiyeli olarak, yüzde 6.7'sinin kendi hesabına, yüzde 2.2'sinin ise ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı görülmektedir. İşteki durum cinsiyete göre önemli farklılıklar göstermektedir. Kadınlarda ücretli/maaşlı/yevmiyeli olarak çalışanları oranı erkeklerden düşük iken, kendi hesabına çalışanların ve ücretsiz aile işçilerinin yüzde erkeklerden yüksektir.

Uluslararası koruma kapsamında Türkiye'de bulunan ve çalışan bireylerin sadece yüzde 4.1'i SGK'ya kayıtlı bir şekilde çalışmaktadır. Benzer şekilde çalışma izni kapsamında çalışanların oranı da çok düşüktür (yüzde 7.1). SGK'ya bağlı olarak ve çalışma izni ile çalışmak istisnai bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonuçları çalışanların işten elde ettikleri ortalama gelirin 1142 TL olduğunu göstermiştir. Bu aylık ortalama gelir, aynı dönem için, 2019 yılının ilk yarısı için geçerli olan net asgari ücretin (2020 TL) yaklaşık yarısıdır (yüzde 56'sı). Benzeri bir dezavantaj haftalık çalışma sürelerinde de görülmektedir. Çalışanların yaklaşık yarısının (yüzde 44.8) haftada 60 ve üstü saat çalıştıkları bulunmuştur. Aylık gelir seviyesinin yeterli olmaması nedeniyle çalışanların yüzde 11.6'sı ek bir işte çalışmaktadır. Çalışanlar sık sık iş değiştirmek durumunda kalmaktadır, Türkiye'ye geldiklerinden itibaren ortalama 2.4 işte çalıştıkları bulunmuştur.

Araştırma kapsamında çalışılan işin niteliklerine ilişkin kapsamlı bilgiler toplanmıştır. Çalışanların yüzde 84.4'ü tam zamanlı, yüzde 15.6'sı yarı zamanlı çalışmaktadır. Kadınlarda yarı zamanlı çalışanların oranı yüzde 30.3'tür. Çalışılan işi niteliği açısından bir diğer önemli gösterge işin sürekli, yani kalıcı olup olmadığıdır. Çalışanların yüzde 27'si sürekli bir işte çalışmaktadır. Kadınlarda bu oran yüzde 15.8'e düşmektedir. Çalışanların yüzde 40.6'sı günübirlik işlerde, yüzde 21.1', mevsimlik işlerde, yüzde 10.1'i sözleşmesiz arada sırada çalışılan işlerde, yüzde 1.2'si ise sözleşmeli işlerde çalışmaktadır. Ücret, çalışma süresi, işin sürekliliği gibi nesnel ölçütlerin yanısıra çalışanların öznel değerlendirmelerin yansıtın iş memnuniyeti de çalışma koşulları hakkında fikir veren önemli bir ölçüttür. Çalışanların yüzde 27.6'sı işinden memnun veya çok memnun iken, yüzde 41.6'sı işinden memnun olmadığını veya hiç memnun olmadığını belirtmiştir. İşten memnun/hiç memnun olmama oranı kadınlarda daha da yükselmektedir (yüzde 55.3).

Çalışanların sadece yüzde 11.9'u çalıştıkları işte T.C. vatandaşları ile aynı ücreti aldıklarını belirtmişlerdir. Yüzde 57.7'si ülkesinde kazandığından daha az kazandığını, yüzde 47.8'i kendi eğitim ve kapasitesinin aşağısında bir işte çalıştığını, yüzde 74.6'sı çalışma koşulları açısından ülkesinde yaptığı işten daha kötü bir iş yaptığını belirtmiştir. Çalışma yaşamında karşılaşılan zorluklara ilişkin toplanılan bilgiler çalışanların yüzde 19.1'nin ücretini alamama, yüzde 12.1'inin dövme, taciz, hakaret benzeri kötü muamele görme, yüzde 10.9'unun sağlığını ve hayatını tehlikeye sokan bir durum yaşadığını, yüzde 5.2'ünün iş kazası geçirdiğini ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında görüşülen 15-64 yaşlarındaki bireylere çalışma hayatına dair bazı konularda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Görüşme yapılan kişilerin sadece yüzde 42.5'i 15 yaşından küçük çocukları çalıştırmanın yasak olduğu hakkında, yüzde 25.1'i işverenin sigorta yaptırmaya zorunluluğu olduğu hakkında, yüzde 21.8'i çalışma izni hakkında, yüzde 11.5'i çalışma hayatına ilişkin haklar hakkında, yüzde 7.1'i çalışma izni başvurularının yalnızca online olarak, Bakanlığa evrak gönderilmeden yapılabildiği hakkında, yüzde 6'sı ise mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak uluslararası koruma başvuru sahibi yabancıların çalışma izni muafiyeti kapsamında oldukları hakkında bilgi sahibidir.

Uluslararası koruma kapsamındaki bireylerin işgücü piyasasına uyumları açısından mesleki eğitimler becerileri ve vasıf kazandırmak, geliştirmek açısından önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin sadece yüzde 0.4'ü Türkiye'de mesleki eğitim almıştır. İşbaşı eğitimine katılanların oranı çok daha düşük seviyededir (yüzde 0.2). Oysa görüşülen bireylerin yüzde 13.8'i mesleki eğitim almayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan bireylerin sadece yüzde 4.8'i İŞKUR'un mesleki eğitimlerinden haberdardır. İŞKUR'a kayıt yaptıranların oranı ise yüzde 3.1'dir. Göçmenlere yönelik sürdürülebilir iş üretmek amacıyla meslek eğitim çalışmalarının desteklenmesi, istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik uluslararası işbirliği ve yatırım çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. İŞKUR'un iş arayan göçmenlerin kaydını alarak iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin verilmesi, meslek geliştirme kurslarının (mesleki, işbaşı ve girişimcilik eğitimleri) düzenlenmesi yönündeki faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi ve bu faaliyetlere ilişkin bilgilendirme çalışmaları yürütmesi önemli bir ihtiyaçtır.

Araştırma kapsamında görüşülen bireylerin yüzde 11.5'i Türkiye'de iş kurmayı düşündüğünü belirtmiştir. Girişimci ve yatırımcı göçmen ve mültecilere yönelik destek kapasitesinin güçlendirilmesi, mevcut programlara dahil edilmelerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen bireylerin yüzde 36.8'i bir sağlık sorununun olduğunu, yüzde 67.4'ü Türkiye'de sağlık hizmetlerinden faydalandığını, sağlık hizmetinden faydalananların yüzde 88'i de aldığı hizmetten memnun kaldığını belirtmiştir. Sağlık hizmetlerinden yüksek oranda yararlanıldığı ve sağlık hizmetlerinden memnuniyetin yüksek olduğu görülmektedir.

Uluslararası koruma kapsamındaki göçmenlerin eğitim, sağlık, istihdam, sosyal yardım hizmetlerinden faydalanabilmeleri açısından Türkçe dil bilgisi seviyesi önemlidir. Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin dörtte biri hiç Türkçe konuşamaması önemli bir sorundur, görüşme yapılan kişilerin sadece yüzde 8.7'si ileri seviyede Türkçe bilmektedir. Türkçe kursuna katılan bireylerin oranı da oldukça düşük seviyededir (yüzde 13). Bu eğitim de büyük oranda Halk Eğitim Merkezleri ve Belediyelerin kurslarından alınmıştır. Türkçe dil seviyesi uzun dönemli entegrasyonun en önemli belirleyenlerinden birisidir. Uydu kentlerde ve uydu kent olmayan Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde Halk Eğitim Merkezleri ya da STK'lar bünyesinde Türkçe öğrenmeye pratik olarak yaklaşan kursların açılması, ve ekonomik teşviklerle katılımın yaygınlaştırılması uyum politikaları açısından yararlı olacaktır.

Türkiye'deki uydu kentlerde yaşayan bireylerin yüzde 85.3'ü yaşadıkları uydu kentten memnun olduklarını belirtmiştir. Yaşanılan uydu kentten memnuniyet Adana, Eskişehir, Konya, Sakarya ve Samsun illerinde yüzde 90'ın üzerinde iken, Denizli ilinde yüzde 61.8'e, Erzurum'da ise yüzde 49.8'e düşmektedir. Yaşadıkları uydu kentten memnun olmayanların en çok tercih ettiği ilk beş il İstanbul, Ankara, Samsun, Konya ve İzmir'dir. Bu tercihte iş imkanlarının fazlalığı en temel neden olarak ortaya çıkmaktadır. İstihdam olanaklarının yeterli olmadığı illere yerleştirilen göçmenlerin bu uydu kentleri terk ederek iş imkanlarının daha fazla olduğu büyük kentlere gitmeleri yasa dışı göçmen statüsüne düşmelerine sebep olabilmektedir. Bu nedenle uydu kent olarak belirlenen tüm illerde insan onuruna uygun istihdam olanaklarının artırılması yönünde çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir.

Göç politikaları ve yönetişimi açısından göçmenlerin geleceğe yönelik planlarının değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin yüzde 45.5'inin başka bir ülkeye gitmeyi, yüzde 44.4'ünün Türkiye'de kalmayı, yüzde 10.1'inin ise ülkesine dönmeyi planladığı görülmektedir. Uyruklara göre değerlendirildiğinde İran uyrukluların çok büyük oranda başka bir ülkeye gitmeyi istediği (yüzde 95), Irak uyrukluların yarısının (yüzde 51) Türkiye'de kalmayı istediği, Afganistan uyrukluların ise yarısının başka bir ülkeye gitmeyi istediği (yüzde 51), diğer yarısının ise Türkiye'de kalmayı istediği (yüzde 46) ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye'de kalmayı planlayanlar için özellikle dil desteği, istihdam ve sosyal uyum konusunda çabaların artırılması gerekmektedir. Dönmeyi düşünen ama destek ihtiyacı olan kişilere gerekli desteklerin sunulması önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'deki Suriyeli olmayan sığınmacıların, uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sosyo-ekonomik durumlarına ve işgücü profillerine ilişkin zengin bir veri seti elde edilmiştir. Bu veri seti içerdiği geniş değişken seti ile kapsamlı, çok değişkenli ileri analiz çalışmalarına imkan vermektedir. Bu çalışmaların hızlı bir şekilde planlanmasında fayda görülmektedir. İşgücü piyasası açısından işgücü arzı ile işgücü talebinin eşleşip eşleşmemesi oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışma işgücü arzına ilişkin önemli bilgiler sağlamıştır. Benzeri bir araştırmanın, işverenlere yönelik olarak planlanması, hangi illerde, hangi sektörlerde uluslararası göçmen işgücüne talep olduğunun ortaya çıkarılması hem göçmenlerin uyumu açısından hem de ülke ekonomisine katkı yapmalarının sağlanması açısından fayda sağlayacaktır.